

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA
MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM
2019–2021

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nikola Dařbujanová

Využitelnost Památníku Lidice při vzdělávání

Praha 2021
Vedoucí diplomové práce:
doc. Dr. Milan Beneš

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER PART-TIME STUDIES

2019–2021

DIPLOMA THESIS

Nikola Dařbujanová

Usability of Lidice Memorial in the Field of Education

Prague 2021

The Diploma Thesis Work Supervisor:

doc. Dr. Milan Beneš

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

.....

Nikola Dařbujanová

Poděkování

Děkuji panu doc. Dr. Milanu Benešovi za vedení mé diplomové práce. Diplomová práce vznikla za přispění jeho rad, tipů, doporučení. Tímto děkuji za jeho vstřícnost, ochotu a čas, který mé diplomové práci s velkou mírou trpělivosti věnoval. Poděkování patří rovněž všem účastníkům kvalitativního a kvantitativního výzkumného šetření.

Anotace

Diplomová práce se zabývá využitelností Památníku Lidice při vzdělávání. Autorka ve své diplomové práci popisuje historické události, které předcházely Lidické tragédii a vzniku Památníku Lidice s pietním územím včetně zázemí pro občanské vzdělávání. Památník Lidice nabízí návštěvníkům a zájemcům o vzdělání pestré množství programů edukačního charakteru. Programy jsou specializovány pro děti z mateřských škol, žáky základních škol z prvního a druhého stupně a studenty středních škol. V nabídce jsou rovněž programy dalšího vzdělávání a vzdělávání určené odborným pedagogickým pracovníkům. V rámci výzkumné části přistoupila autorka ke kombinaci metod kvalitativního a kvantitativního výzkumného šetření. Cílem výzkumné části je zjistit využitelnost Památníku Lidice k občanskému vzdělávání. Diplomová práce může sloužit jako podklad pro základní orientaci v historii spjaté s nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského Protektora a událostech spjatých s jeho osobou v Protektorátu Čechy a Morava. Rovněž má poukázat na možné využití Památníku Lidice jako místa pro posílení odborných znalostí z oblasti historie v rámci dalšího vzdělávání. Hlavním cílem práce je seznámit s problematikou spjatou s využitelností Památníku Lidice v souvislosti se vzdělávacími aktivitami, které Památník Lidice nabízí.

Klíčová slova

Atentát, další vzdělávání, Jan Kubiš, Josef Gabčík, Lidice, Památník Lidice, Protektorát Čechy a Morava, Reinhard Heydrich, vzdělávací program, zájmové vzdělávání.

Annotation

The thesis deals with usability of Lidice Memorial in the field of education. In the thesis the author describes historical events that have preceded the Lidice tragedy and establishment of the Lidice memorial, and its current facilities for public education. The Lidice Memorial offers wide scale of educational programmes to its visitors and people interested in education. Programmes are specialized for kindergarten children and for students of primary and secondary schools. There are also additional programmes intended for professional educators. In the research part of the thesis the author combines the methods of qualitative and quantitative research. The goal of the research part is to evaluate the usability of Lidice memorial in civil education. The thesis may serve as a foundation for understanding the history of ascension of Reinhard Heinrich as deputy Reich protector and the events connected to his persona in Protectorate of Bohemia and Moravia. The thesis also shows possible usage of Lidice Memorial in education as a place to improve professional knowledge of history. Main goal of the thesis is to explore the issue of usability of Lidice memorial for educational activities offered by the Lidice memorial.

Keywords

Assassination, further education, Jan Kubiš, Josef Gabčík, Lidice, Lidice Memorial, Protectorate of Bohemia and Moravia, Reinhard Heydrich, educational programme, leisure education.

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 REINHARD HEYDRICH VE FUNKCI ZASTUPUJÍCÍHO ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA	10
2 ATENTÁT NA REINHARDA HEYDRICHA	15
2.1 Přípravy a provedení atentátu na Reinharda Heydricha.....	16
2.2 Dopadení a poslední boj parašutistů.....	21
3 LIDICE.....	24
3.1 Dopis, který způsobil tragédii	26
3.2 Vyhlazení obce Lidice.....	28
3.3 Obnovení Lidic.....	33
4 VZDĚLÁVÁNÍ V PAMÁTNÍKU LIDICE.....	38
PRAKTICKÁ ČÁST	44
5 VYUŽITELNOST PAMÁTNÍKU LIDICE PŘI VZDĚLÁVÁNÍ.....	44
5.1 Vymezení hlavního výzkumného cíle a dílčích cílů diplomové práce.....	44
5.2 Popis užitých výzkumných metod.....	45
5.3 Charakteristika dotazovaných	48
5.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření	49
5.5 Diskuze k dotazníkovému šetření.....	62
6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	65
6.1 Organizace výzkumného šetření	65
6.2 Dílčí výzkumné otázky.....	67
6.3 Interpretace kvalitativního výzkumu.....	68
7 DISKUZE	72
ZÁVĚR	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	77
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	82
SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

Téma využitelnosti Památníku Lidice při vzdělávání si autorka vybrala v důsledku toho, že by v diplomové práci ráda poukázala na možnosti občanského vzdělávání, které Památník Lidice svým zájemcům v současné době nabízí, eventuálně o jakou nabídku by své vzdělávací služby a aktivity mohl ještě rozšířit. Vzdělávání spatřuje autorka jako účelný nástroj proti opakování historie.

Historické události, hrdinství a tragédie spjaté s Památníkem Lidice by neměly být nikdy a nikým opomíjeny, snad i proto, aby dějinné události byly určitým mementem pro současnou a budoucí generaci.

O události spjaté s Památníkem Lidice se autorka zajímá téměř od svého dětství, přičemž prvotním impulsem bylo působivé vyprávění jejích prarodičů, kteří v době druhé světové války vyrůstali jako děti a měli tak s válkou osobní zkušenost. Památník Lidice vznikl jako odkaz na hrůzy vykonané na obyvatelích obce Lidice. Život v obci Lidice se před nástupem nacistických zločinců nikterak zvláštním způsobem nelišil od ostatních obcí. Situace se nezměnila ani s nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava. K zásadnímu obratu v dějinném vývoji obce došlo až po uskutečnění atentátu na nacistického pohlavára označovaného také jako pražského rezníka Reinharda Heydricha. Obec Lidice byla dne 10. června 1942 vypálena, všichni dospělí muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy odvečeny do koncentračních táborů a děti dle interpretace nacistů dány na převýchovu. Osud několika dětí v obci Lidice se však z hlediska interpretace lišil. Některé děti byly skutečně vybrány k poněmčení, nicméně zbylé děti zemřely pravděpodobně v polském Chełmnu, alespoň zde končí většina stop. Po skončení druhé světové války byly pro přeživší ženy a děti postaveny nové Lidice a následně vznikl i Památník Lidice.

Nástupem komunistické strany se z Památníku Lidice a pietního území stalo místo k propagaci komunistického režimu a šíření dobové ideologie. Jisté satisfakce se Památník dočkal až o mnoho let později po sametové revoluci, kdy přestal být společností vnímán jako komunistický artefakt. S ohledem na obsah vzdělávacích programů, které Památník Lidice nabízí, a historický kontext, ze kterého zaměstnanci vzdělávacího oddělení při šíření osvěty vycházejí, věnuje autorka popisu historických

událostí v diplomové práci dostatek prostoru. Na příběhu Lidic demonstruje autorka potřebu nejen vlasteneckého smýšlení, ale i potřebu zachování a podpory demokracie, neboť činy spáchané v rámci nacistické ideologie by se již nikdy neměly opakovat. Autorka záměrně užívá v textu termín spáchat, neboť na obci Lidice a jejích obyvatelích byl spáchán ten nejhrůznější zločin. Naopak v kontextu s atentátem na Reinharda Heydricha je termín spáchat zcela a záměrně vynechán, protože sloveso spáchat je automaticky spojováno s podstatným jménem jež charakterizuje něco negativního a morálně nepřipustného. Je tedy otázkou, zda je vhodné provedení atentátu vůči přednímu nacistickému strůjci holocaustu nazývat spácháním.

Hlavním cílem práce je seznámit s problematikou spjatou s využitelností Památníku Lidice v souvislosti se vzdělávacími aktivitami, které Památník Lidice nabízí. Památník Lidice v současné době nabízí svým návštěvníkům široké spektrum vzdělávacích aktivit. Aktivity se různí dle věku návštěvníka. Prostřednictvím dalšího vzdělávání se Památník Lidice podílí na vzdělávání pedagogů.

Cílem výzkumu bude zjistit využitelnost Památníku Lidice k občanskému vzdělávání. V důsledku toho se autorka rozhodla přistoupit ke kvalitativnímu a kvantitativnímu výzkumu. Kvalitativní výzkum bude spočívat v provedení rozhovorů s pracovníky vzdělávacího oddělení Památníku Lidice. Kvantitativní výzkum bude zacílen na dotazování se veřejnosti ohledně občanského vzdělávání souvisejícího právě s Památníkem Lidice.

Autorka diplomové práce při jejím zpracování vycházela z odborných publikací, které popisují historické události a souvislosti bezprostředně spjaté s Památníkem Lidice. Mimo tyto odborné zdroje využila rovněž publikací zaměřených na vzdělávání dospělých. Jako teoretické východisko k výzkumnému šetření autorka použila odborné publikace zaměřené na kvalitativní a kvantitativní výzkumné šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 REINHARD HEYDRICH VE FUNKCI ZASTUPJÍCÍHO ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Významné datum 28. září 1941 se vtisklo do paměti obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava a jaký byl důvod? Třetí muž říše Reinhard Heydrich se stává zastupujícím říšským protektorem Protektorátu Čechy a Morava. Slavnostní obřad proběhl na Hradčanském náměstí a Reinharda Heydricha doprovodil jeho nejbližší spolupracovník Karl Hermann Frank (Uhlíř, 2017, s. 417).

S Karlem Hermannem Frankem Heydrich zkonzultoval svůj záměr týkající se toho, jak dosáhnout poslušnosti od obyvatelů Protektorátu Čechy a Morava. Veřejné hlášení popravených v rozhlase a na písemných sděleních mělo být účinným zastrašovacím prostředkem proti případným sabotážním akcím vůči říši (Černohorský, 2020, s. 88–89).

Lina Heydrich, manželka zastupujícího říšského protektora, ve své vzpomínkové knize uvádí, že Reinhard Heydrich jí sdělil, že ve své funkci zastupujícího říšského protektora bude muset být od prvopočátku velmi přísný a neúprosný. Tato přísnost a zbavení se všech jeho nepřátel mělo mít za následek, že se mu posléze bude vládnout snadněji (Heydrich, 2012, s. 125).

Heydrich přezdíváný „blondatá bestie“ byl vysoký asi 180 centimetrů, měl blond vlasy sčesané na patku. Jeho postava byla hubená, ale zároveň svalnatá, což bylo dáno jeho sportovními zájmy a aktivitami. Zastupující říšský protektor vynikal v šermování, ale byl také aktivním pilotem (Roland, 2019, s. 154).

Drejs uvádí, že zastupující říšský protektor v Protektorátu v Čechách a na Moravě se narodil 7. 3. 1904 v Halle nad Saalou. Po svém studiu na gymnáziu se přidal k námořnictvu. Ve svých 24 letech se stal nadporučíkem, nicméně v roce 1931 z námořnictva odešel (Drejs, 1947, s. 15).

K nacistické straně se Reinhard Heydrich dostal prostřednictvím své ženy Liny Heydrichové. Jeho nadřízeným byl Heinrich Himmler, který dal za úkol Heydrichovi

zřídit Bezpečnostní službu, v německém jazyce se jednalo o Sicherheitsdienst. Později stál Heydrich v čele Hlavního říšského bezpečnostního úřadu – Reichssicherheitshauptamt. V roce 1941 byl hlavním strůjcem masového vyvražďování východoevropských Židů. Nicméně, jak bylo zmíněno výše, byl to právě rok 1941, který má vliv na další osud zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava (Haasis, 2015, s. 9).

Reinhard Heydrich měl po celou dobu svého působení v Protektorátu Čechy a Morava funkci pouze zastupujícího říšského protektora. Doposud úřadujícímu protektoru Konstantinu von Neurathovi byla dána zdravotní dovolená (Plech, 2018, s. 8).

Pravým důvodem volby Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora však byla potřeba ze strany nacistů zlikvidovat domácí odboj a eliminovat sabotážní akce v Protektorátu Čechy a Morava (Kopeček, 2019, s. 54).

Heydrich ihned po své nástupu nastolil vlnu stanného práva a ve vybraných lokalitách Protektorátu Čechy a Morava byl vyhlášen civilní výjimečný stav. Soudy pro výkon stanného práva byly zřízeny v Praze a Brně, své pobočky měly ještě v Ostravě a Olomouci. Tyto stanné soudy disponovaly třemi druhy rozsudků a to variantou, že obviněný může být osvobozen, odsouzen ke smrti, eventuálně byl dotyčný odeslán do koncentračního tábora s přídatkem, že jeho návrat je nežádoucí. Stanné soudy byly nekompromisní, přelíčení neexistovala. V reálném světě vypadalo odsouzení člověka tak, že gestapo odeslalo stannému soudu návrh na odsouzení, které předseda soudu posléze pouze podepsal, a rozsudek byl vykonán. Z dobových statistik vyplývá, že v první éře stanného práva bylo ke smrti odsouzeno 486 osob. Do koncentračních táborů bylo posláno až na 2 422 osob (Hruška, 2019, s. 153).

Mezi odsouzenými byl i předseda protektorátní vlády Alois Eliáš, ten byl nejdříve zatčen a poté odsouzen k trestu smrti. Trest smrti byl však vykonán až v roce 1942 po Heydrichově smrti, a to 19. června. O spojení předsedy protektorátní vlády s domácím i zahraničním odbojem mělo gestapo informace již dávno (Kopeček, 2019, s. 55).

Heydrich od svých informačních zdrojů věděl o přátelství mezi prezidentem Protektorátu Čechy a Morava Emilem Háchou s předsedou protektorátní vlády. Sám Hácha to Heydrichovi dal najevo tím, že se za svého přítele u Heydricha přimlouval a žádal, aby jeho příteli byla udělena milost. Nestalo se tak. Naopak Heydrich od té doby využíval

své moci nad životem a smrtí zatčeného Aloise Eliáše k tomu, aby Háchu donutil ke spolupráci s nacistickou ideologií. Nacistická zpravodajská služba, v německém jazyce Sicherheitsdienst, interpretovala Heydrichovi, že Hácha se dle dostupných informací jeví jako člověk labilní a manipulativní. Heydrich tak Aloise Eliáše využil jako rukojmího, aby si od státního prezidenta Háchy a českého národa vynutil poslušnost a oddanost vůči nacistickému režimu. Reinhard Heydrich navenek prezentoval, že pouze loajalita českého národa k nacistickému Německu může vést k tomu, že Češi budou v nově vznikající třetí říši tolerováni. Ve skutečnosti měl s obyvateli Protektorátu Čechy a Morava zcela jiné plány. Protektorát Čechy a Morava měl být osídlen ryze Němci (Liška, 2018, s. 98).

Cílem působení Reinharda Heydricha v Protektorátu Čechy a Morava bylo získat poslušnost od Čechů a zcela zdecimovat odboj, což se mu v tomto ohledu velmi dařilo. Stanné právo bylo nástrojem toho jak udržet v Protektorátu Čechy a Morava pořádek a klid. Tato první vlna stanného práva skončila až 19. ledna 1942, jen pár měsíců před provedením atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Heydrich prostřednictvím své politiky docílil zastrašení českého obyvatelstva, probíhaly za něj rozsáhlé razie, následně popravy. Heydrich se v první řadě zaměřil na obyvatelstvo české inteligence a na všechny, kteří měli cokoliv společného s odbojem. K českému obyvatelstvu přistupoval s despektem a opovrhoval jimi. Tuto skutečnost dokládá autor Liška na příkladu, kdy s Karlem Hermannem Frankem označovali české obyvatele hanlivými výrazy s vulgárními prvky (tamtéž, s. 123).

Jenšík ve své knize popisuje, že Heydrich přišel do Protektorátu Čechy a Morava, aby zabil český národ a český národ ho za to zabil. V evropském měřítku se jednalo o zcela unikátní a hrdinský čin, kdy došlo k odstranění tak vysoko postaveného prominentního nacisty. Reinhard Heydrich byl ve své době třetím nejmocnějším mužem třetí říše (Jenšík, 2020, s. 168–169).

O Heydrichově aroganci ve shodě s autorem Liškou píše i Roland. Uvedený autor popisuje Heydricha nejen po tělesné stránce, ale rovněž se zaměřuje i na jeho vlastnosti, ke kterým patřila právě zmíněná arogance (Roland, 2019, s. 154).

Je to právě Heydrichovo přílišné sebevědomí, arogance a lehkomyšlnost, které pomohou atentátníkům nacistického pohlavára a pražského kata zlikvidovat. Heydrich nedodržel bezpečnostní opatření a jezdil v otevřeném voze bez doprovodu ostrahy. Domníval se, že je českým lidem natolik oblíben, že by mu jeho Češi nedokázali zkřížit ani vlas na hlavě. V tomto směru se Heydrich zmýlil (Největší chyby Reinharda Heydricha i výsadkářů Anthropoidu, online, cit. 2020-07-31).

Heydrich již několik málo dní po svém nástupu písemně informoval Hitlerova tajemníka Martina Bormanna o tom, že opatření, která po svém příchodu vůči obyvatelstvu Protektorátu Čechy a Morava nastolil, jsou účinná. Deklaruje to klidným a nerušeným průběhem státního svátku 28. září (Černohorský, 2020, s. 89).

Pro Heydricha je typická jeho politika cukru a biče. O politice biče se autorka zmínila výše. Politiku cukru lze spatřovat ve výhodách, které dělníkům poskytoval ve formě různých benefitů, aby je motivoval k pracovním výkonům a snížil riziko sabotáží. Konkrétně se jednalo o zvýšené přiděly cigaret, sociálních dávek nebo potravin, to vše mělo motivovat české obyvatele k vyššímu výkonu v zaměstnání (Liška, 2018, s. 123).

Reinhard Heydrich spatřoval nedostatky v Protektorátním systému sociálního zabezpečení. Konkrétně se jednalo o důchodové dávky, nemocenské pojištění a legislativní úpravu dovolených. V důsledku vypuknutí války a zavedení potravinových lístků v Protektorátu Čechy a Morava se o lidech, kteří se ze zjištěných důvodů úředně přihlásili k Němcům, měl vyjadřovat jako o „margarínových Němcích“. Toto přirovnání mělo souvislost s tím, že Němci dostávali vyšší přiděly, což se týkalo nejen margarínu (Heydrich, 2012, s. 128).

Vlivem represí Heydricha vůči obyvatelstvu Protektorátu Čechy a Morava došlo k zastrašení obyvatel natolik, že odboj opravdu zeslábl, spousta lidí se ze strachu o sebe a své blízké od akcí namířených proti nacismu zcela distancovalo. Na jedné straně převládal v lidech strach a zároveň rostl v lidech odpor k zastupujícímu říšskému protektorovi Reinhardu Heydrichovi a jeho politice. Tato nevraživost a odpor zesílil ve druhé vlně Heydrichiády, konkrétně po vyvraždění, zničení a vypálení obcí Lidice a Ležáky (Novotný, Kufnerová, 2010, s. 116).

Zeslabení odboje vyvolalo u zahraničních spojenců dojem, že obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava jsou na straně nacismu. Prezident Beneš spolu se svou vládou v exilu

dospěl k závěru, že tuto domněnku je zapotřebí spojencům vyvrátit. V té době se zrodila myšlenka atentátu na třetího muže říše Reinharda Heydricha. Bylo však zapotřebí jednat a rozhodnout o atentátu rychle, neboť se objevila informace o tom, že Heydrich má být přesunut do Francie, aby i tam zničil odbojovou činnost. O jeho kvalitách v oblasti nastolení teroru, strachu a zlikvidování odboje spojenci neměli žádných pochyb. Britové měli ve Francii významnou informační základnu a přijít o ní nechtěli, proto dali souhlas k provedení atentátu (Liška, 2018, s. 124).

Kopeček ve shodě s Liškou uvádí, že exilová vláda ve Velké Británii v čele s prezidentem Edvardem Benešem se snažila zahraničním spojencům jasně prokázat nejen opoziční postavení obyvatel Protektorátu Čechy a Morava vůči nacismu, ale i přetrvávající nevyrovnanost s obsazením území a přesvědčení, že je třeba za prostor a svobodu bojovat (Kopeček, 2019, s. 55).

Jan Drejs ve své publikaci popisuje, že politika a opatření, které Reinhard Heydrich v Protektorátu Čechy a Morava nastolil, vedla téměř ke zdecimování odboje. V ohrožení byla rovněž zpravodajská služba a také ti, kteří byli vysazeni z britských letadel k tomu, aby zde získali a následně poskytli zahraničí informace o tom, jak se situace v Protektorátu Čechy a Morava vyvíjí (Drejs, 1947, s. 25).

2 ATENTÁT NA REINHARDA HEYDRICHA

Myšlenka provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha se zrodila ve Velké Británii. K provedení tohoto atentátu byla vybrána skupina Anthropoid. Jmenovitě měli atentát provést Jan Kubiš a Josef Gabčík (Kopeček, 2019, s. 55).

Reinhard Heydrich byl příslušníkem SS, v německém jazyce Schutzstaffel znamená ochranný oddíl (SS: symbol lidské zvěle a bestiality, online, cit. 2021-02-07).

Josefu Gabčíkovi bylo v době provedení atentátu na Reinharda Heydricha 30 let, neboť se narodil 8. dubna 1912. Zprvu pomáhal svým rodičům v oblasti hospodářství, nicméně později odešel na jih Čech, aby se vyučil kovářem a zámečnickem. Josef Gabčík snil o tom, že se jednoho dne stane pilotem. Svůj sen si ale nesplnil, nicméně i tak se významným způsobem zapsal do historie. Gabčík s hodností četaře se po provedení sabotáže vůči Němcům rozhodl pro útěk do Polska, kde se setkal s Janem Kubišem. Mezi oběma hochy vzniklo silné přátelské pouto. Gabčík spolu s o rok mladším Janem Kubišem se dostali společně až do Francie a stali se příslušníky cizinecké legie. V prostředí armády se Josef Gabčík cítil dobře. Jeho cesta pokračovala do Anglie, kde byl vybrán jako příslušník a později i velitel skupiny Anthropoid, aby spolu s Karlem Svobodou odstranil Reinharda Heydricha. Karel Svoboda si však při výcviku poranil nohu tak, že bylo zapotřebí za něj najít náhradníka. V tento okamžik vstoupil do dění dávný přítel Gabčíka Jan Kubiš (Neradová, 2016, s. 49–51).

Jan Kubiš se narodil o rok později než jeho přítel Josef Gabčík, a to 24. 6. 1913. V den jeho 29. narozenin, které už nikdy neoslavil, byla vypálena, zničena obec Ležáky, a to jako represe za odstranění říšského zastupujícího protektora Reinharda Heydricha. Nebyla zničena jen obec a materiální statky místních obyvatel, ale za napomáhání s atentátem zaplatili životem téměř všichni obyvatelé obce. Válku přežily jen dvě sestry Štulíkovy (Vzpomínkový 24. červen, online, cit. 2020-08-02).

Biologická matka zemřela Janu Kubišovi v jeho zhruba 5 letech. Jeho otec se znovu oženil a tím získal Jan další sourozence. Vlastních i nevlastních sourozenců měl celkem 14. V důsledku vysokého počtu dětí v rodině a náročnosti jejich materiálního zabezpečení vyrůstal Jan Kubiš u svého strýce a tety. Po povinné školní docházce začal Jan hned

pracovat. I on se podobně jako jeho přítel Gabčík stal dobrým vojákem. Jako důkaz lze uvést fakt, že v době mobilizace v roce 1938 působil jako zástupce velitele čety v tamějších opevněních Opavy. Odejít ze své rodné země se Jan rozhodl poté, co byl 15. 3. 1939 vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Jeho cesta vedla přes Polsko až do Francie. Ve Francii se stal členem francouzské legie, za svou statečnost si vysloužil vojenský válečný kříž, s nímž po obsazení Francie odešel do Anglie. V roce 1941 získal vojenskou hodnost rotmistra. Následně byl vybrán, aby spolu s Josefem Gabčíkem provedl atentát na Reinharda Heydricha (Neradová, 2016, s. 57–59).

2.1 Přípravy a provedení atentátu na Reinharda Heydricha

Z 28. na 29. prosince 1941 byli rotmistři Josef Gabčík a Jan Kubiš spolu s dalšími výsadkáři vysazeni nad Protektorátem Čechy a Morava. Výsadkáři se s ostatními členy posádky rozloučili stiskem ruky a pronesli, že o nich určitě ještě uslyší, neboť oni pro splnění své mise udělají vše, co bude v jejich silách (Klečková, 2019, s. 13).

Vysazení parašutistů mělo proběhnout nad Plzní, nicméně vlivem navigační chyby byli vysazeni přibližně 20 km od hlavního města Prahy v obci Nehvizdy. Navigační chyba způsobila, že záchytné adresy nemohli využít. Parašutisté nezaháleli a začali s intenzívní přípravou k atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha hned poté, co navázali spojení se skupinou Silver A a Out Distance (Bartoníková, 2019, s. 39).

Josef Gabčík si při seskoku poranil nohu, proto se přesun na záchytná místa výrazně zpomalil. Místo seskoku je dnes možné snadno najít, neboť je zde umístěn památník (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 10).

Parašutisté by ve své akci nebyli úspěšní, kdyby jim příslušníci českého domácího odboje neposkytli a nezajistili zázemí a podmínky pro jejich přežití a působení v Protektorátu Čechy a Morava. Parašutistům členové domácího odboje zajistili nejen pomoc v materiální podobě, ale rovněž i bydlení. Přes všechna nebezpečí byli výsadkáři vnímáni jako silvestrovský dárek z nebes (Klečková, 2009, s. 13).

Jenšík uvádí, že atentát mohl být proveden již koncem dubna, nicméně nestalo se tak. Jednou z možných příčin bylo to, že Reinhard Heydrich nepobýval v Praze pravidelně.

Dalším důvodem mohly být pokusy domácího odboje o to, aby tato akce byla zrušena pro nedozírné následky represí, které by český národ po odstranění takto vysoko postaveného nacisty zažil. Nicméně Jan Kubiš a Josef Gabčík byli vycvičeni k tomu, aby rozkaz odstranit Reinharda Heydricha splnili. Vybrané historické prameny uvádí, že parašutisté mohli v důsledku predikce, že Heydrich bude z Prahy odvolán, vyčkávat právě na tento okamžik (Jenšík, 2020, s. 124).

Zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich jen několik málo dní před tím, než na něj byl v Praze proveden atentát, navštívil Francii. Domníval se, že úkol, jaký mu byl jeho nadřízenými svěřen v Protektorátu Čechy a Morava splnil, odboj byl zdecimován a obyvatelstvo Protektorátu Čechy a Morava dokonale zastrašeno. Heydrich plánoval, že by se stejného úkolu zhostil také v okupované Francii. Noc před provedením atentátu se ve Valdštejnském paláci konal na počest zemřelého otce Reinharda Heydricha koncert zahrnující právě hudební skladby složené Heydrichovým otcem (Donnelley, 2012, s. 49).

Jenšík navíc uvádí, že ohledně splnění úkolu Heydrichova působení v Protektorátu Čechy a Morava svědčí to, že 19. ledna 1942 se zastupující říšský protektor rozhodl zrušit civilní výjimečný stav a stanné právo a jmenoval novou vládu (Jenšík, 2020, s. 164).

Dne 27. 5. 1942 již zhruba dvě a půl hodiny před provedením atentátu, vyrazili oba výsadkáři Jan Kubiš a Josef Gabčík na místo, kde přibližně v 10.35 hodin uskutečnili atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 132).

Téhož dne v ranních hodinách se Reinhard Heydrich rozloučil se svými třemi dětmi a manželkou, která byla v pokročilém stadiu těhotenství, a vyrazil svou obvyklou cestou ze svého sídla v Panenských Břežanech. Zastupující říšský protektor však měl do Prahy dorazit o něco později než obvykle. Lina Heydrich, dle autora Drejse později uvedla, že se svým mužem loučili neobvykle dlouho, nicméně této nezvyklosti nepřikládala žádný zvláštní význam. Stejně jako Heydrich nepředpokládala, že by mu byli obyvatelé Protektorátu Čechy a Moravy zkrivili jen vlas na hlavě, natož provedli atentát (Drejs, 1947, s. 199).

V 10.35 hodin se Heydrichův černý mercedes přiblížil k zatáčce, kde již tento vůz netrpělivě očekávali Jan Kubiš a Josef Gabčík. V tentýž okamžik musel vůz projíždějící

zaráčkovou zpomalit, a to byla příležitost pro Josefa Gabčíka a Jana Kubiše. Jednalo se o lokalitu Kirchmayerovy třídy a ulice V Holešovičkách. Gabčík vkročil do vozovky a pokusil se samopalem zneškodnit Reinharda Heydricha, nicméně neúspěšně. Samopal značky Sten Gun selhal. Heydrich přikázal svému řidiči vůz zastavit a rovněž chtěl proti Gabčíkovi použít své zbraně, v tom okamžiku se ozval velký třesk, neboť Jan Kubiš duchapřítomně zareagoval a vhodil na zadní část vozu bombu. Bomba zasáhla pravé zadní kolo, tedy oblast v blízkosti stupátka. Exploze způsobila proražení karoserie a zasáhla dveře Heydrichova automobilu. Střepina poranila i samotného zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a výbuch způsobil i drobné zranění Janu Kubišovi. Heydrichův osobní řidič Johannes Klein počal stíhat Josefa Gabčíka. Jan Kubiš unikl na kole směrem do Libně (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 132–133).

I přes své zranění se Jan Kubiš dostal do bytu Novákových, kde mu jeho zranění ošetřila paní Nováková. Jan Kubiš se obával, že kolo, které na místě dnes známých ulic Zenklova a U Synagogy zanechal, může gestapo přivést na jeho stopu. Své obavy vyslovil před paní Novákovou a ta se rozhodla pro bicykl poslat svou teprve čtrnáctiletou dceru Jindřišku. Jindřiška svou maminku uposlechla a pro kolo se do zmíněných ulic skutečně vypravila. Pro odstranění této stopy bylo již pozdě. Kola a zraněného mladíka, který bicykl odložil, si všimly dvě ženy. Tyto ženy si navzájem sdělovaly své dojmy a diskutovaly nad možným scénářem toho, čím kolo asi je, co se mohlo stát. Při diskuzi si všimly mladé dívky, odvážející kolo pryč. Dotázaly se, zda dívka zná toho, komu kolo patří. Jindřiška jim odpověděla, že kolo je jejího tatínka. Kromě dvou žen si malé Jindřišky odvážející kolo všimla ještě další žena, která se o tuto událost podělila s manželkou pracovníka na gestapu. To, co ženy viděly, oznámily formou anonymního udání gestapu, což vedlo k odhalení rodiny Novákových a následně popravě v koncentračním táboře Mauthausen. K dopadení Jana Kubiše prozatím nedošlo, jeho posledním úkrytem se stal pravoslavný kostel Cyrila a Metoděje (Neradová, 2016, s. 61–62).

I Josefu Gabčíkovi se z místa atentátu podařilo uniknout. Jeho cesta vedla do obchodu řezníka Františka Braunera. Tento obchod však neměl zadní východ, jak se Gabčík mylně domníval. Navíc Brauner parašutistu řidiči vozu Johannesu Kleinovi vyradil. Gabčík však Kleina zasáhl do nohy, a tím se svého pronásledovatele zbavil (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 151–152).

Poté, co se Gabčík zbavil pronásledujícího Heydrichova řidiče, dostal se do bytu Svatošových. Zde provedl očistu těla, vyměnil si oblečení a odešel ke své partnerce Anně Malinové. I Anna Malinová byla následně gestapem odhalena a popravena jako rodina Novákových v Mauthausenu. Gestapo jí nedůvěřovalo, že byla pouze nic netušící Gabčíkovou milenkou, která o tom, co její partner připravuje, nemá ani tušení. Následně Josef Gabčík odešel podobně jako Jan Kubiš a ostatní výsadkáři do pravoslavného kostela Cyrila a Metoděje. Výsadkáři očekávali už jen Karla Čurdu z výsadku Out Distance (Neradová, 2016, s. 52–53).

Ihned po provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha bylo v Protektorátu Čechy a Morava vyhlášeno stanné právo. V tomto období probíhaly rozsáhlé razie, domovní prohlídky, zatýkání a popravy mnoha lidí, nicméně ani prostřednictvím těchto akcí se nacistům nedařilo dostat se na stopu parašutistů (Jenšík, 2020, s. 52).

Předměty, které Josef Gabčík a Jan Kubiš na místě atentátu zanechali, byly po prostudování umístěny do výlohy Baťova paláce nacházejícího se na Václavském náměstí. Jejich pozornost přivedla několik zvědavých občanů, aby do výlohy nahlédli. Ve výloze byla vystavena cedule se sdělením, kdo dané předměty zná a přivede gestapo na stopu atentátníků, bude odměněn 10 000 000 korun. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se pánem Protektorátu Čechy a Morava stal Karl Hermann Frank. Ten od Heydrichova nadřízeného Heinricha Himmlera obdržel úkol, aby v Protektorátu Čechy a Morava bylo zatčeno 10 000 představitelů české inteligence, přičemž z těchto lidí měl státní tajemník u říšského protektora SS-Gruppenführer vybrat 100 nejvýznamnějších a tito lidé měli být ještě té noci popraveni. Reinharda Heydricha v jeho funkci zastupujícího říšského protektora dne 30. 5. 1942 nahradil Kurt Daluege. Téhož dne vypsal protektorátní vláda dalších 10 000 000 korun pro toho, který poskytne informace vedoucí k dopadení těch, kteří atentát provedli (Uhlíř, 2017, s. 527–533).

Zraněný Reinhard Heydrich byl do nemocnice Na Bulovce dopraven dodávkou firmy Holan. Po přepravení do nemocnice si Heydrich dokázal dojít sám do ambulance, aby se podrobil prvotnímu vyšetření. Vyšetření provedl MUDr. Karel Jarolímek, operován

byl Reinhard Heydrich lékaři profesory Walterem Dyckem a Josefem Holbaumem. Anesteziologem byl MUDr. Alois Honěk (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 142).

Bartoníková podrobným způsobem popisuje průběh operace Heydricha. Pacient Reinhard Heydrich měl zlomené žebro, protrženou bránici a také poraněnou slezinu. V důsledku rozsáhlého poranění sleziny ji musel profesor Walter Dyck Heydrichovi odebrat. Ve slezině se nacházel úlomek z bomby a část plsti ze sedadla Heydrichova mercedesu. Anesteziolog MUDr. Alois Honěk se později k operaci vyjádřil, že žádné komplikace s kolegy neočekávali. Po operaci byl Heydrich předán výhradně do péče německých lékařů. K Heydrichovi od té doby nesměl ani jeho operatér profesor a primář Walter Dyck (Bartoníková, 2019, s. 41).

Následující den po provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha přicestoval do Prahy lékař dr. Gebhardt, jenž byl osobním lékařem Heydrichova nadřízeného Heinricha Himmlera. V prvních chvílích nic nenavštěvovalo tomu, že by Heydrich byl vážněji zraněn, nebo že by měl dokonce na následky zranění zemřít. Bolesti, které Heydrich udával, tlumil dr. Gebhardt dávkami morfia. Po válce bylo zjištěno, že v oné době se na tomto oddělení spotřebovaly vysoké dávky morfia. Zůstává tedy otázkou, zda je odcizil personál pro své potřeby, nebo zda byly Heydrichovi podávány ve velkém množství. Zdravotní stav Heydricha se však zhoršil 3. června 1942, kdy nastala sepse organismu a následně Heydrich upadl do bezvědomí (Liška, 2015, s. 66–67).

Z bezvědomí už se Reinhard Heydrich nikdy neprobral a dne 4. června 1942 svým zraněním podlehl. Z rádia se 4. června 1942 ozývalo, že Obergruppenführer SS a generál policie, nejvyšší velitel Tajné státní policie a hlavního říšského úřadu, zastupující říšský protektor v Protektorátu Čechy a Morava, zemřel na následky zranění způsobených při atentátu. Vlivem této události byl vyhlášen státní smutek (Heydrich, 2012, s. 10–11).

Pitevní záznam určil jako příčinu smrti poškození životně důležitých orgánů od bakterií nebo jiných jedů (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 145).

Smuteční slavnosti byly velkolepé. První rozloučení s Reinhardem Heydrichem se uskutečnilo v Praze. Heydrichovy tělesné ostatky byly v noci z Nemocnice Na Bulovce převezeny na Pražský hrad za svitu pochodní, které drželi v rukou příslušníci SS. Následně byla rakev umístěna na první nádvoří Hradu a zůstala zde po dobu dvou

dnů. Pohřbu v Praze se zúčastnil Heydrichův nadřízený Heinrich Himmler. Rakev poté byla převezena až na Hlavní nádraží, odkud byl vypraven speciální vlak do Berlína. Poslední rozloučení s Reinhardem Heydrichem proběhlo v Berlíně 9. června a nechyběl na něm Adolf Hitler spolu s dalšími nacistickými pohlaváry (SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich, online, cit. 2020-08-13).

Drejs navíc poukazuje na to, že první rozloučení v Praze proběhlo na stejném místě, kde se konalo před lety poslední rozloučení s prvním československým prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem. Projev nad rakví Reinharda Heydricha učinil nový zastupující říšský protektor Kurt Daluge. Posledního rozloučení v Berlíně se kromě Adolfa Hitlera a předních nacistů zúčastnila také protektorátní vláda včetně státního prezidenta Emila Háchy (Drejs, 1947, s. 290–291).

2.2 Dopadení a poslední boj parašutistů

Karel Čurda se místo za svými kamarády a hrdiny vydal do Petschkova paláce, aby gestapu sdělil vše, co o atentátu věděl, včetně jmen parašutistů, kteří atentát provedli a adres těch, kteří mu po seskoku do Protektorátu Čechy a Morava pomáhali (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 160).

Neradová ve své knize oproti předchozím autorům navíc uvádí, že Karel Čurda, než se vypravil na gestapo, poslal nejprve anonymní dopis na četnickou stanici do Benešova u Prahy. V obsahu svého dopisu apeloval na ukončení rozsáhlých razíí a pátracích akcí po atentátnících a uvedl jména těch, kteří atentát měli spáchat. K tomuto činu se Karel Čurda odhodlal poté, co zažil na vlastní kůži dvě domovní prohlídky, a slyšel o tragickém osudu obce Lidice. Karel Čurda tak jednal pod psychickým nátlakem okolností, bál se o život svůj, své rodiny a o osud obce Nová Hlína u Třeboně, z níž pocházel. Výsadbář ze skupiny Out Distance chtěl předejít stejnému scénáři v Nové Hlíně, jaký se odehrál v obci Lidice. Nicméně i tak vlivem jeho rozsáhlé a detailní výpovědi bylo popraveno na 294 osob. Na Benešovské četnické stanici měli četníci dilema ohledně zaslaného anonymního dopisu. Jedním z návrhů bylo dopis zničit, ale zároveň měli četníci obavy z toho, zda se ze strany gestapa nejedná o provokaci, rozhodli se proto vypátrat adresáta tohoto udání. Dopis byl odeslán z Třeboně, tudíž i pátrat chtěli začít tam. Nicméně

v době, kdy četníci oznámili na gestapu v Táboře důvod svého pátrání, bylo již pozdě, neboť Karel Čurda podal v Praze v Petschkově paláci rozsáhlou výpověď. Od té doby mělo gestapo téměř všechny potřebné směřodatné informace vedoucí k dopadení parašutistů (Neradová, 2016, s. 94–95).

Šmejkal a Padevět uvádějí, že Karel Čurda se do Petschkova paláce dostavil 16. června v 12.50 hodin. Při výslechu identifikoval aktovku, kterou měli parašutisté při atentátu u sebe. Výslech Karla Čurdy byl ukončen v 9.00 hodin ráno následujícího dne od jeho příchodu. Šmejkal a Padevět shodně s autorkou Neradovou uvádějí, že se Karel Čurda po své rozsáhlé výpovědi pokusil o sebevraždu, nicméně neúspěšně (Šmejkal, Padevět, 2017, s. 160).

O dva dny později poté, co Karel Čurda podal svá rozsáhlá udání v Petschkově paláci, se nacisté shromáždili kolem kostela v Resslerově ulici, kde se ukrývali parašutisté ve složení: Jan Kubiš, Josef Gabčík, Josef Valčík, Adolf Opálka, Josef Bublík, Jan Hrubý a Jaroslav Švarc. Zhruba mezi 4.15 a 4.30 hodinou ranní vtrhly nacistické jednotky do prostor kostela, aby pozatýkaly parašutisty. Naivně se domnívali, že se jim parašutisté vydají bez boje. O úkrytu parašutistů se gestapo dozvědělo po krutém výslechu teprve jednadvacetiletého Vlastimila Moravce, jehož rodina poskytovala ubytování, pomoc a podporu výsadkářům. Mladý Vlastimil Moravec pak fungoval jako zprostředkovatel mezi parašutisty a okolním světem. Přezdívaný Aťa nátlaku gestapa dlouho odolával, nicméně metody, které gestapo při výslechu na Aťu aplikovalo, byly natolik kruté a nelidské, že jejich naléhání posléze podlehl a uvedl, kde se parašutisté nacházejí. Vlastimila Moravce zlomilo, když před něj gestapo položilo ve kbelíku oddělenou hlavu od těla jeho maminky paní Marie Moravcové. Maminka mladého Vlastimila krutému výslechu nacistů unikla díky tomu, že požila kapsli kyanidu (Jenšík, 2020, s. 53–57).

Šmejkal oproti předchozímu autorovi ve své publikaci navíc uvádí, že otec Vlastimila Moravce a manžel Marie Moravcové byl zatčen spolu se svým synem Vlastimilem (Šmejkal, 2018, s. 152).

Parašutisté ve složení Jan Kubiš, Josef Bublík a velitel této akce Adolf Opálka bojovali na kůru v kostele. Ostatní chlapani byli dole v kryptě. Poté, co naposledy vydechl Adolf Opálka, zůstal boj už jen na Janu Hrubém, Jaroslavu Švarcovi, Josefu Valčíkovi a Josefu Gabčíkovi, kteří byli v té době dole v kryptě kostela. Josef Bublík a Jan Kubiš ještě

vykazovali známky života a byli proto nacisty převezeni do nemocnice, nicméně i oni o pár chvil později vydechli naposledy. Josef Bublík zemřel první a Jan Kubiš ho následoval. Oba podleli svým rozsáhlým zraněním, která u nich vznikla v důsledku jejich posledního boje (tamtéž, s. 54–56).

Těla padlých parašutistů poté identifikovali Karel Čurda a Aťa Moravec. Autor Kmoch ve své knize popisuje nedůstojné a nelidské zacházení s těly padlých hrdinů, vychází přitom z výpovědi zřízence ústavu pro soudní lékařství Josefa Pánka, který po válce vypověděl, že do těl padlých parašutistů bylo kopáno a byli fackováni (Kmoch, 2018, s. 196–197).

Na výše uvedené navazuje článek Jana Tótha. Hlavy parašutistů Jana Kubiše a Josefa Gabčíka měly být odděleny od těla a umístěny do nádob s roztokem formalínu. Nicméně hmatatelný důkaz v podobě fotografií neexistuje. Také ostatním parašutistům, kteří se na likvidaci Reinharda Heydricha podíleli, měly být odděleny hlavy od těla. Dcera zřízence Josefa Pánka působícího v ústavu pro soudní lékařství Neradová byla očitým svědkem toho, že lebky parašutistů měly být vystaveny ve skleněné skříni. Autor článku uvádí, že v současné době existuje několik hypotéz a variant toho, kde se lebky nacházejí, zda existují a jak s tělesnými ostatky bylo po skončení války naloženo. Skutečnost je taková, že hlavy parašutistů nebyly prozatím nalezeny a nad jejich osudem lze pouze spekulovat (Tóth, 2020, s. 14–15).

3 LIDICE

Historie obce Lidice se datuje zhruba do 14. století. Název Lidice byl odvozen od slova L'udicě. L'udicě znamená ves lidí lidových. První kronikou, která popisuje historii obce Lidice, je kronika Petra Žitavského. Lidice jsou od Prahy vzdáleny zhruba 20 km, do Kladna je z Lidic vzdálenost výrazně kratší, a to zhruba o 12 km. Významný vliv na rozkvět a přistěhování nových obyvatel do Lidic měl průmyslový rozvoj kolem roku 1855. Právě v tomto roce byla do provozu uvedena první vysoká pec na Kladně. Nově vznikající podniky nabízely nové pracovní příležitosti a mnozí lidé byli ochotni se za prací přestěhovat. V Lidicích bylo možné nalézt v roce 1848 celkem 33 domů, počet obyvatel v té době byl zhruba 270. Již v roce 1890 se počet obyvatel a domů v obci téměř zdvojnásobil, obec v té době měla 50 domů a žilo zde 506 obyvatel (Konopka, 1965, s. 9–12).

O vypuknutí první světové války v roce 1914 byli lidičtí občané informováni prostřednictvím žlutých plakátů vyvěšených na vrátkách místních statků. Při bojích v první světové válce padlo celkem 15 lidických občanů (Stehlík, 2004, s. 7).

Obec ve své době nabízela svým občanům bohaté kulturní zázemí. V obci byl kostel, ale také škola, která byla zprvu pětitřídní, následně jen dvoutřídní. V obci fungoval spolek dobrovolných hasičů, sportovní a čtenářský klub včetně knihovny (Louda, 1946, s. 16).

Stehlík výše uvedené rozšiřuje o informace, že staré Lidice měly téměř necelých 500 obyvatel a ve vsi byly v provozu tři hostince. Společenský život zdejších občanů se soustředil v hostinci „U Šilhanů“, šlo o vůbec nejstarší hostinec v obci. Místní středisko společenského života nenavštěvovali pouze občané obce Lidice, ale rovněž i obyvatelé z okolních vesnic. Lidé do místního hostince přicházeli za zábavou, mezi níž patřily tradičně pořádané plesy. Čtenářský kroužek nesl název Vlast. V obci bylo možné nalézt řeznictví, kadeřnictví, obuvnictví, obchod se zbožím, ale také například krejčího. Do života místních živnostníků se však promítla hospodářská krize. Někteří byli vlivem ekonomické krize nuceni své podnikání ukončit (Stehlík, 2004, s. 26–28).

Poklidný život v obci Lidice a nadcházející svátky vánoční v roce 1938 narušila tragická událost. František Saidl zapříčinil vlivem hádky smrt svého syna Eduarda. Sám Saidl se šel ohlásit místním četníkům, což pro něj byla u soudu polehčující okolnost, stejně jako

to, že v minulosti nebyl nikdy trestán. František Saidl byl odsouzen ke čtyřem letům ve vězení. Na svobodu se vrátil po půl roce od tragické události, která Lidice postihla. Po svém propuštění 23. prosince roku 1942 se vypravil do Lidic. Obec nenalezl a pravdu se dozvěděl až v hostinci v Buštěhradě. Po zjištění lidické tragédie zamířil Saidl na gestapo, aby se udal. Gestapo Saidla s výsměchem vyhodilo a tak došlo k tomu, že František Saidl byl jediným mužem, který obrovskou tragédií přežil (tamtéž, 2004, s. 43).

V roce 1939 se dostali k moci nacisté, nad celým Protektorátem Čechy a Morava se rozpoutalo peklo, které dolehlo i do Kladna. Gestapo se svou základnou právě na Kladně zatklo místního starostu a následně ho i popravilo. Jak autorka zmínila v první kapitole, v roce 1941 se Reinhard Heydrich stal zastupujícím říšským protektorem v Protektorátu Čechy a Morava. Heydrich se v oné době měl vyjádřit, že prostor Protektorátu Čechy a Morava by se měl stát prostorem výhradně německým, ve kterém Čech již nemá co pohledávat (Konopka, 1965, s. 13–17).

Poté, co nacisté v roce 1939 obsadili Československo, rozhodli se dva z mladých obyvatel z Lidic odejít k zahraniční armádě, aby mohli proti režimu v Protektorátu Čechy a Morava bojovat a podílet se na osvobození vlasti. Jednalo se o poručíky Josefa Horáka a Josefa Stříbrného (Stehlík, 2004, s. 58).

Myšlenka nacistů na vyhlazení a zničení Lidic mohla pramenit z několika okolností. Liška vychází z polemiky tří motivů. V první řadě uvádí, že nacisté v čele s diktátorem Adolfem Hitlerem se chtěli pomstít za smrt jednoho z nejpřednějších nacistických manažerů třetí říše. Tragický osud Lidice zasáhl 10. června. O osm dní později byli gestapem vypátráni parašutisté, kteří úspěšnou akci provedli. V době vypátrání parašutistů tak mohlo být samotnému gestapu zcela jasné, že obec Lidice nemá s atentátem na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha nic společného. Nicméně v oné době byli pány nad protektorátem nacisté, kterým byl osud obce Lidice, byť obce zcela nevinné, lhostejný. Zničit obec Lidice včetně několika lidských životů místního obyvatelstva mělo být varovným signálem pro všechny obyvatele Protektorátu Čechy a Morava. V důsledku toho, že probíhající rozsáhlé policejní razie a pátrání nepřinesla ani pod příslibem odměny, ani pod pohrůžkami smrti žádné stopy, vedoucí k dopadení parašutistů, může se za další z možných variant toho, proč se v Lidicích

odehrála tragédie světových rozměrů jevit to, že přední nacisté působící v Protektorátu Čechy a Morava potřebovali Adolfu Hitlerovi složit účet za smrt Reinharda Heydricha. V neposlední řadě Liška popisuje příběh milostného dopisu, který mohl být spouštěčem pro zničení Lidic (Liška, 2015, s. 72–74).

3.1 Dopis, který způsobil tragédii

Příběh milostného dopisu adresovaného Aničce Maruščákové začíná 3. června 1942 den před skonáním Reinharda Heydricha. V tento den se továrníku Pálovi dostal do rukou záhadný dopis adresovaný jistě Andulce se závodním číslem 210. Jednalo se o Aničku Maruščákovou, devatenáctiletou dívku, pracující v továrně firmy Palaba ve Slaném, a která byla v tento čas nemocná. Obsah dopisu zněl následovně: *„Drahá Aničko, promiň, že píši tak pozdě, ale snad mě pochopíš, neb víš, že mám spousty práce a starostí. Co jsem udělat chtěl, to jsem udělal. Onoho osudného večera jsem spal kdesi na Čabárně, sbohem tento týden a pak se už nevidíme. Milan.“* Továrník Pála se rozhodl o obsahu tohoto dopisu informovat četnickou stanici ve Slaném. Místní velitel četnictva ve Slaném Jaroslav Smaha o podezřelém dopisu vyrozuměl ředitele okresního četnictva Františka Poláka. František Polák vyslal pro dopis Františka Vybírala, který měl dopis přinést. František Vybíral dorazil do továrny, kde byl továrníkem Pálou vyzván, aby si dopis přečetl a řekl mu své dojmy z dopisu. František Vybíral sdělil Pálovi, že na dopisu nic závažného neshledává a domnívá se, že se pravděpodobně jedná o klasický milostný dopis. Továrník Pála měl však Františka Vybírala upozornit, že on tyto dojmy nemá a naopak se domnívá, že může jít o stopu vedoucí k dopadení pachatelů. Pála se měl v oné době vyjádřit, že by byl rád, kdyby už útrapy spojené s pátráním po pachatelích byly ukončeny a případ byl vyřešen. Továrník Pála spolu s dopisem Františku Vybíralovi předal také personální složku Aničky Maruščákové, kde byly uvedeny údaje o místě jejího bydliště. Adresa Aničky Maruščákové byla Holousy 1, okres Slaný. František Vybíral se chtěl pokusit Aničku Maruščákovou varovat dříve, než si pro ni přijde gestapo, proto navštívil svého přítele Viléma Michla, od kterého si chtěl zapůjčit motocykl, na němž by k Maruščákové dorazil bez podezřelé časové prodlevy. Žádný z motocyklů však nebyl pojízdný, a tak se František Vybíral musel vrátit na četnickou stanici s dopisem a identifikačními údaji Maruščákové. Velitel četnické

stanice František Polák telefonicky vyrozuměl o obsahu dopisu gestapo na Kladně. Následně s dopisem a údaji o Aničce Maruščákové přijel na gestapo do Kladna. Gestapo posléze zatklo a vyslýchalo Aničku Maruščákovou. Ta na gestapu vypověděla, že se před nedávnem seznámila s mužem, s nímž se pravidelně setkávala, a který od ní zjišťoval, zda nemá v Lidicích přátele nebo rodinnou přízeň. Maruščáková mu sdělila, že v Lidicích má kamarádku, a on ji následně požádal, aby v Lidicích předala Horákovým vzkaz, že Pepík je v pořádku a zdrav. Anička Maruščáková o tajemném muži, který se na dopis podepsal jako Milan, věděla už jen to, že na jejich schůzky se dopravoval na kole, které bylo označeno číslem 805, 808, možná 809, přesným číslem si nebyla jistá. Maruščákové gestapo předložilo materiál, který využívalo při pátrání po parašutistech, kteří atentát provedli, Anička Maruščáková nikoho neidentifikovala (Konopka, 1965, s. 27–29).

Liška oproti předchozímu autorovi navíc uvádí, že v době Protektorátu Čechy a Morava měla kola podobně jako automobily své poznávací značky. Na základě poznávací značky bicyklu byli zjištěni 3 muži, kteří připadali v úvahu. Mezi nimi byl i Václav Říha, který se v dopisu Aničce Maruščákové podepsal jako Milan. Anička Maruščáková mezi předvedenými muži poznala Václava Říhu. Před zatčením Václava Říhy se gestapo mylně domnívalo, že by atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha mohl provést Josef Horák z Lidic. Z informací, které gestapo mělo, vyplynulo, že Josef Horák na počátku roku 1939 odešel do zahraničí a mohl tak být tím, kdo byl vysazen z britských letadel nad územím Protektorátu Čechy a Morava, aby provedl atentát na Reinharda Heydricha. Václav Říha nepatřil k parašutistům vysazeným z britských letadel, ale byl to obyčejný ženatý muž, který chtěl vztah s Aničkou Maruščákovou ukončit, aby se o jeho záletech nedozvěděla manželka. Dopisem chtěl v Maruščákové navodit pocit, že patří k odboji, a tím s ní přerušit veškeré kontakty. Ačkoliv Maruščáková vzkaz v Lidicích nikdy nevyřídila, měla Říhova zmínka o Lidicích pro její občany fatální následky. Po válce matka Václava Říhy vypověděla, že její syn přemýšlel o tom, že s Josefem Horákem odejde bojovat do zahraničí, nicméně neučinil tak. Josef Horák byl pro Václava Říhu pravděpodobně velkým hrdinou a vzorem, kterým se sám toužil stát. O vyšetřování v záležitosti dopisu Václava Říhy a okolnostech s tím spojených informovalo gestapo státního tajemníka a generála SS Karla Hermanna Franka (Liška, 2015, s. 76–81).

Byl to právě státní tajemník a generál SS Karl Hermann Frank, kdo přišel s návrhem na zničení obce, zastřelení všech místních mužů starších 16 let, odvezení lidických žen starších 16 let do koncentračních táborů a zničení dětských životů. Jeho plán měl schválit tehdejší zastupující říšský protektor Daluge. Tato krvavá a tragická odplata za zdařilý atentát na Reinharda Heydricha měla být pro obyvatele Protektorátu Čechy a Morava výstrahou. Důvodem, pro který byla zvolena právě obec Lidice, může být to, že šlo o obec situovanou nedaleko Prahy a průmyslově vyspělého Kladna, kde mělo svou základnu gestapo. Autor Louda se zmiňuje o tom, že tuto krvavou represii připravoval Karl Hermann Frank již bezprostředně po spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. V den provedení atentátu bylo občanům Protektorátu Čechy a Morava sděleno, že ministr Emanuel Moravec byl státním prezidentem Emilem Háchou určen k tomu, aby převzal kontrolu nad politicko-kulturní činností v Protektorátu Čechy a Morava (Louda, 1946, s. 35).

3.2 Vyhlazení obce Lidice

V noci z 9. června na 10. června byla obec Lidice obklíčena a stala se tak pro své obyvatele pastí. Do obce mohl být vpuštěn kdokoliv, z obce se nesměl dostat už nikdo. Svou základnu si gestapo vybralo v jednom z prvních domků v obci Lidice, právě sem musel přijít i starosta obce, aby odevzdal všechnu hotovost, vkladní knížky obce, finance a vkladní knížky místní kempeličky, obecní cennosti a cenné papíry. V časných ranních hodinách byla místním obyvatelům zabavena domácí hospodářská zvířata, hospodářské stroje a další zdroje. K separaci mužů od žen a dětí došlo také v ranních hodinách 10. června. Gestapo bylo rozděleno do skupin 4–5 mužů, přičemž vždy alespoň jeden muž z této skupiny hovořil česky, aby dokázal lidem vysvětlit pokyny svých nadřízených. Obyvatelé byli ze svých obydlí vyhnáni nad ránem, s sebou si měli vzít veškeré cennosti jako šperky, cenné papíry, finanční hotovost a doklady prokazující jejich totožnost. Zásah nacistů probíhal zároveň z obou stran vesnice. Poté, co byly ženy a děti odděleny od mužů, ženám byly odebrány všechny cennosti, které si ze svých domácností měly vzít k sobě. Všichni muži starší 16 let byli odvedeni do Horákova statku, kde byl vytvořen soupis všech přítomných. Soupis lidických občanů získalo gestapo z obecního úřadu, kde byly všechny policejní přihlášky. Gestapo dbalo na to, aby shromáždilo všechny

lidické muže, nicméně to nebylo možné, protože chybějící muži měli v té době noční směnu na Kladně. Celkem gestapo shromáždilo 173 mužů ve sklepě a také ve chlévě Horákova statku (tamtéž, s. 37–40).

Poté, co byly ženy a děti odvezeny z obce pryč, přistoupila popravčí četa k přípravám na hromadné popravy lidických mužů. V první řadě shromáždili z vybavení okolních domů matrace a slamníky, které přiložili ke zdi. Matrace a slamníky měly popravčí četě chránit od zdí odražených nábojů. K prvním exekucím přistoupila popravčí četa v 7.00 hodin ráno. Každý lidický muž byl střelen dvakrát do prsou a jednou do hlavy. Popravčí četa vraždila muže ve skupinách po pěti, což Horst Böhme shledal jako příliš zdoluhavý proces a popravčí četě zdvojnásobil, toto mělo za následek, že muži byli vražděni ve skupině po deseti. Mrtvá těla nebyla odklízena a nově příchozí se museli postavit před těla zastřelených. Odvahu lidických mužů prokazovalo i to, že muži byli před popravčí četou předvedeni, aniž by jim předtím byly zavázány oči nebo spoutány ruce. Zastřeleni byli, aniž by znali důvod svého provinění. Hrůzné popravy skončily až 10. června odpoledne (Stehlík, 2004, s. 72–73).

Bartoníková uvádí, že 173 mužů bylo zastřeleno popravčími jednotkami. Nejstaršímu muži bylo 84 let, nejmladším popraveným byl chlapec ve věku 14 let (Bartoníková, 2019, s. 42).

Autor Konopka výše uvedené rozšiřuje o poznání, že nejstarší člověk se jmenoval Emanuel Kovařovský. Kovařovského se měl zastat přibližně o deset let mladší farář Josef Štemberk, nicméně setkal se s nepochopením a výsměchem ze strany nacistických velitelů v Lidicích (Konopka, 1965, s. 42).

Nejmladším popraveným z lidických mužů byl Josef Horník. Josef Horník patřil svým věkem do sektoru dětí, nicméně jeho otec si ho k sobě při separaci mužů od žen a dětí přivolal, aniž by tušil, že tím dítě posílá na jistou smrt, a ženě tak od starostí o své dítě rozhodně neuleví. K dalším mladým popraveným patřili dva chlapci Josef Doležal a Josef Nerad, u nichž bylo dodatečně zjištěno, že o několik málo dní přesáhli hranici 15 let. Tito chlapci byli popraveni spolu s lidickými muži, kteří v době tragédie měli noční směnu. O tom, že nacisté neměli s nikým v obci Lidice slitování, svědčí skutečnost, že popraven byl také slepý válečný veterán Alois Pryných (tamtéž, s. 42–43).

K pohřbení a odstranění těl zastřelených lidických mužů bylo určeno 30 vězňů z Terezína. Tito vězni měli druhý den od zastřelení mužů vykopat hrob o rozměrech 9x12 metrů s hloubkou čtyři metry. Mrtvá těla ukládali vězni do hrobů na bok ve třech řadách. Ta těla, která se už do řad nevešla, byla do hrobu pouze volně pohozena. S lidickými muži byli pohřbeni také dva psi, kteří byli nacisty při vyhlazení zastřeleni. Vězni poté mrtvá těla zasypali vápnem, zalili vodou a hrob zaházeli (Stehlík, 2004, s. 79).

Louda uvádí, že vězni z Terezína byli příslušníky gestapa vyzváni k tomu, aby lidické muže před vhozením do hrobu prohledali a odevzdali nalezené cennosti, doklady a cigarety, které u sebe lidičtí muži měli. Kromě cenností, dokladů a cigaret u sebe lidičtí mučedníci měli také připravené svačiny od manželek. Vězni trpěli hladem, ale nikdo z nich si svačinu nevzal, ačkoliv jim to bylo příslušníky Schupo dovoleno (Louda, 1946, s. 53).

Termín Schupo, který je v textu diplomové práce dále užíván, znamená zkratku k označení německé ochranné policie Schutzpolizei (tamtéž, s. 29).

Dva dny po smrti lidických mužů 12. června byly lidickým ženám odebrány jejich děti. Příslušníci Schupo sdělili ženám, že budou po určité době převedeny na práci do pracovního tábora, kam budou transportovány vlakem. Děti v důsledku zajištění lepšího komfortu měly jet napřed autobusem. V tělocvičně kladenského gymnázia panoval strach, nejistota. Děti chtěly zůstat s matkami, matky se svých dětí nechtěly vzdát, proto příslušníci gestapa přistoupili k násilnému odebírání dětí. Děti byly z náruče svých matek vyrvány, v tělocvičně se ozýval pláč dětí a nárek žen. Poté, co byly děti matkám odebrány a separovány do jiného prostoru gymnázia, dostaly na krk cedulku, kde bylo jméno a identifikační číslo. Děti byly poté odvezeny dvěma autobusy do Lovosic (Stehlík, 2004, s. 77).

Z Lovosic putovaly děti vlakem do prostor dřívější textilní továrny v Lodži. Z telegramu Horsta Böhma vyplývalo, že dětem nemá být poskytována žádná zvláštní péče. Děti měly hlad, nemohly se umýt, o malá miminka pečovaly starší dívky, přičemž i tato miminka neustále plakala hladem. Děti nocovaly na zemi, žádné postýlky či podložky nebyly k dispozici. Pokud na sobě měly děti kabáty, využívaly jich jako přikrývek. Na základě výše uvedených tvrzení některé děti začínaly být nemocné, nicméně na rozkaz jim nesměla být poskytnuta žádná zdravotní pomoc a péče. Z Lovosic byly následně děti

odeslány do vyhlazovacího tábora v Chełmnu, kde bylo náhodným způsobem vybráno ještě 7 dětí vhodných k poněmčení, jednalo se o šest dívek a jednoho chlapčeka. Chlapček Václav Hanf měl štěstí, že si ho jeho sestry vyplakaly a tím mu zachránily život. Rozkaz k zavraždění zbylých lidických dětí, které nebyly vybrány pro poněmčení, vydal s velkou pravděpodobností Adolf Eichmann. Ještě 1. července byly děti donuceny k tomu, aby svým blízkým napsaly dopisy. Ve svých dopisech děti prosily své příbuzné o zaslání nějakého oblečení, jídla. Nicméně v době, kdy děti dopisy psaly, už byl jejich osud zpečetěn. Dopisy měly vzbudit v příbuzných dojem, že děti jsou v pořádku, a že byly dány na náležité vychování, tak jak to prezentovali nacisté veřejnosti. Dopisy adresované příbuzným dorazily přibližně začátkem července roku 1942. Veškeré informace a zprávy o lidických dětech končí právě po převozu do polského Chełmna, kde byly děti pravděpodobně nacisty zavražděny. Děti, které byly vybrány k poněmčení, putovaly do dětského domova, kde byly zbaveny vši, umyty, dostaly čisté oblečení a najíst. Tento dětský domov fungoval pod záštitou projektu Lebensborn. V dětském domově musely děti hovořit výhradně německy, a to i mezi sebou, za komunikaci v českém jazyce byly trestány. Během dnů pracovaly na zahradě (tamtéž, s. 98–101).

Lidické ženy byly do koncentračního tábora Ravensbrück přesunuty 12. června, přičemž sedm z lidických žen, které pocházely z rodin Stříbrných a Horákových, byly zastřeleny v Praze (Louda, 1946, s. 61–62).

Stehlík uvádí stejné informace jako autor Louda, nicméně výše uvedené rozšiřuje o další fakta. Lidické ženy se po příjezdu do koncentračního tábora zajímaly o to, kde mají své děti. Ostatní vězněné ženy jim však sdělily, že v tomto táboře se žádné děti nevyskytují, tudíž lidické ženy záhy pochopily, že jim gestapo lhalo a podvedlo je. Strach o děti vyvrcholil, když do koncentračního tábora dorazily další lidické ženy, které měly děti ve věku do jednoho roku. Tyto matky velmi malých dětí měly všechny lidické děti doprovázet. Nicméně ženy, které dorazily do Ravensbrücku později, lidickým ženám sdělily, že jim samotným byly jejich velmi malé děti odebrány hned druhý den. Po celou dobu pobytu žen v koncentračním táboře neměly o svých dětech žádné zprávy. Ženy, které byly již starší, onemocněly a nedokázaly podávat vysoký požadovaný pracovní výkon. V důsledku toho byly určeny k likvidaci v plynových komorách. V koncentračním táboře byla povinnost nosit na svém věžeňském oblečení výšivky s přidělenými čísly. V případě, že nášivka obsahovala červený trojúhelník umístěný

před číslem, byl tento člověk politickým vězněm. Písmeno na výšivce signalizovalo vězňovu státní příslušnost. Pod přiděleným vězeňským číslem se vězni museli hlásit (Stehlík, 2004, s. 104–105).

Příslušníci Schutzpolizei posléze všechny domy v Lidicích zapálili. Zničeno mělo být vše a nebyl ušetřen ani kostel sv. Martina a místní hřbitov. O naprosté neúctě nacistů k lidským pozůstatkům svědčí i to, že hroby z místního hřbitova byly na příkaz otevřeny a mrtvým byly odebrány všechny cennosti, například zlaté zuby. Na příkaz Karla Hermanna Franka bylo zničení obce nafilmováno. Tento filmový záznam později posloužil jako důkazní materiál v soudním procesu s Karlem Hermannem Frankem. Poté, co byla obytná stavení a další budovy v obci vypáleny, došlo ke zničení ohořelých budov pomocí výbušnin. Celá obec byla srovnána se zemí a tím došlo i ke změně terénu celé obce. Jméno obce bylo vymazáno z map. Finance lidických občanů, uložené v peněžních institucích, byly na příkaz Karla Hermanna Franka převedeny a využity na ničivé akce, které v Lidicích probíhaly. O 14 dní později nacisté zopakovali tuto hrůznou akci v osadě Ležáky na Chrudimsku. Všichni místní obyvatelé byli zavražděni, utrpení nebyly ušetřeny ani ženy a děti. Ležáckou tragédií přežily jen dvě sestry Štulíkovy (Stehlík, 2007, s. 58–67).

Tragické události, které se odehrály v červnu roku 1942 v Lidicích, otřásly nejen celým Protektorátem Čechy a Morava, ale vzbudily i celosvětový ohlas. Důkazem toho byla změna vnímání a postoje zahraničních států k Československu a exilové vládě působící v zahraničí. Britští dělníci zorganizovali akci, která v překladu zněla „Lidice budou žít“. Podstata této akce spočívala ve shromažďování financí, které byly určeny k výstavbě nových Lidic. Od roku 1942, téměř čtrnáct dní po tragické události v Lidicích, byly při útoku na Brémy shozeny bomby nesoucí názvy „Za Lidice“. Tyto bomby byly svrženy z letounů 311. československé bombardovací perutě, u které sloužili Josef Horák a Josef Stříbrný (tamtéž, s. 114–115).

3.3 Obnovení Lidic

V místě, kde lidičtí muži našli místo posledního odpočinku, postavili příslušníci Rudé armády památník. Tento památník byl veřejnosti zpřístupněn 3. června roku 1945 (Konopka, 1965, s. 186).

První pietní a vzpomínkový akt proběhl v Lidicích 10. června roku 1945. Druhá světová válka skončila a přeživší lidické ženy se po třech letech vrátily na místo tragédie. Nebyli to však jen přeživší lidičtí, kdo se v tento den rozhodl přijet na místo, kde stávaly Lidice. Podobnou myšlenku mělo v té době kolem 150 000 návštěvníků. Ti všichni věděli, co se v Lidicích v červnových dnech roku 1942 odehrálo, nebo s tím měli osobní zkušenosti. Lidice se pro mnohé návštěvníky staly symbolem utrpení. V Lidicích lidé vzpomínali nejen lidické mučedníky, ale rovněž na všechny padlé ve 2. světové válce. Do Lidic přijel i tehdejší prezident Edvard Beneš (Havlůjová, 2014, s. 9).

O obnovení obce Lidice se lidické ženy dozvěděly z úst tehdejšího ministra vnitra Václava Noska. Obec nesla opět název Lidice a byla obnovena ve svých původních hranicích. Lidické ženy po svém návratu z koncentračního tábora prostřednictvím jedné z lidických žen Anny Hroníkové požádaly při prvním pietním aktu konaném za Lidice veřejnost o pomoc při pátrání po lidických dětech. Ženy v Lidicích v sobě nesly stále naději, že jejich děti žijí a vrátí se k nim. Autor Stehlík ve své publikaci uvádí, že víra v návrat lidických dětí se v lidických ženách umocnila tím, když se po válce do Lidic vrátilo 6 ze 7 dětí, které byly v době lidické tragédie mladší jednoho roku. Do pátrání po lidických dětech bylo zapojeno několik lidických žen, ministerstvo vnitra, ale i německá organizace nazvaná v překladu do českého jazyka Oběti fašismu. Do Lidic se po skončení druhé světové války celkem ze 105 dětí vrátilo jen 17 (Stehlík, 2004, s. 117–118).

Lidickým ženám bylo před výstavbou nových Lidic Přípravným výborem zajištěno ubytování v bytech na Kladně. V těchto bytech bydleli v období druhé světové války němečtí občané. Jednalo se o byty v nových domech Spojených oceláren (Kyncl et al., 2016, s. 217).

Stavba nových Lidic započala v květnu roku 1948, přičemž své první Vánoce strávily některé lidické ženy ve svých domech v roce 1949. Nárok na svůj vlastní dům měla každá

přeživší lidická žena a lidické dítě, které se během války stalo sirotkem. Tento nárok byl ukotven v usnesení vlády o obnově Lidic. Josef Horák a Josef Stříbrný z Lidic, kteří během války projevili své hrdinství odbojovou činností, a po válce se tak jako přeživší lidické ženy a děti vrátili do Lidic, svůj dům v Lidicích nedostali. Zdůvodněno to bylo nedostatkem finančních prostředků pro výstavbu dalších dvou domů. Schváleno bylo vystavět v nových Lidicích celkem 150 rodinných domů, školu, budovy pro administrativní a kulturní zázemí, obchodní činnosti a rovněž muzeum. Nově vzniklou obec s památným územím původních Lidic propojil „Sad přátelství a míru“. Sad byl osazen růžemi, které do Lidic zaslali lidé ze všech koutů světa. Od té doby mají nově vzniklé Lidice ve svém symbolu růži (Stehlík, 2007, s. 134–137).

V únoru v roce 1948 se k moci dostali komunisté. Od té doby se staly Lidice nejen symbolem utrpení a tragédie, která se na ni v roce 1942 odehrála. Bohužel tato historická fakta byla zneužita pro politickou propagandu (Havlůjová, 2014, s. 10).

Oba letci z Lidic, Josef Horák a Josef Stříbrný, kteří bojovali v zahraničním odboji, byli pro komunisty nepohodlnými svědky demokracie. Josef Stříbrný byl propuštěn z armády a od té doby se snažil všemožnými prostředky uživit. V osobním životě se mu rovněž nedařilo, rozvedl se. Josef Stříbrný zemřel osamocen v roce 1976. Nešťastný osud zasáhl i Josefa Horáka. Ten po roce 1948 odešel spolu se svou manželkou a dvěma syny do zahraničí, kde však v roce 1949 zemřel při letecké tragédii. Po svém odchodu byl zbaven vojenských hodností a vyznamenání (Stehlík, 2004, s. 128).

Komunisté využili Památníku Lidice pro svou politickou propagandu. Při pietních aktech bylo možné na tribuně spatřit obrazy Josifa Vissarionoviče Stalina nebo tehdejšího prezidenta Československa Klementa Gottwalda. Tribuna byla zdobena mottý propagujícími komunistickou stranu. Ještě v roce 1947 byl průvodcem doktora Barnetta Strosse, zástupce britského hnutí „Lidice budou žít“, po pietním území sám Josef Horák. V roce 1948 se stal pro tehdejší režim nebezpečnou osobností, která byla v očích komunistů příliš infikována prvky demokracie (Stehlík, 2007, s. 140).

Zmíněné hnutí „Lidice budou žít“ pomohlo novým Lidicím stát se nejen místem paměti, mementem pro další generace, ale podílelo se na vytváření Růžového sadu přátelství a míru včetně Lidické sbírky výtvarného umění. Růžový sad přátelství a míru vznikl 19. června 1955, byl osazen 10 000 růží, které sadu věnovali Britové. Vytvoření

Růžového sadu přátelství a míru zaplnilo ve své době titulní stránky Rudého práva. Po necelém půl roce bylo Růžovému sadu přátelství a míru zasláno na 17 706 růžových keřů z dalších 35 států, které se k hnutí „Lidice budou žít“ připojily. Péče o Růžový sad přátelství a míru patřila v období před rokem 1989 do rukou místních lidických žen. Následkem převratu a nedostatku financí na zaplacení prací se sadem spojených, přestaly lidické ženy o sad pečovat, a ten bez jejich péče zanikl. V roce 1992 navštívil osobně Lidice tehdejší prezident Václav Havel, který byl tehdejším vedením muzea a obcí upozorněn na problematiku Růžového sadu přátelství a míru. Růžový sad přátelství a míru dosáhl pozitivnějších změn až o deset let později. Velký podíl na vzkříšení sadu měl tehdejší ministr kultury Pavel Dostál a premiér Miloš Zeman. O necelých deset let později v roce 2014 bylo, a stále je možné, nalézt v Růžovém sadě přátelství a míru celkem 24 000 keřů růží s 213 různými odrůdami růží (Havlůjová, 2014, s. 18–20).

Pro pietní území Lidic jsou charakteristické sochy 82 lidických dětí Marie Uchytlové. Sochy jsou přímým odkazem tragického osudu lidických dětí, které zahynuly v polském Chełmnu. Památník dětských obětí války vznikl v devadesátých letech dvacátého století. Akademická sochařka chtěla vytvořit takové dílo, jež by v návštěvnicích evokovalo nezapomenutelný zážitek, a které by si návštěvník navždy zapamatoval stejně jako tragický osud dětských obětí války. Idea na vytvoření kombinace několika soch vznikla v čase, kdy se v České republice uctívá památka zemřelých. Sochařka chtěla vytvořit dílo, k němuž by lidé mohli položit květiny, svíčky a věnovat zde tichou vzpomínku dětským obětem války, stejně jako to činí lidé v prostorách hřbitovů na místě posledního odpočinku jejich blízkých. Sochy jsou v nadživotní velikosti a jsou zde zástupci dětí od jednoho roku až po věk šestnácti let. Marie Uchytlová své dílo tvořila téměř 20 let. V občanech Československa se probudila obrovská vlna solidarity v oblasti získání finančních prostředků pro dokončení díla Marie Uchytlové. Ironií osudu zůstává to, že Marie Uchytlová jako tvůrkyně z vybraných finančních prostředků nezískala nikdy žádnou částku. Své dílo dokončila v sádrovém provedení na začátku roku 1989. Své první tři sochy v bronzovém provedení vytvořila z vlastních finančních prostředků. Poté, co lidické ženy seznámila s miniaturou sousoší budoucího provedení, byly lidické ženy jejím dílem nadšeny a v její další práci ji podporovaly. Kompletního odhalení se Marie Uchytlová už nedočkala, zemřela předčasně, aniž by tušila, že v roce 2000 dojde k odlití posledních 7 lidických dětí do bronzu (Stehlík, 2007, s. 143–147).

Ve své další publikaci Stehlík uvádí, že šlo o sousoší 42 dívek a 40 chlapců. Počet 82 je symbolický, neboť právě 82 dětí bylo udušeno v polském vyhlazovacím táboře v Chełmnu (Stehlík, 2004, s. 131).

Stehlík uvádí, že Lidice byly v devadesátých letech dvacátého století společností vnímány jako protekční obec vybudována pod taktem komunistické strany. Zpustlý Památník Lidic, včetně Růžového sadu přátelství a míru deklaroval to, že obec upadla v nemilost a nezájem společnosti a politických představitelů, což se projevilo i na nedostatku financí, kterými obec mohla disponovat. Situace se změnila až 11 let po sametové revoluci v roce 2000. Právě rok 2000 je datován jako rok vzniku Památníku Lidice. Památník Lidice je příspěvkovou organizací fungující pod záštitou Ministerstva kultury České republiky. Památník Lidice do svého vlastnictví získal budovu bývalého kulturního domu. V této budově vznikla Lidická galerie se stálou expozicí „Lidické sbírky“, kde je možné nalézt umělecká díla darována od umělců ze všech koutů světa (tamtéž, s. 132–133).

V roce 2006 byla veřejnosti zpřístupněna další budova, v níž vzniklo unikátní muzeum s expozicí „A nevinní byli vinni“. V expozici muzea jsou návštěvníci nejprve seznámeni s historií obce, následuje seznámení se zločinem, za který nesou odpovědnost nacisté. V expozici muzea je možné zhlédnout i osobní vzpomínky a zážitky lidických žen a dětí, které se uchovaly na záznamech a jsou cenným svědectvím lidské bestiality. Jedna z obyvatelek Lidic, paní Marie Doleželová-Šupíková, na tragické události v knize Eduarda Stehlíka vzpomíná, že oproti ostatním návštěvníkům, kteří si nepamatují původní Lidice, se jí vždy po procházce po pietním území vybavil dům, v němž bydlela. Dále se jí vybaví její sousedé, jejich domy, vzpomínky, zážitky z dětství, zároveň ale prožívá i smutek při bolestivé vzpomínce na hrůzné události spojené se zničením obce a několika lidských osudů v červnu roku 1942 (Stehlík, 2007, s. 148–149).

Potenciál vzpomínek lidických žen a dětí je v Památníku Lidice využíván v rámci muzea. Na filmovém záznamu lidičtí vzpomínají na události spjaté s lidickou tragédií. Návštěva tohoto muzea může mít pro žáky a studenty edukativní charakter. Rozšířit si tu obzor svých dosavadních znalostí může každý návštěvník bez ohledu na to, kolik mu je let. Z výše uvedeného vyplývá, že Památník Lidice plní kromě osvěty a podpory zachování vzpomínek také funkci vzdělávací. Edukativní význam Památníku Lidice je blíže popsán

v následující kapitole, zabývající se dalším vzděláváním, které v Památníku Lidice probíhá. Pro vzdělávání v Lidicích je vymezeno samostatné vzdělávací oddělení, určené k zastřešení možných vzdělávacích aktivit v Lidicích.

4 VZDĚLÁVÁNÍ V PAMÁTNÍKU LIDICE

Památník Lidice nabízí svým návštěvníkům pestrou škálu vzdělávacích aktivit. Programy jsou rozděleny dle věkové kategorie návštěvníků. K dispozici jsou programy pro děti v mateřské škole, pro žáky prvního a druhého vzdělávacího stupně na základní škole a dále pro studenty středních škol. Památník Lidice je pořadatelem seminářů pro pedagogické pracovníky, ale i webinářů. Mimo jiné nabízí Památník programy pro rodiny s dětmi a další vzdělávání (Památník Lidice, online, cit. 2020-08-15a).

Další vzdělávání tvoří spolu s počátečním vzděláváním významnou součást celoživotního učení. Toto vzdělávání následuje po primárním, sekundárním a terciárním vzdělání a také poté, co se jedinec osamostatní a stane se ekonomicky nezávislým. Dalším vzděláváním stráví člověk více času než počátečním vzděláváním. Veteška segmentuje další vzdělávání na (další) profesní vzdělávání, občanské a zájmové (Veteška, 2016, s. 107).

Šerák ve své publikaci shodně rozděluje další vzdělávání na profesní, zájmové a občanské. Dále uvádí, že každý člověk by měl mít možnost získat v rámci svého volného času a individuální zájmové orientace takové příležitosti, které povedou k jeho všestrannému rozvoji osobnosti (Šerák, 2009, s. 51–54).

K zájmovému vzdělávání autor Veteška uvádí: „Prvotním posláním zájmového vzdělávání je naplňování zájmů a uspokojování potřeb jedinců v čase jejich volna. Přestože neposkytuje žádný oficiální stupeň vzdělání, skýtá nejrůznější možnosti všestranného rozvoje osobnosti“. Zájmové vzdělávání patří do neformálního a informálního vzdělávání. Zájmové a neformální vzdělávání v konceptu celoživotního učení nabývá v současné době stále vyššího významu (Veteška, 2016, s. 125).

Zákon 561/2004 Sb. uvádí, že zájmové učení je jednou z variant jak smysluplně vyplnit svůj volný čas a uspokojit své potřeby prostřednictvím poznání v oblasti svého zájmu. Zájmové vzdělávání probíhá v prostorách škol, příkladem mohou být střediska volného času, družiny.

Veteška poukazuje ve své knize na to, že školský zákon zájmové vzdělávání nebere v potaz ve vztahu ke vzdělávání dospělých, ale pouze ve vztahu ke školským aktivitám (Veteška, 2016, s. 126).

Jisté satisfakce se zájmové učení v kontextu vzdělávání dospělých dočkalo ve vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. V této vyhlášce je mimo jiné zmíněno, že zájmové vzdělávání se vedle žáků a studentů může týkat také dalších odborných pedagogických pracovníků a kromě nich také jiných dospělých osob.

Veteška uvádí, že pro zájmové vzdělávání je typická dobrovolnost a svoboda při volbě vzdělávací aktivity, orientace na prostor volného času, pestrost obsahu vzdělávání a také nezaměřenost na budoucí užitek, který vzdělání účastníku přinese, svoboda ve výběru vzdělávací aktivity, pestrý obsah vzdělávání (Veteška, 2016, s. 128–129).

Pro nejmladší návštěvníky Památníku Lidice je k dispozici Lidická galerie, kde se děti mohou účastnit speciálních edukačních programů. Programy jsou uzpůsobeny tak, aby byly zábavné, ale zároveň splnily svůj vzdělávací účel. Při své návštěvě si děti prohlédnou výstavu obrazů, nahlédnou do interaktivního koutku, kde je pro ně připraveno malování nebo například divadlo. Termín své návštěvy lze zarezervovat přes objednávkový formulář. Pro žáky prvního stupně základních škol je rovněž připravena výstava obrazů a informace o historických událostech v obci Lidice. Starší žáci druhého stupně základní školy mají k dispozici speciálně technicky vybavenou počítačovou učebnu, pracovní listy, projekce a prostory v nichž lze nahlédnout do digitalizovaných dokumentů, které se Památníku Lidice podařilo uchovat. Žáci mohou využít Lidickou galerii k seznámení se s osudem dětí za druhé světové války. Stejně jako pro žáky druhého stupně, jsou i pro studenty středních škol připraveny vzdělávací programy. V rámci vzdělávání dospělých přináší Památník Lidice aktivity v rámci vzdělávání dospělých. Konkrétně se jedná o výtvarné, zahradnické, pohybové aktivity nebo fotografické kroužky. Nabízené programy jsou úzce navázány na Lidickou galerii a historii Lidic (Památník Lidice, online, cit. 2020-08-15b).

Šerák ve své publikaci uvádí konkrétní metody zájmového vzdělávání. V obecné rovině je rozděluje na teoretické, teoreticko-praktické a praktické. K teoretickým metodám řadí přednášky, semináře, cvičení a přednášky s diskusí. Za teoreticko-praktické metody považuje metody diskusní, problémové, projektové, diagnostické a klasifikační a programové. K čistě praktickým metodám poté řadí exkurze, koučink, mentoring, instruktáž, rotaci práce, stáže, counselling (Šerák, 2009 s. 68).

Vzdělávání v Památníku Lidice probíhá pod záštitou dalšího vzdělávání. Jednou z edukačních aktivit, které Památník Lidice dospělým nabízí, jsou semináře určené pro pedagogy. Nevýhodou těchto seminářů je, že jsou určené pouze odborným pedagogickým pracovníkům, nikoliv veřejnosti. Semináře jsou akreditované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Kromě seminářů probíhají v Památníku Lidice také přednášky edukačního charakteru, které jsou určeny nejen pedagogickým pracovníkům, ale rovněž i žákům a studentům. Při přednáškách a seminářích je účastníkům nejprve představen odkaz Památníku Lidice, dále historie spojená s nástupem Adolfa Hitlera k moci a zdůrazněny dopady, které období druhé světové války přineslo. Při přednáškách a seminářích není opomíjen ani vznik Protektorátu Čechy a Morava, odstranění třetího muže Říše Reinharda Heydricha a s tím spojené represe v obcích Lidice, Ležáky, Lety. Semináře a přednášky reflektují české hrdinství, prokazatelné na činnosti odbojových organizací. Památník Lidice na svých webových stránkách uvádí, že semináře se pořádají především pro pedagogické pracovníky vyučující dějepis, vlastivědu, občanskou výchovu, eventuálně jiné humanitně zaměřené předměty. Kromě seminářů probíhají v Památníku Lidice také přednášky edukačního charakteru určené nejen pedagogickým pracovníkům, ale rovněž i žákům a studentům. Na těchto seminářích přednáší přední odborníci z vysokých škol, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a z Vojenského historického ústavu. Během přednášek a seminářů se účastníci dozvědí informace týkající se nových zjištění a publikací, jež se k tomuto historickému období vztahují. Předmět přednášek a seminářů je úzce spjat se soutěží „Lidice pro 21. století“ probíhající na mezinárodní úrovni. Záměrem Památníku Lidice je prostřednictvím přednášek a seminářů využít pietní území ke vzdělávání všech generací. Již 6 let pořádá Památník Lidice semináře pro pedagogické pracovníky pracující v mateřských a uměleckých školách. Tyto semináře jsou zaměřeny na současně probíhající výstavy v Lidické galerii, dále na Mezinárodní dětskou výstavu v Lidicích a rovněž na historickou sbírku (Památník Lidice, online, cit. 2020-08-15c).

Zormanová definuje seminář jako způsob výuky, v němž je důležitá aktivita a zájem účastníků na seberozvoji a sebevzdělávání v dané oblasti. Tuto aktivitu se lektor snaží například podnítit diskuzí účastníků semináře. Při diskuzi si účastníci předávají doposud získané poznatky, eventuálně zkušenosti. Seminář si klade za cíl, aby jeho účastníci rozvíjeli své kritické myšlení a spolupracovali spolu. Semináře moderuje expert v daném

oboru, v případě seminářů pořádaných Památkem Lidice se jedná o přední české historiky, případně další specializované odborníky. Seminář začíná krátkým úvodem od experta-lektora semináře. Další fází je diskuze účastníků semináře, neboť seminář by neměl mít podobu přednášky. Zormanová segmentuje semináře na několik druhů. Prvním, který definuje, je proseminář. Proseminář probíhá ve vysokoškolském prostředí. V případě tohoto prosemináře představí vybraní účastníci dva až tři referáty, přičemž je nutné, aby se účastníci drželi přesných stanov. Za proseminář je mnohdy považován také přípravný seminář. Dalším typem je seminář s diskuzí. Tento seminář probíhá v podobném konceptu jako proseminář. Po představení referátů následuje diskuze mezi účastníky semináře na danou problematiku. O konzultačním semináři lze hovořit tehdy, pokud se v něm účastníci dotazují na námět zadaný lektorem. Jak již ze samotného názvu vyplývá, je odborný seminář zaměřen na odbornou problematiku. Semináře se většinou účastní ti, kteří o danou problematiku jeví zájem a jsou v ní sami svým způsobem odborníky. V rámci tohoto semináře je nejprve nastíněna problematika, a teprve až po jejím představení přichází na řadu diskuze (Zormanová, 2017, s. 124–128).

Rohlíková a Vejvodová shodně jako Zormanová uvádějí, že při seminářích je zapotřebí aktivita a zájem účastníků o sdělované informace. Svou významnou úlohu při seminářích má diskuze. Přednáška velmi často předchází semináři. Přednáška má účastníkům předat základní informace, které budou v rámci semináře diskutovány a blíže specifikovány. Ideálním počet účastníků na semináři je kolem 20–25 (Rohlíková, Vejvodová, 2012, s. 34).

Webinář je online forma školení, prostřednictvím které lze velkému počtu zájemců zprostředkovat širokospektré množství informací, a tím provést školení ve virtuální realitě. Webináře jsou v organizacích využívány také k představení nových služeb nebo produktů. Jedním z benefitů webináře je varianta, že ti, kteří jsou odpovědní za jeho průběh a zprostředkování, mohou jeho průběh nahrát a zaznamenat ho na video. Tento záznam si zájemce může přehrát později (Yendol-Hoppey, Fichtman, 2010, s. 59).

Jurášková a Hornák připodobňují webový seminář ke klasickému semináři či konferenci, nicméně oproti těmto standardním a obvyklým metodám se webový seminář liší v tom směru, že ke spojení lektora se vzdělávanými je zapotřebí internetového připojení. Webinář probíhá přes internetovou síť. Při webináři mohou vzdělávání aktivně

komunikovat s lektorem a být s ním v interakci prostřednictvím chatu za pomoci hlasového nebo videopřenosu, který zajišťují webové kamery na daném zařízení. Jedná-li se o videopřenos, pak vzdělávání mohou vidět svého lektora, a za předpokladu, že si i oni nechají zapnuté webové kamery, se mohou vidět navzájem. Tato forma, při níž mají všichni zapnuté své webové kamery, se poté připodobňuje klasické podobě semináře a přednášky, kde se lze běžně vzájemně pozorovat. Při webinářích je možné využít sdílené obrazovky, což například znamená, že všichni vidí prezentaci lektora (Jurášková, Hornák, 2012, s. 247).

Zormanová popisuje přednášku jako jednu z nejčastěji využívaných metod při vzdělávání dospělých. Přednáška je poměrně nenáročnou metodou, co se týká požadavků na vybavení a prostorových možností. Využití této metody je vhodné tehdy, potřebuje-li lektor předat většímu počtu účastníků informace během krátké doby. Při přednášce jsou účastníci pasivní a naslouchají informacím od lektora. Aktivní roli v tomto případě zastává lektor (Zormanová, 2017, s. 124).

Pro všechny návštěvníky Památníku Lidice je k dispozici muzeum se stálou expozicí nazvanou „A nevinní byli vinni“. Tato expozice byla veřejnosti zpřístupněna v roce 2006. Z vizuálního hlediska je muzeum stavebně upraveno tak, že na každé z betonových zdí je informační tabule, která slouží pro projekci autentických záběrů Lidic. K autentickým záběrům patří například projekce z původních Lidic, nástup Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava a důsledky spojené s provedením atentátu. Zobrazené projekce jsou doplněny o zvukové efekty. Některé zdi jsou zdobeny fotografiemi se jmény lidických obyvatel. Muzeum je koncipováno jako velmi jednoduchý labyrint. Vedle muzea mohou návštěvníci Památníku Lidice navštívit síň In memoriam. Prostory této síně jsou určeny k pořádání výstav a dalších akcí, souvisejících s historií obce Lidice, ale i s dalšími městy, v nichž se odehrál podobný tragický scénář jako v Lidicích. Vstoupit do této síně mohou návštěvníci zcela zdarma. Také Síň pod Tribunou je veřejnosti přístupna zcela zdarma. Prostory Síně pod Tribunou slouží jako zázemí pro pořádání výstav souvisejících s historií (Památník Lidice, online, cit. 2020-08-15d).

Návštěvníci si kromě nových informací, znalostí a emocionálních zážitků mohou odvézt památeční pohlednice, suvenýry, eventuálně i publikace mapující osud obce Lidice.

Nákup těchto materiálů lze uskutečnit i prostřednictvím internetového obchodu (Památník Lidice, online, cit. 2020-08-15e).

Vzdělávací a zájmové aktivity v Památníku Lidice by nemohly probíhat bez kvalifikovaných odborných pracovníků. Významnou úlohu při péči o návštěvníky a vzdělávané mají pracovníci zájmového vzdělávání. Tito zaměstnanci se snaží o organizační chod Památníku Lidice, plní manažerské funkce, poskytují konzultace. K jejich prioritám patří volba správných metod uplatňovaných při zájmovém vzdělávání. Autor Šerák se v případě pracovníků zájmového vzdělávání soustředí na osobnost lektora. K neodmyslitelným odborným požadavkům dobrého lektora patří komunikační dovednosti. Vedle komunikace je však zapotřebí i odborných znalostí týkajících se probíraného tématu. Při práci se zájemci o vzdělávání je zapotřebí mít i didaktické znalosti a vědět jak se vzdělávanými pracovat. K dalším předpokladům pracovníků zájmového vzdělávání patří překonání administrativních překážek a zajištění finančního chodu zájmové činnosti. Pracovník zájmového vzdělání při výkonu své činnosti plní několik rolí a funkcí. Z výše uvedeného vyplývá, že by dotyčný měl být zčásti schopným lektorem, organizátorem, diagnostikem, manažerem, ale také tím, kdo bude účastníky vzdělávání aktivně podněcovat a zároveň dokáže i poradit a spravedlivě hodnotit průběh vzdělávání (Šerák, 2009, s. 124–125).

Průcha s Veteškou z hlediska dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků uvádějí, že jde o celoživotní proces, v jehož průběhu dochází k jejich osobnostnímu růstu a profesnímu rozvoji. Další vzdělávání je pro všechny pedagogické pracovníky vykonávající své povolání povinné. Za jeho splnění je považována účast v akreditovaných programech zaměřených na další vzdělávání nebo vlastní aktivita vedoucí k rozšíření jejich znalostí. Vyhláška č. 317/2005 zpřesňuje podmínky dalšího vzdělávání (institucionálního) pedagogických pracovníků tím, že vymezuje tři druhy dalšího vzdělávání: 1. studium ke splnění kvalifikačních předpokladů; 2. studium ke splnění dalších kvalifikačních předpokladů; 3. studium k prohlubování odborné kvalifikace (Průcha, Veteška, 2014, s. 72).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VYUŽITELNOST PAMÁTNÍKU LIDICE PŘI VZDĚLÁVÁNÍ

Obec Lidice symbolizuje mnohé. Na jedné straně lidské utrpení, odhodlanost, hrdinství, naději i beznaděj. Na straně druhé představuje lidskou bestialitu, bezohlednost, absenci lidskosti a empatie ze strany iniciátorů a těch, kteří se podíleli na zničení Lidic a lidských osudů tehdejších obyvatelů. Jedná se o místo, kde vzniklo pietní území a Památník Lidice. Památník Lidice v současné době využívá pestré škály vzdělávacích aktivit tak, aby mezi všechny občany šířil osvětu, a tím působí v podstatě preventivně v tom, aby se Lidická tragédie v budoucnu neopakovala. Lidé by na události s obcí spojené neměli zapomínat, neměly by se opomíjet ani historické souvislosti, které vedly ke vzniku druhé světové války. Jedním z účinných preventivních opatření, která mohou zabránit tomu, aby se historie opakovala, je posílení vlastenectví a národního ducha. Bez vlastní iniciativy, zájmu o informace a ochoty se nadále a kontinuálně vzdělávat by i sebelepší osvěta a širokospektré programy, které pořádá Památník Lidice, postrádaly na svém významu. Hlavním smyslem a přínosem práce je poukázat na možnost vzdělávacích programů v Památníku Lidice a zároveň zjistit využitelnost Památníku Lidice směrem k občanskému vzdělávání.

5.1 Vymezení hlavního výzkumného cíle a dílčích cílů diplomové práce

Hlavním cílem výzkumné části bude zjistit využitelnost Památníku Lidice k občanskému vzdělávání. Smyslem diplomové práce je poukázat na nezastupitelnou roli vzdělávacích programů v Památníku Lidice v rámci občanského vzdělávání. Jednotlivé typy vzdělávacích programů jsou definovány v teoretické části diplomové práce. Pro zjištění hlavního cíle práce se autorka diplomové práce rozhodla přistoupit ke kvalitativnímu a také kvantitativnímu výzkumu. V rámci kvalitativního výzkumu povede rozhovory s pracovníky působícími ve vzdělávacím oddělení Památníku Lidice. Prostřednictvím tohoto výzkumu se zaměřením na dvě dílčí výzkumné otázky, a to jak probíhá odborné

vzdělávání pracovníků Památníku Lidice. Za další výzkumnou otázku si stanovila zjistit, jaké má Památník Lidice plány v oblasti šíření osvěty a vzdělávání. Pro hlubší proniknutí do celé problematiky občanského vzdělávání se autorka diplomové práce rozhodla přistoupit k realizaci také kvantitativního šetření. Pro kvantitativní výzkum bude klíčová spolupráce veřejnosti. Prostřednictvím dotazníku bude zjišťován aktuální stav znalostí občanů, a to od období nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava, až po informace související s osudem obce Lidice. Součástí otázek dotazníkového šetření jsou také otázky zaměřené na zájem veřejnosti o nabízené vzdělávací programy a obecné povědomí o programech, které Památník Lidice v rámci vzdělávacích aktivit nabízí. Informace zjištěné z dotazníků budou sloužit pro vyhodnocení dílčího cíle zaměřeného na zjištění, které věkové skupiny mají o vzdělávání v rámci Památníku Lidice největší zájem.

5.2 Popis užitých výzkumných metod

Autorka se pro účely své diplomové práce rozhodla pro kombinaci výzkumných metod kvalitativního a kvantitativního výzkumu. S doporučením zkombinovat obě metody přichází ve své publikaci také autor Hendl. Hendl zmiňuje, že jestliže výzkumník spojí obě výzkumné metody, jedná se o smíšenou výzkumnou strategii (Hendl, 2005 s. 45).

Nový a Surynek uvádějí, že v souvislosti se zaměřením výzkumu lze kvalitativní výzkum považovat za dodatek ke kvantitativnímu výzkumnému šetření (Nový, Surynek, 2006 s. 256).

Autorka ve svém dotazníkovém šetření využívá strukturovaného dotazníku. Její dotazník je charakteristický tím, že má fixní strukturu (Kozel, 2006, s. 163).

Dotazník obsahuje dvě otevřené otázky a deset uzavřených otázek.

Autoři Váňová a Skopal uvádějí, že prostřednictvím dotazníku lze získat hromadná data. Autorka diplomové práce ve shodě s výše uvedenými autory vnímá, že dotazníkové šetření jí napomůže oslovit větší počet respondentů z řad občanů, a také zjistit stav aktuálních znalostí spjatých s Památníkem Lidice a zájem o vzdělávací programy, které Památník Lidice nabízí. Dotazník je koncipován formou písemných otázek a vyžaduje

písenné odpovědi od respondentů. Mimo uváděné benefity má dotazník také své záporné stránky, mezi něž patří nízká návratnost. V případě autorčiny diplomové práce se jednalo o 63% návratnost. Při dotazníkovém šetření hrozí riziko, že respondent neuvede svůj skutečný názor a bude se snažit svou odpověď idealizovat. K šíření svého dotazníkového šetření využila autorka diplomové práce webových stránek www.survio.cz (Váňová, Skopal, 2017 s. 41).

Úvod dotazníku obsahuje představení autorky dotazníku včetně vysvětlení účelu k jakému daný dotazník slouží a zaručení anonymity daných respondentů. Dotazník se skládá z 12 otázek, z nichž u uzavřených otázek je vždy jen jedna odpověď správná. Dvě otázky jsou otevřené.

Autorka diplomové práce se prostřednictvím tohoto dotazníkového šetření pokusí zjistit dílčí výzkumný cíl, a to které věkové skupiny mají o vzdělávání v rámci Památníku Lidice největší zájem. Samotný výzkum byl realizován v období měsíců říjen–prosinec roku 2020. Při statistickém zpracování dotazníkového šetření využila autorka diplomové práce následující vzorec: n_i představuje absolutní četnost i -tého znaku a N značí celkovou četnost všech znaků. Pro přehlednost výzkumného šetření uspořádala autorka jednotlivá data do tabulek a grafů. Tabulky obsahují absolutní a relativní hodnoty dat. Absolutní počet zahrnuje reálný počet dotazovaných a v rámci relativní hodnoty jsou získaná data prezentována v procentuálním vyjádření. Autorka diplomové práce si stanovila tři výzkumné hypotézy. Všechny hypotézy se vztahují k dílčímu výzkumnému cíli práce. K hypotézám se vztahují jednotlivé otázky obsažené v dotazníkovém šetření. Výchoziskem pro stanovení hypotéz byly informace získané z teoretické části práce nebo predikcí autorky. Před provedením dotazníkového šetření si autorka stanovila následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

Respondenti, kteří navštívili Památník Lidice, budou ve znalostních otázkách č. 3, 4, 5, 6, 7 a 11 méně chybovat než respondenti, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili. Za toleranci správné odpovědi se považují alespoň 4 správně zodpovězené otázky z celkem 6 otázek. K potvrzení či vyvrácení bude sloužit následující výčet otázek (3, 4, 5, 6, 7, 8 a 11).

Výpis výzkumných otázek, které se váží k výše uvedené hypotéze:

3. S historií obce Lidice je spojeno nechvalně známé jméno Reinhard Heydrich. Vzpomenete si, o jakou politickou osobnost se v souvislosti s Protektorátem Čechy a Morava jednalo?
4. Kdy byl v Praze proveden atentát na Reinharda Heydricha?
5. Obec Lidice je z geografického hlediska situována nedaleko kterého města?
6. K jakým krokům přistoupili nacisté v obci Lidice po atentátu na Reinharda Heydricha?
7. Doplňte, kterou obec v Protektorátu Čechy a Morava zastihl podobný osud jako obec Lidice?
8. Navštívili jste někdy obec Lidice?
11. Víte, co znamená termín „Lidice pro 21. století“?

Hypotéza č. 2

Respondenti nad 30 let a všichni starší budou jevit o vzdělávací programy v Památníku Lidice větší zájem, než respondenti do věku 29 let a všichni mladší. K potvrzení nebo vyvrácení budou sloužit otázky číslo (1, 9, 10, 12).

Výpis výzkumných otázek, které se váží k výše uvedené hypotéze:

1. Doplňte Váš věk:
9. Víte, že obec Lidice nabízí vzdělávání pro mateřské, základní, střední školy, dále další vzdělávání a semináře pro pedagogy?
10. Měli byste zájem o některý z nabízených vzdělávacích programů pro sebe, případně pro své děti?
12. Měli byste zájem o využívání webinářů nebo jiné formy nekontaktních získávání informací, znalostí?

Hypotéza č. 3

Ženy v porovnání s muži budou mít o vzdělávání v Památníku Lidice větší zájem než muži. Pro vyvrácení nebo potvrzení slouží následující otázky číslo (2, 10, 12).

Výpis výzkumných otázek, které se váží k výše uvedené hypotéze:

2. Zaškrtněte své pohlaví.

10. Měli byste zájem o některý z nabízených vzdělávacích programů pro sebe případně pro své děti?

12. Měli byste zájem o využívání webinářů nebo jiné formy nekontaktních získávání informací, znalostí?

5.3 Charakteristika dotazovaných

Pro účely kvantitativního výzkumného šetření bylo náhodně osloveno celkem 158 respondentů, přičemž celková návratnost dotazníků činila by 63 %, což je 100 vyplněných dotazníků. V rámci kvantitativního výzkumného šetření byli osloveni respondenti z celé České republiky. Mezi dotazovanými bylo 50 % mužů a 50 % žen. Věk respondentů nebyl pro účely dotazníkového šetření omezen. V diplomové práci autorka rozdělila respondenty do dvou věkových kategorií, a to na dotazované, kteří jsou ve věkové kategorii 15–29 let, a na respondenty ve věku 30 a více let. V dotazníkovém šetření byla zaručena anonymita dotazovaných. Pro účely dotazníkového šetření byli osloveni autorčini přátelé a známí. Respondenti svůj dotazník vyplnili a odevzdali prostřednictvím webového portálu www.survio.cz. Aby autorka ověřila srozumitelnost a funkčnost dotazníkového šetření, provedla v první polovině měsíce října pilotáž. Tento předvýzkum měl za cíl ověřit, zda jsou dotazníkové otázky pro respondenty jasně a srozumitelně koncipovány. Autorka prostřednictvím pilotáže odstranila nedostatky a stylizační chyby v dotazníkovém šetření a ověřila si, že zvolená metoda je pro účely její diplomové práce vhodná a žádoucí. Do pilotáže bylo náhodně zapojeno 5 mužů a 5 žen. Vlivem toho, že je dotazník koncipován jako zcela anonymní, lze předpokládat, že na něj respondenti budou odpovídat pravdivě a upřímně.

5.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Časový harmonogram dotazníkového šetření

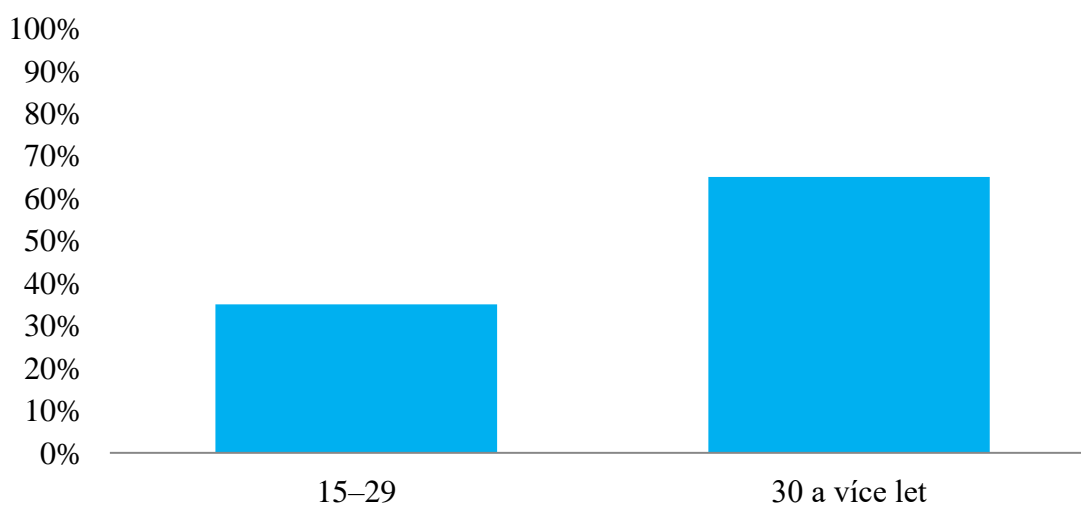
- Předvýzkum říjen 2020
- Výzkum říjen – prosinec 2020
- Sběr dat leden 2020
- Analýza dat leden 2020

Tabulka 1: Věk

Věk respondentů	absolutní počet	relativní počet
15–29 let	35	35 %
30 a více let	65	65 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 1: Věk

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Autorka diplomové práce se rozhodla rozdělit respondenty do dvou věkových skupin. Do první skupiny byli zařazeni nejmladší respondenti ve věku od 15 let až do 29 let. Lidé ve věku 30 let, a všichni starší, byli zařazeni do druhé skupiny. Rozdělení respondentů do těchto dvou věkových kategorií bude klíčové pro potvrzení nebo vyvrácení hypotézy číslo 2. Tato hypotéza předpokládá, že respondenti nad 30 let a všichni starší budou jevit o vzdělávací programy v Památníku Lidice větší zájem než respondenti do věku 29 let a všichni mladší. Z tabulkového a grafového zobrazení vyplývá, že absolutní počet

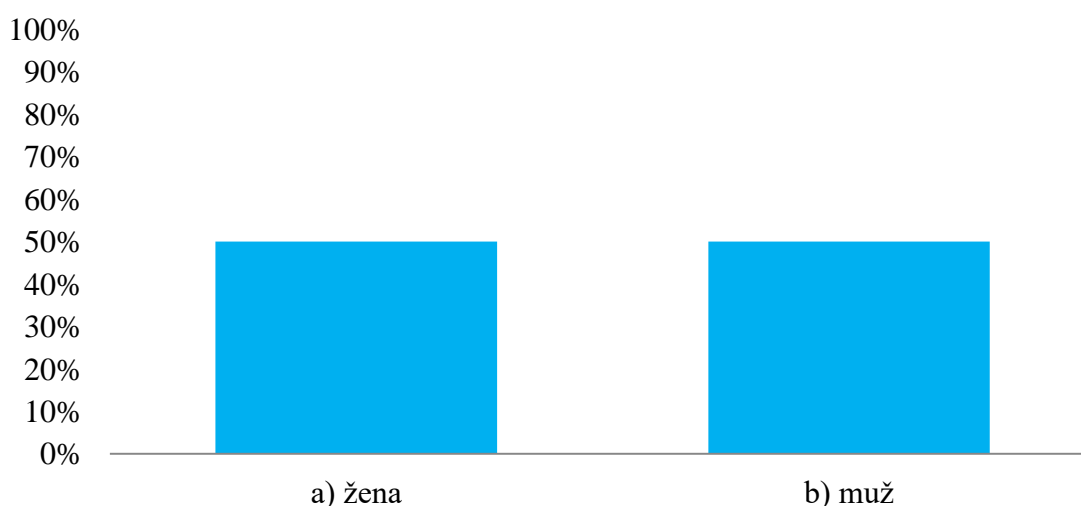
respondentů ve věku 15–29 let byl 35 respondentů, relativní počet respondentů 35 %. Respondentů ve věku 30 a více let bylo v absolutním počtu respondentů 65, relativní počet respondentů byl 65 %.

Tabulka 2: Pohlaví

Pohlaví respondentů	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
žena	50	50 %
muž	50	50 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 2: Pohlaví

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

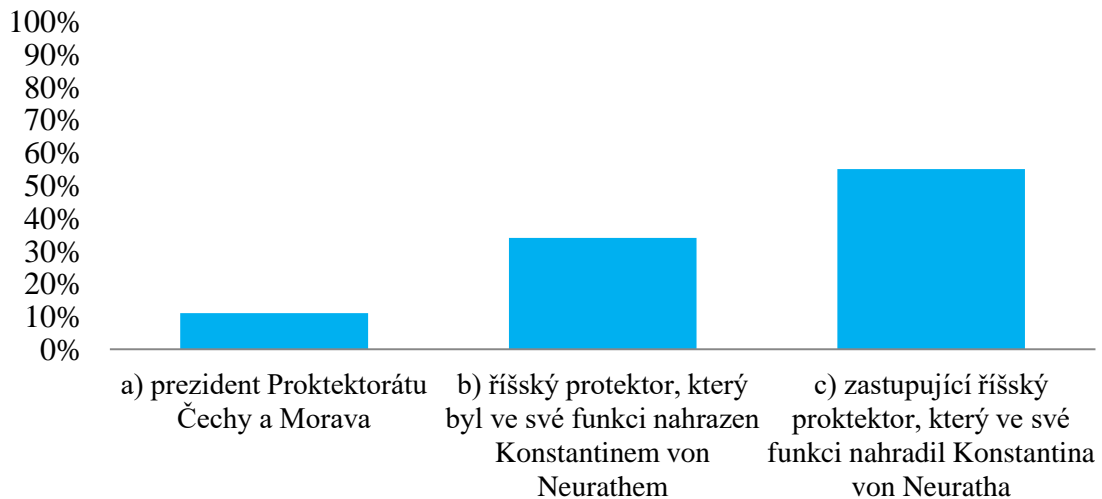
Mimo členění respondentů do věkových kategorií se autorka rozhodla také pro rozdělení respondentů dle pohlaví na muže a ženy. K této klasifikaci respondentů přistoupila v důsledku toho, aby prostřednictvím této indicie potvrdila nebo vyvrátila hypotézu číslo 3, a to, že ženy v porovnání s muži budou mít o vzdělávání v Památníku Lidice větší zájem než muži. Respondentů v tomto případě bylo zcela vyrovnaně, a to 50 mužů a 50 žen v absolutním počtu a v procentuálním vyjádření 50 % mužů a 50 % žen.

Tabulka 3: Funkce Reinharda Heydricha

Funkce Reinharda Heydricha	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
prezident Protektorátu Čechy a Morava	11	11 %
říšský protektor, který byl nahrazen Konstantinem von Neurathem	34	34 %
zastupující říšský protektor, který ve své funkci nahradil Konstantina von Neurtha	55	55 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 3: Funkce Reinharda Heydricha

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Celé znění otázky v dotazníku zní: S historií obce Lidice je spojeno nechvalně známé jméno Reinharda Heydricha. Vzpomenete si, o jakou politickou osobnost se v souvislosti s Protektorátem Čechy a Morava jednalo? Jedná se o první znalostní otázku, která autorce diplomové práce poslouží k potvrzení nebo vyvrácení hypotézy č. 1. Znění hypotézy číslo jedna je: Respondenti, kteří navštívili Památník Lidice, budou ve znalostních otázkách č. 3, 4, 5, 6, 7 a 11 méně chybovat než respondenti, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili. Za toleranci správné odpovědi se považují alespoň 4 správně zodpovězené otázky z celkem 6 otázek. Správně, tedy že se jednalo o zastupujícího říšského protektora, který ve své funkci nahradil Konstantina von Neuratha, odpovědělo 55 respondentů

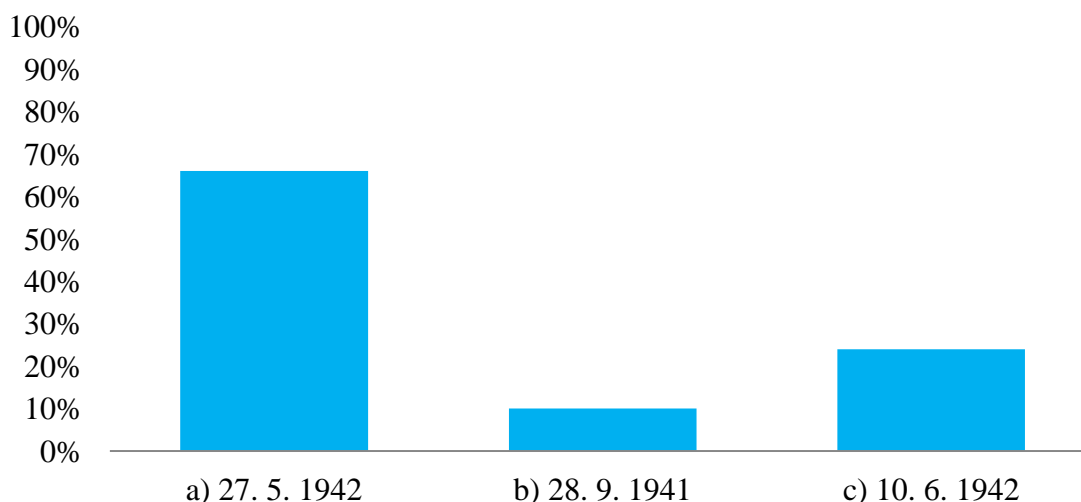
z absolutního počtu respondentů, v procentuálním vyjádření 55 %. Celkem 34 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření 34 % se domnívá, že šlo o funkci říšského protektora, který byl nahrazen Konstantinem von Neurathem. Ostatních 11 % v relativním vyjádření, v absolutním počtu 11 respondentů uvedlo, že Reinhard Heydrich byl prezidentem Protektorátu Čechy a Morava.

Tabulka 4: Datum atentátu

Datum atentátu	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
27. 5. 1942	66	66 %
28. 9. 1941	10	10 %
10. 6. 1942	24	24 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 4: Datum atentátu

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Druhá ze znalostních otázek uvedená v dotazníkovém šetření autorky diplomové práce v plném rozsahu zní: Kdy byl v Praze proveden atentát na Reinharda Heydricha? Na tuto znalostní otázku odpovědělo správně 66 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření 66 % respondentů, přičemž se jednalo o datum 27. 5. 1942. Deset respondentů, v procentuálním vyjádření 10 %, odpovědělo, že atentát byl proveden 28. 9. 1941. Datum 10. 6. 1942 označilo celkem 24 respondentů

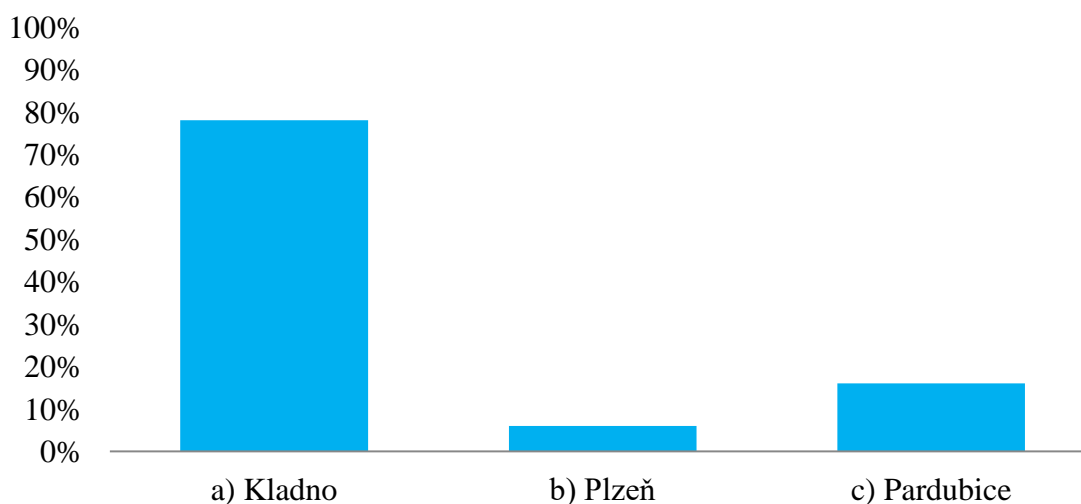
v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření jde pak o 24 % respondentů. Tato znalostní otázka je jednou z otázek, které se váží k hypotéze č. 1.

Tabulka 5: Město poblíž Lidic

Město poblíž Lidic	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
Kladno	78	78 %
Plzeň	6	6 %
Pardubice	16	16 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 5: Město poblíž Lidic

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

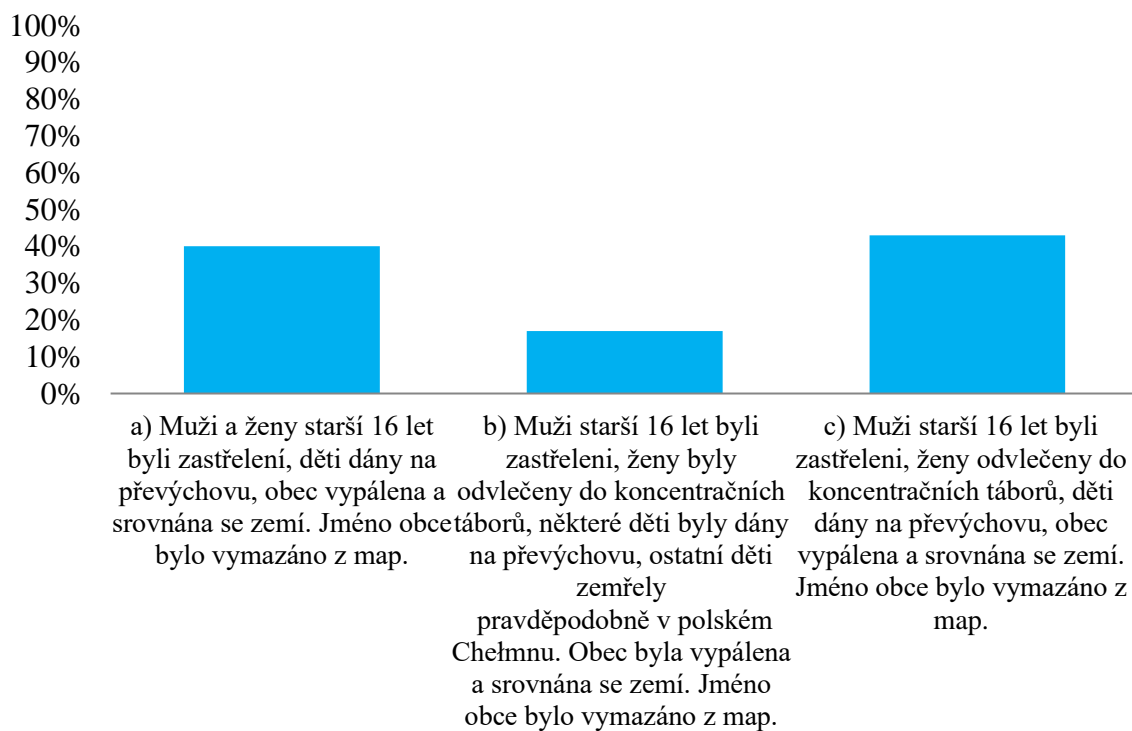
Třetí kompletní znění znalostní otázky v dotazníku zní: Obec Lidice je z geografického hlediska situována nedaleko kterého města? Na výběr měli respondenti 3 varianty odpovědí, a to Kladno, Plzeň, Pardubice. Odpověď Kladno zvolilo celkem 78 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření šlo o 78 % respondentů. Celkem 6 respondentů v absolutním počtu, v relativním vyjádření 6 % odpovědělo, že šlo o Plzeň. Zbýlých 16 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním výpočtu 16 % označilo za správnou odpověď město Pardubice. Tato dotazníková otázka je vázána k hypotéze č. 1.

Tabulka 6: Represe v Lidicích

Represe v Lidicích	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
Muži a ženy starší 16 let byli zastřeleni, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.	40	40 %
Muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy byly odvečeny do koncentračních táborů, některé děti byly dány na převýchovu, ostatní děti zemřely pravděpodobně v polském Chełmnu. Obec byla vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.	17	17 %
Muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy odvečeny do koncentračních táborů, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.	43	43 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 6: Represe v Lidicích

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

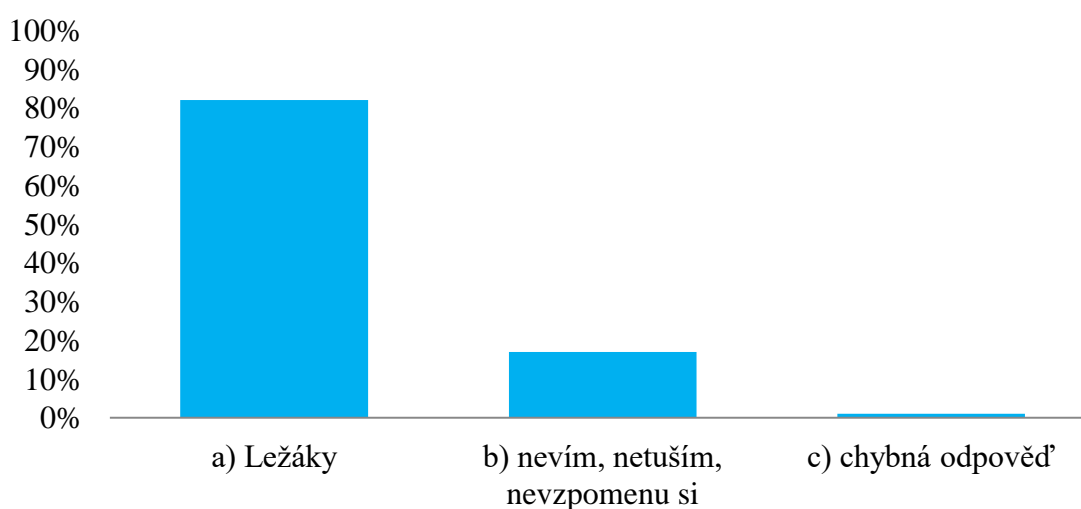
Na otázku, k jakým krokům přistoupili nacisté v obci Lidice po atentátu na Reinharda Heydricha, zareagovalo v procentuálním vyjádření 43 % respondentů, v absolutním počtu šlo o 43 respondentů, že muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy byly odvečeny do koncentračních táborů, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map. Správně zareagovalo 17 respondentů v absolutním počtu, v relativním vyjádření šlo o 17 % respondentů, kteří uvedli, že muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy odvečeny do koncentračních táborů, některé děti byly dány na převýchovu, ostatní děti zemřely pravděpodobně v polském Chełmnu. Obec byla vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map. Zbýlých 40 respondentů v absolutním počtu, v relativním počtu 40 %, odpověděli, že muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy odvečeny do koncentračních táborů, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map. Dotazníková otázka číslo 6 je klíčovou otázkou pro potvrzení či vyvrácení hypotézy č. 1.

Tabulka 7: Obec, která měla podobný osud jako Lidice

Obec, která měla podobný osud jako Lidice	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
Ležáky	82	82 %
nevím, netuším, nevzpomenu si	17	17 %
chybná odpověď	1	1 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 7: Obec, která měla podobný osud jako Lidice

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

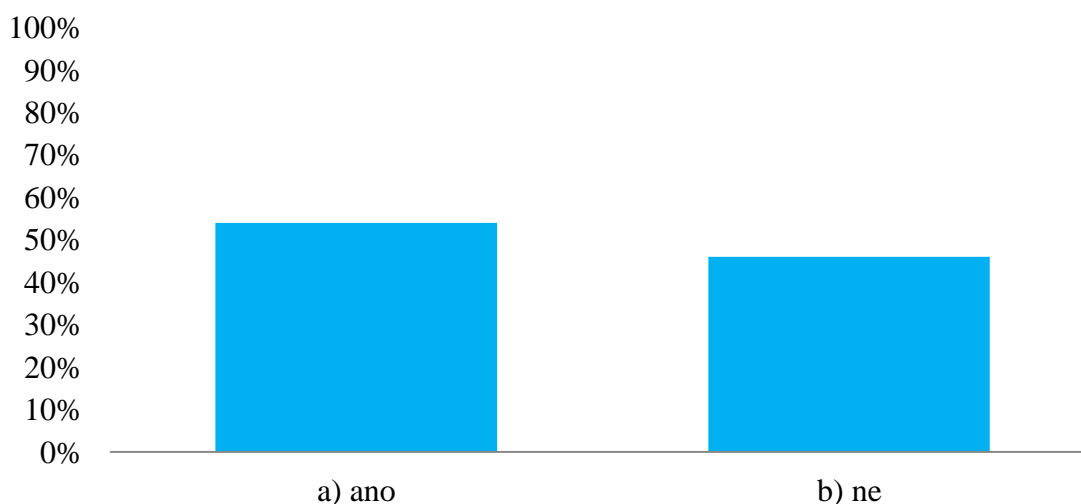
Otevřená znalostní otázka týkající se toho, kterou obec v Protektorátu Čechy a Morava zastihl podobný osud jako obec Lidice, reagovali respondenti v absolutním počtu 82 respondentů, v procentuálním vyjádření 82 % respondentů, že šlo o obec Ležáky. Odpověď nevím, netuším, nevzpomenu si, uvedlo 17 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření 17 % respondentů. Chybnou odpověď uvedl pouze jeden respondent, v procentuálním vyjádření 1 % respondentů. Tato otázka je jednou z otázek, která slouží k potvrzení nebo vyvrácení hypotézy č. 1.

Tabulka 8: Osobní přítomnost v Lidicích

Osobní přítomnost v Lidicích	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
ano	54	54 %
ne	46	46 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 8: Osobní přítomnost v Lidicích

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

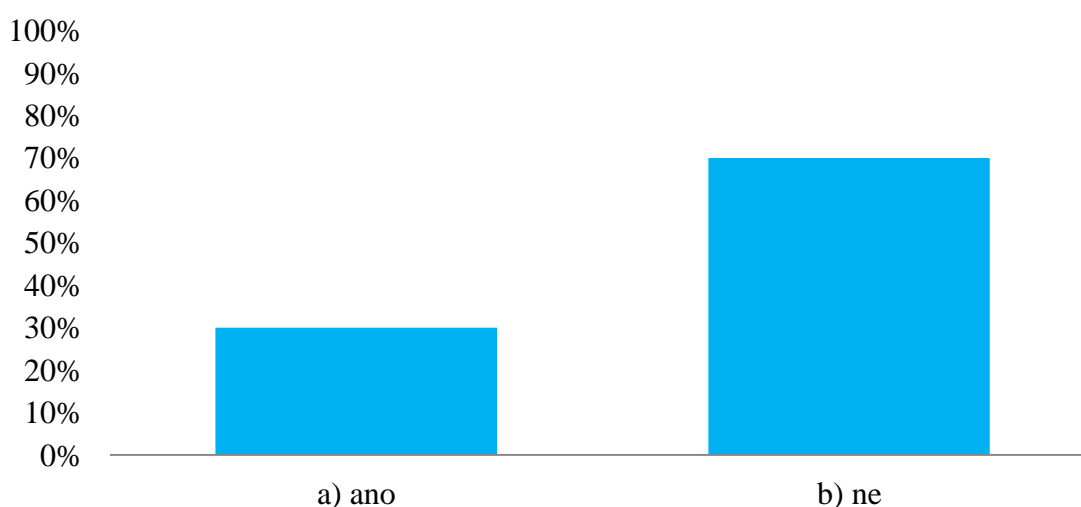
K otázce, zda respondenti někdy navštívili obec Lidice, dotazovaní v nadpoloviční většině respondentů uvedli, že obec Lidice navštívili. Kladně odpovědělo 54 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření se jedná o 54 % dotázaných. Naopak 46 respondentů v absolutním počtu, v relativním počtu 46 %, uvedlo, že obec Lidice doposud nikdy nenavštívili. Zodpovězení této otázky je klíčové pro hypotézu č. 1. Tato hypotéza je založena na předpokladu, že respondenti, kteří navštívili Památník Lidice, budou ve znalostních otázkách číslo 3, 4, 5, 6, 7 a 11 méně chybovat než respondenti, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili. Za toleranci správné odpovědi se považují alespoň 4 správně zodpovězené otázky z celkem 6 otázek.

Tabulka 9: Povědomí o vzdělávacích programech v Lidicích

Povědomí o vzdělávacích programech v Lidicích	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
ano	30	30 %
ne	70	70 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 9: Povědomí o vzdělávacích programech v Lidicích

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

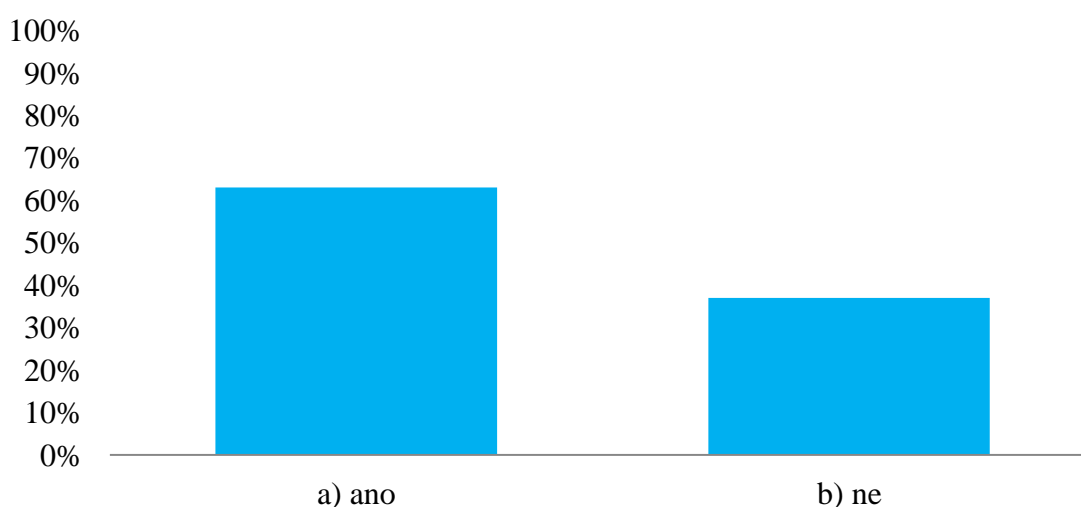
Kompletní znění výše uvedené otázky v dotazníkovém šetření zní: Víte, že obec Lidice nabízí vzdělávání pro mateřské, základní, střední školy, dále další vzdělávání a semináře pro pedagogy? Na tuto otázku zareagovala nadpoloviční většina respondentů v absolutním počtu 70, v procentuálním vyjádření 70 % respondentů, že o existenci vzdělávacích programů a seminářů nevědí. Zbýlých 30 respondentů z hlediska absolutního počtu, v procentuálním vyjádření 30 % odpovědělo, že mají povědomí o vzdělávacích programech a seminářích v Památníku Lidice. Otázka č. 9 je jednou z klíčových otázek sloužících k potvrzení nebo vyvrácení hypotézy č. 2.

Tabulka 10: Zájem o vzdělávací programy

Zájem o vzdělávací programy	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
ano	63	63 %
ne	37	37 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 10: Zájem o vzdělávací programy

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

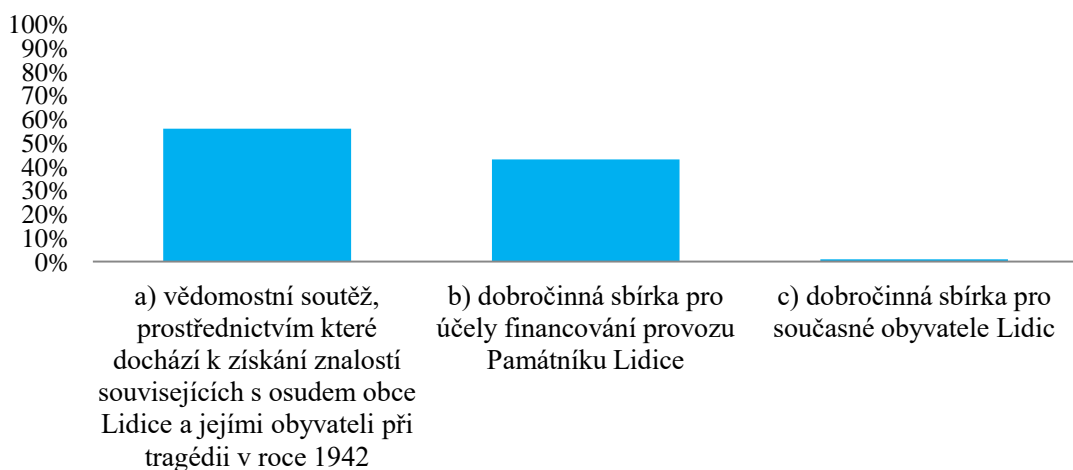
V této dotazníkové otázce autorka diplomové práce zjišťovala, zda by respondenti měli zájem o některý z nabízených vzdělávacích programů pro sebe, případně pro své děti. Nadpoloviční většina respondentů v procentuálním vyjádření 63 %, v absolutním počtu 63 respondentů, reagovala, že by o nabízené vzdělávací programy pro sebe, případně pro své děti měli zájem. Naopak 37 respondentů v absolutním počtu a procentuálním vyjádření 37 % uvedlo, že by o vzdělávací programy pro sebe, případně pro své děti zájem neměli. Otázka umístěná v dotazníku se bezprostředně váže k hypotéze č. 3 a hypotéze č. 2.

Tabulka 11: Lidice pro 21. století

Lidice pro 21. století	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
vědomostní soutěž, prostřednictvím které dochází k získání znalostí souvisejících s osudem obce Lidice a jejími obyvateli při tragédii v roce 1942	56	56 %
dobročinná sbírka pro současné obyvatele Lidic	1	1 %
dobročinná sbírka pro účely financování provozu Památníku Lidice	43	43 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 11: Lidice pro 21. století

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

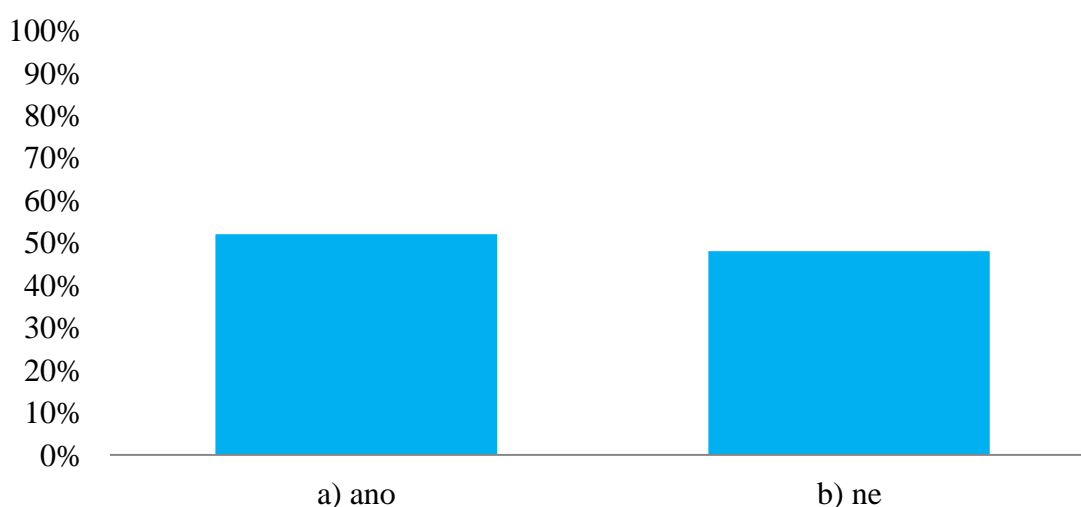
Na následující znalostní otázku, co znamená termín „Lidice pro 21. století“, odpovědělo správně 56 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření 56 % respondentů, že se jedná o vědomostní soutěž, prostřednictvím které dochází k získávání znalostí souvisejících s osudem obce Lidice a jejími obyvateli při tragédii v roce 1942. Celkem 43 respondentů v absolutním počtu, v procentuálním zobrazení 43 %, uvedlo, že termín „Lidice pro 21. století“ znamená, že se jedná o dobročinnou sbírku pro účely financování provozu Památníku Lidice. Jeden respondent v absolutním počtu, v procentuálním vyjádření 1 %, se domnívá, že termín „Lidice pro 21. století“ je označení pro dobročinnou sbírku určenou současným obyvatelům Lidic. Tato znalostní otázka bude sloužit k potvrzení nebo vyvrácení hypotézy č. 1.

Tabulka 12: Zájem o nekontaktní formy získávání informací

Zájem o nekontaktní formy získávání informací	absolutní počet respondentů	relativní počet respondentů
ano	52	52 %
ne	48	48 %

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

Graf 12: Zájem o nekontaktní formy získávání informací

Zdroj: Autorka práce, 2021 (vlastní šetření)

V neposlední řadě zařadila autorka do dotazníkového šetření otázku, zda by respondenti měli zájem o využívání webinářů nebo jiné formy nekontaktního získávání informací a znalostí. Nadpoloviční většina respondentů, konkrétně 52 respondentů v absolutním počtu, v relativním vyjádření 52 % respondentů, uvedla, že by zájem o využívání webinářů nebo jiné nekontaktní formy získávání informací, znalostí měla. Ostatní respondenti v počtu 48, v procentuálním vyjádření 48 %, se vyjádřili, že by zájem o webináře nebo jiné nekontaktní formy získávání informací a znalostí zájem neměli. Tato dotazníková otázka se bezprostředně váže k hypotézám č. 3 a 2.

5.5 Diskuze k dotazníkovému šetření

Pro zjištění využitelnosti Památníku Lidice k občanskému vzdělávání se autorka mimo kvalitativní šetření, rozhodla přistoupit také ke kvantitativnímu výzkumu. Dotazník je zacílen na dílčí výzkumný cíl práce, a to na zjištění toho, které věkové kategorie občanů mají o vzdělávání v Památníku Lidice největší zájem. Autorka si pro zjištění stanovila tři hypotézy. O výsledku tohoto kvantitativního šetření informuje autorka v diplomové práci níže. Dotazník byl předán 158 respondentům, přičemž jeho celková návratnost byla 63 %, neboť se vrátilo 100 vyplněných dotazníků. Dotazník odevzdalo 50 % mužů a 50 % žen. Z hlediska věkové kategorie si autorka rozdělila respondenty do dvou věkových kategorií. Do první kategorie zařadila autorka diplomové práce respondenty ve věku 15–29 let, v této věkové kategorii bylo celkem 35 % respondentů. Zbýlých 65 % respondentů se nacházelo ve věku 30 a více let.

Hypotéza č. 1 předpokládala, že respondenti, kteří navštívili Památník Lidice, budou ve znalostních otázkách č. 3, 4, 5, 6, 7 a 11 méně chybovat než respondenti, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili. Za toleranci správné odpovědi se považují alespoň 4 správně zodpovězené otázky z celkem 6 otázek. K potvrzení či vyvrácení budou sloužit odpovědi na následující výčet otázek (3, 4, 5, 6, 7, 8 a 11). V souvislosti s tím autorka diplomové práce zjistila, že ti respondenti, kteří Památník Lidice navštívili, odpověděli správně na znalostní otázky 3, 4, 5, 6, 7 a 11 ve 27 %. Naopak ti z respondentů, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili, odpověděli na výše uvedené znalostní otázky ve 27 % rovněž správně. Respondentů, kteří Památník Lidice navštívili, ale správné odpovědi na znalostní otázky nevěděli, bylo 19 %. Dotazovaných, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili, a zároveň neznali správné odpovědi na znalostní otázky, bylo 27 % respondentů. Vzhledem k výše uvedenému nebyla tato hypotéza potvrzena.

Hypotézu č. 2 založila autorka diplomové práce na předpokladu, že respondenti nad 30 let a všichni starší budou jevit o vzdělávací programy v Památníku Lidice větší zájem, než respondenti do věku 29 let a všichni mladší. K potvrzení nebo vyvrácení sloužily otázky číslo 1, 9, 10, 12. Respondentů, ve věku 30 a více let, bylo 65 % ze 100 dotázaných. Na otázku číslo 9 reagovalo 30,8 % respondentů, že vědí o existenci vzdělávacích programů, které Památník Lidice nabízí. Zbýlých 69,2 % dotazovaných odpovědělo, že nevědí, že Památník Lidice nabízí vzdělávací programy. O nabídce

vzdělávacích programů v Památníku Lidice vědělo 28,6 % respondentů ve věku 29 let a méně. Celkem 71,4 % respondentů ve věku 29 let a všichni mladší reagovali na otázku č. 9, že o existenci vzdělávacích programů nevědí. V rámci otázky číslo 10 byli respondenti dotazováni, zda by měli zájem o nabízené vzdělávací programy pro sebe, případně pro své děti. Dotazovaní ve věkové kategorii 30 a více let v 63,1 % uvedli, že by o nabízené vzdělávací aktivity měli zájem. Zbýlých 36,9 % respondentů ve věkové kategorii 30 a více let odpovědělo, že o nabízené vzdělávací aktivity zájem nemají. Lidé ve věku 29 let a méně v 62,6 % odpověděli, že by o nabízené vzdělávací aktivity zájem měli. Celkem 37,4 % respondentů ve věkové kategorii 29 let a méně reagovalo, že o nabízené vzdělávací programy v Památníku Lidice zájem nemá. V otázce č. 12, která byla založena na tom, zda by respondenti měli zájem o webináře či další nekontaktní formy vzdělávání, odpovědělo 58,5 % respondentů ve věku 30 let a všichni starší, že zájem mají. Zbýlých 41,5 % respondentů, nacházejících se ve věku 30 a více let by o nekontaktní formy vzdělávání a případné webináře zájem nemělo. Celkem 40 % dotazovaných ve věkové kategorii 29 let a méně by zájem o nekontaktní formy vzdělávání, webináře zájem mělo. Celkem 60 % respondentů ve věku 29 let a všichni mladší odpověděli, že zájem o nekontaktní vzdělávací formy a webináře nemají. Tato hypotéza v souvislosti s výše uvedenými počty byla potvrzena.

Hypotéza č. 3 spočívá v předpokladu, že ženy v porovnání s muži budou mít o vzdělávání v Památníku Lidice větší zájem než muži. K potvrzení nebo vyvrácení hypotézy bylo zohledněno 100 % odpovědí, přičemž podíl mužů byl 50 % a podíl žen byl také 50 %. K otázce č. 10 se vyjádřilo 68 % žen (z celkového počtu 50), že by o vzdělávací programy pro sebe, případně své děti, měly zájem. Celkem 32 % žen reagovalo, že by o vzdělávací program pro sebe nebo své děti zájem nemělo. O vzdělávací programy pro sebe či pro své děti by mělo zájem 58 % mužů (z celkového počtu 50). Zbývajících 42 % mužů by o vzdělávací aktivity pro sebe nebo své děti zájem nemělo. K otázce č. 12 se vyjádřilo 58 % žen, že by měly zájem o webináře a další nekontaktní formy vzdělávání. Celkem 42 % žen zájem o webináře a další nekontaktní formy vzdělávání nenechalo. K otázce č. 12 se vyjádřilo 46 % mužů, že by o využívání webinářů nebo jiných nekontaktních získávání informací a znalostí mělo zájem. Zbýlých 54 % mužů uvedlo, že by o webináře nebo jiné nekontaktní formy vedoucí k získání znalostí a informací zájem nemělo. Z výše uvedeného vyplývá, že hypotéza č. 3 byla potvrzena.

Dílčí cíl práce, který směřoval ke zjištění toho, které věkové skupiny mají o vzdělávání v Památníku Lidice největší zájem, byl v rámci dotazníkového šetření naplněn. Autorka diplomové práce zjistila, že lidé ve věkové kategorii 30 a více let mají o vzdělávací aktivity, které Památník Lidice nabízí, větší zájem, než lidé pod věkovou kategorií 30 let. Výčet aktuálních vzdělávacích aktivit, které Památník Lidice zájemcům nabízí, je popsán v teoretické části diplomové práce. Dále prostřednictvím dotazníkového šetření autorka diplomové práce zjistila, že ženy mají v porovnání s muži větší zájem o vzdělávací programy, které Památník Lidice nabízí, ať už se jedná o klasické vzdělávací programy, kterých se zájemce o vzdělávání osobně účastní, nebo o jiné nekontaktní formy vzdělávání, jako například webináře. Pro zjištění aktuálních znalostí občanů zařadila autorka do diplomové práce také znalostní otázky týkající se okolností spojených s Lidickou tragédií. Pro účely diplomové práce bylo zjištěno, že respondenti, kteří Památník Lidice navštívili, nedisponují větším množstvím znalostí spojených s Lidickou tragédií než občané, kteří Památník Lidice nikdy nenavštívili. V důsledku toho, aby autorka zjistila využitelnost Památníku Lidice při občanském vzdělávání, přistoupila ke kvalitativnímu výzkumu. Pro účely kvalitativního výzkumu přistoupila k rozhovorům s pracovníky vzdělávacího oddělení Památníku Lidice.

6 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Autorka diplomové práce vedle kvantitativního výzkumného šetření přistoupila také ke kvalitativnímu výzkumnému šetření. Kvalitativním výzkumným šetřením si autorka klade za cíl zjistit, jak probíhá odborné vzdělávání pracovníků Památníku Lidice a jaké plány má Památník Lidice v oblasti šíření osvěty a vzdělávání. V důsledku autorka diplomové práce stanovila dvě dílčí výzkumné otázky. Klíčová bude spolupráce při vzniku rozhovorů s pracovníky vzdělávacího oddělení, kteří působí v Památníku Lidice.

Šafránková definuje rozhovor jako metodu bádání, která spočívá v komunikaci a interakci mezi výzkumníkem a dotazovanými. Výzkumník zjišťuje, jaké má jeho respondent postoje, názory, pohnutky a motivy. Příjemná a pozitivní atmosféra navozená při rozhovoru může kladně ovlivnit celý průběh a rovněž i výsledky interview. Rozhovor lze segmentovat dle toho, s jakým počtem respondentů činí výzkumník rozhovor, dále dle struktury otázek, nebo dle toho, kde rozhovor probíhá. Šafránková dle struktury otázek rozlišuje rozhovor na strukturovaný, nestrukturovaný a polostrukturovaný. U strukturovaného rozhovoru jsou otázky od prvopočátku jasně dány a následné zpracování získaných výsledků je pro výzkumníka poměrně velmi jednoduché. Naopak u nestrukturovaného interview je dáno pouze téma, a otázky a odpovědi vyplývají v průběhu rozhovoru. V rámci polostrukturovaného rozhovoru si výzkumník připraví otázky, které v průběhu rozhovoru klade respondentům. Dle množství osob, které se rozhovoru zúčastní, rozlišuje Šafránková rozhovor na skupinový a individuální. Při individuálním rozhovoru probíhá rozhovor pouze s jednou osobou. Skupinový rozhovor je charakteristický tím, že interview je vedeno s větším počtem osob (Šafránková, 2019, s. 143–144).

6.1 Organizace výzkumného šetření

Autorka v diplomové práci využila u obou výzkumných otázek metody polostrukturovaného rozhovoru. Otázky k rozhovorům si předem stanovila a v průběhu rozhovoru je neměnila. Rozhovor vedla s jednotlivci a snažila se o vytvoření

příjemné a pozitivní atmosféry, aby získala všechny potřebné informace od respondentů, a tím předešla rizikům spojeným s předčasným ukončením rozhovoru ze strany respondenta.

V důsledku situace spojené s nemocí covid-19, a v souvislosti s aktuálním nařízením vlády, provedla autorka diplomové práce rozhovory přes program, který umožňuje provozovat internetovou telefonii, eventuálně videohovory.

K využití tohoto programu autorka přistoupila, aby zamezila osobnímu kontaktu a případnému přenosu nákazy nemoci covid-19. V první řadě oslovila autorka diplomové práce ředitele Památníku Lidice, pana PhDr. Eduarda Stehlíka, Ph.D., MBA, s prosbou o umožnění rozhovorů s jeho zaměstnanci a realizaci výzkumného šetření. Po souhlasu ředitele Památníku Lidice byli prostřednictvím e-mailu osloveni všichni respondenti a požádáni o interview. V důsledku zachování maximální anonymity dotazovaných nejsou v rozhovorech uváděna žádná data, na základě kterých by bylo možné jednotlivé respondenty identifikovat. Autorka diplomové práce jednotlivé respondenty označila jako respondent 1, respondent 2, respondent 3. Rozhovory realizovala autorka diplomové práce v období od 15. 12. 2020 do 15. 1. 2021. V úvodu výzkumného šetření byli všichni respondenti seznámeni s tím, že sdělené informace budou výhradně sloužit k účelům výzkumného šetření v diplomové práci. Všichni dotazovaní byli rovněž ubezpečeni o tom, že z rozhovorů nebude možné identifikovat jejich osobu a bude tak zachována maximální anonymita jejich osoby. Respondenti byli srozuměni, že při jakémkoliv nepříjemném pocitu během interview mohou rozhovor kdykoliv ukončit a na položené otázky nemusí reagovat. Za získané informace nevznikl respondentům nárok na odměnu ani kompenzaci za jejich čas věnovaný rozhovorům. Časová délka rozhovorů nebyla nikterak omezena, pouze autorka vyslovila předpoklad, že interview s jedním respondentem bude trvat v časové relaci 1,5–2 hodiny. Všichni z oslovených respondentů s realizací rozhovorů souhlasili a nikdo nepožádal o předčasné ukončení rozhovoru. Respondenti reagovali na všechny otázky, které jim autorka kladla. Rozhovor byl se souhlasem respondentů zaznamenán na nahrávací zařízení a po přepsání získaných dat byl tento zvukový záznam ze zařízení smazán. Získané údaje z rozhovorů autorka v rámci diplomové práce dále analyzovala.

6.2 Dílčí výzkumné otázky

Dílčí výzkumná otázka č. 1 zní: Jak probíhá odborné vzdělávání pracovníků Památníku Lidice? K dílčí výzkumné otázce zvolila autorka diplomové práce následující výčet tazatelských otázek:

- I. Na základě jakých kritérií si volíte odborná školení?
- II. O která odborná školení máte zájem a zaměstnavatel vám je nenabízí?
- III. Využíváte online vzdělávacích programů v době, kdy se vlivem pandemie covid-19 nemůžete osobně účastnit školení? A popřípadě, která máte oblíbená?
- IV. Jakou metodu sebevzdělávání preferujete a proč?

Prostřednictvím odborného vzdělávání získává a rozšiřuje zaměstnanec své odborné znalosti. Autorka diplomové práce se zaměřila na vzdělávání zaměstnanců, kteří působí ve vzdělávacím oddělení Památníku Lidice.

Dílčí výzkumná otázka č. 2 zní: Jaké má Památník Lidice plány v oblasti šíření osvěty a vzdělávání? K této dílčí výzkumné otázce zvolila autorka diplomové práce následující tazatelské otázky:

- V. Jaké novinky v oblasti vzdělávání čekají Památník Lidice?
- VI. Kterých věkových skupin se budou novinky týkat? (příkladně: půjde o nové programy pro mateřské, základní, střední školy?).
- VII. Čím by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností?
- VIII. Nově se v nabídce vzdělávání na vašich webových stránkách objevila nabídka webinářů pro základní a střední školy. Proč nejsou webináře přístupny širší veřejnosti?
- IX. Plánuje Památník Lidice poskytovat online vzdělávání/ webináře i dospělým/ veřejnosti? Pokud ano, v jaké oblasti? Pokud ne, z jakých důvodů?

V důsledku informací uvedených v kapitolách teoretické části má Památník Lidice v oblasti šíření osvěty a vzdělávání svou klíčovou a nezastupitelnou roli. Osvěta a vzdělávání jsou účinným nástrojem proti tomu, aby se historie spolu s tragickými událostmi opět opakovala. Události, které se v obci Lidice odehrály, by měly být určitým mementem pro lidstvo. Prostřednictvím odpovědí respondentů na tyto

výzkumné otázky zjistí autorka záměry vzdělávacího oddělení v Památníku Lidice v oblasti šíření osvěty a vzdělávání.

6.3 Interpretace kvalitativního výzkumu

Všichni respondenti byli před zahájením rozhovoru srozuměni s jeho průběhem a dalšími elementy souvisejícími s interview. V úvodu rozhovoru se autorka všem respondentům představila, připomenula účel rozhovorů k diplomové práci a cíl výzkumné části práce. Následně byli respondenti upozorněni na způsob zaznamenání rozhovoru na nahrávací zařízení, přičemž jim bylo zaručeno, že rozhovor bude po přepsání do diplomové práce smazán. Autorka diplomové práce dále upozornila, že z rozhovoru nebude možné jednotlivé osoby identifikovat, a informovaný souhlas, který písemně poskytl, bude pečlivě archivován a na vyzvání předložen při obhajobě diplomové práce. Při jakémkoliv pocitu nelibosti smí respondent odmítnout pokračovat v další konverzaci. Získané informace budou použity výhradně pro účely diplomové práce. Za rozhovor nevzniká respondentům nárok na odměnu. Na závěr tohoto úvodu byli respondenti dotázáni, zda s výše uvedeným souhlasí a zda může autorka diplomové práce přistoupit k rozhovoru. Všichni respondenti odpověděli ano. Autorka diplomové práce tedy přistoupila k rozhovorům.

Na základě jakých kritérií si volíte odborná školení?

K volbě odborných školení přistupují respondenti rozdílně. Někteří volí školení na základě toho, v jakém oboru aktuálně působí, a to s ohledem na jejich vnitřní rozvojový plán. Z rozhovorů vyplynulo, že se pracovníci snaží soustředit na takové typy školení, ve kterých cítí potřebu se dále vzdělávat a rozšiřovat tak své odborné znalosti a dovednosti. Jedna z pracovnic Památníku Lidice reagovala, že v současné době nebylo v souvislosti s jejím novým zaměstnáním prioritou hledat si školení a soustředila se na jiné okolnosti spjaté s její novou profesí.

O která odborná školení máte zájem a zaměstnavatel vám je nenabízí?

Všichni respondenti shodně uvedli, že v současné době jim zaměstnavatel vzhledem k situaci v souvislosti s covid-19 nenabízí žádná školení. Někteří z respondentů se sami

aktivně snažili zjistit, jaké jsou finanční možnosti určené ke vzdělávání pracovníků Památníku Lidice a zajímali se také o některé typy školení. Jednalo se například o školení muzejní propedeutiky. Tato školení jsou však omezena počtem zaměstnanců, tudíž by zaměstnanci v tomto ohledu byli školeni postupně. Jedna z dotazovaných reagovala, že ona sama preferuje odborná školení, kterých se může osobně účastnit. Od zaměstnanců očekává zaměstnavatel vlastní aktivitu v oblasti vyhledávání si školení. Na tomto faktu se shodli všichni respondenti.

Využíváte online vzdělávacích programů v době, kdy se vlivem pandemie covid-19 nemůžete osobně účastnit školení? A popřípadě, která máte oblíbená?

K využívání online vzdělávacích programů přistupují zaměstnanci vzdělávacího oddělení Památníku Lidice rozdílně. Někteří využívají online vzdělávacích programů pro vlastní potřeby hojně, jiní se spíše soustředí na novinky, které Památník Lidice v oblasti vzdělávacích aktivit připravuje. Pro vzdělávací oddělení Památníku Lidice zatím neproběhlo žádné online školení.

Jakou metodu sebevzdělávání preferujete a proč?

Potřeba sebevzdělávání je u jednotlivých zaměstnanců vzdělávacího oddělení Památníku Lidice odlišná. V obecné rovině respondenti preferují sebevzdělávání prostřednictvím odborné literatury, sledováním sociálních sítí a ostatních webových stránek, které se zabývají podobnou tematikou jako Památník Lidice. Někteří ze zaměstnanců, podobně jako u předchozích otázek odpověděli, že se spíše než na sebevzdělávání a odborná školení soustředí na připravované novinky Památníku Lidice.

Jaké novinky v oblasti vzdělávání čekají Památník Lidice?

V souvislosti s připravovanými novinkami Památníku Lidice zaznamenala autorka diplomové práce, že Památník Lidice čekají velké změny. Například se bude jednat o interaktivní web. Dva z dotazovaných odpověděli, že lze očekávat i webináře určené pro veřejnost. Myšlenka webinářů určených veřejnosti vznikla na základě podnětu autorky diplomové práce. Potřebu zprostředkování webinářů určených širší veřejnosti spatřují zaměstnanci také v tom směru, že se vlivem nemoci covid-19 nemohou lidé aktivně osobně účastnit klasických školení a nemohou navštívit Památník Lidice osobně. Mimo již zmíněné novinky připravuje Památník Lidice online kurzy, včetně testování veřejnosti v souvislosti s jejich znalostmi souvisejícími s Lidicemi. K dalším novinkám

budou patřit také hry. Jedna z dotazovaných uvedla, že v současné době je u grafika hra „Po stopách soch“. V souvislosti s promo akcemi připravují zaměstnanci vzdělávacího oddělení také novou facebookovou stránku, která bude mít neformální charakter. Oficiální stránku Památník Lidice na sociálních sítích již má, ale ta se týká spíše pietního ducha Lidic. Neformální fanouškovská facebooková stránka bude sloužit k pozvánkám na události konané v Památníku Lidice.

Kterých věkových skupin se budou novinky týkat? (příkladně: půjde o nové programy pro mateřské, základní, střední školy?)

Památník Lidice připravuje program „Výchova a vzdělávání v Protektorátu“. Z pohledu zaměstnanců Památníku Lidice se bude jednat o velmi zajímavý program. Tento program bude určen pro starší žáky základních a středních škol. Součástí tohoto programu bude rovněž otázka převýchovy lidických dětí. Pracovníci Památníku Lidice připravují také program pro mladší a starší děti ze školky. Některé programy obsahují dramatické prvky a pocházejí z dílny bývalé vedoucí vzdělávacího oddělení Památníku Lidice. Pro mateřské školy připravují zaměstnanci program, který je nazván „Fantom galerie“, přičemž je program zaměřen na poznávání prostřednictvím využívání smyslů. Fantom galerie vznikl pro děti z toho důvodu, že děti v takto nízkém věku ještě nejsou zcela schopny a připraveny z emočního hlediska zpracovat příběh Lidic.

Čím by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností?

Dotazovaní v rozhovoru s autorkou diplomové práce uvedli, že by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností tím, že budou konat intenzivní promo akce. V konkrétním slova smyslu se jedná o pořádání lidických večerů. Pod událostí lidické večery si lze představit setkávání umělců nad rozhovory v kino sále. Nicméně v současné době se tyto akce vlivem situace kolem nemoci covid-19 nekonají již delší čas. Památník Lidice svým přístupem a konáním promo akcí poukazuje na hrůzné historické události, ale také se snaží o to, aby byly Lidice vnímány jako obec, která stále žije. Přispěním k šíření osvěty Památníku Lidice by mohl být rovněž odkaz Lidic. Tento odkaz spočívá v momentu vůči tragickým událostem, které se v Lidicích odehrály. Na tyto hrůzné činy je zapotřebí neustále poukazovat, aby se předešlo opakování historie, vzniku rasové nenávisti. V odkazu původních Lidic má svou nezastupitelnou roli orální historie. V minulosti byly s lidickými ženami a dětmi zaznamenány rozhovory na audiovizuální

zařízení, což je považováno pracovníky Lidic za výjimečný a cenný materiál poskytnutý lidickými obyvateli. Jedna z dotazovaných uvedla, že Památník Lidice šíří osvětu už jen tím, že existuje.

Nově se v nabídce vzdělávání na vašich webových stránkách objevila nabídka webinářů pro základní a střední školy. Proč nejsou webináře přístupny širší veřejnosti?

Zaměstnanci působící ve vzdělávacím oddělení Památníku Lidice uvedli, že cílem nebylo odepřít webináře veřejnosti. Dotazovaní se shodli, že primárně byly programy určeny pro žáky a studenty škol, nicméně vlivem toho, že obsah webináře je velmi univerzální, je Památník Lidice ochoten poskytnout je také veřejnosti. Ze zájmu veřejnosti o webináře vyplyne, zda budou pro veřejnost v budoucnu přístupné i nadále. Nabídku webinářů bude možné najít na webových stránkách a ve zpravodajích z Lidic.

Plánuje Památník Lidice poskytovat online vzdělávání/webináře i dospělým/veřejnosti? Pokud ano, v jaké oblasti? Pokud ne, z jakých důvodů?

Památník Lidice plánuje poskytovat online vzdělávání/webináře i dospělým/veřejnosti. V současné době pracují zaměstnanci na learning management systému a interaktivním webu Památníku Lidice. Tyto změny budou mít za cíl, že programy, které lze navštívit fyzicky, budou moci zájemci zhlédnout také v online podobě. Webináře se budou týkat programů, které jsou zaměřeny na historii. Prostřednictvím dobových fotografií bude zájemce seznámen s historií a příběhem Lidic. Tento příběh mají již zaměstnanci připraven, zpracován. V budoucnu plánuje Památník Lidice ověřovat také znalosti těch, kteří se webinářů budou účastnit. Virtuální přiblížení Památníku Lidice bude záviset na míře zájmu, který lidé o tyto webináře a online programy projeví.

7 DISKUZE

Autorka diplomové práce si v souvislosti s kvalitativním výzkumným šetřením stanovila dvě dílčí výzkumné otázky: Jak probíhá odborné vzdělávání pracovníků Památníku Lidice a Jaké má Památník Lidice plány v oblasti šíření osvěty a vzdělávání? Při kvalitativním výzkumném šetření bylo zjištěno, že v souvislosti s epidemií covid-19 se po fyzické stránce jednotliví zaměstnanci vzdělávacího oddělení nemohli doposud zúčastnit žádného školení. V rámci rozhovoru bylo zjištěno, že někteří ze zaměstnanců se i přes obtížnou situaci spojenou s nemocí covid-19 aktivně účastní online vzdělávacích kurzů a programů. Někteří ze zaměstnanců uvedli, že preferují školení, kterých se mohou účastnit po fyzické stránce osobně, a proto vyčkávají, jakmile bude možné se těchto školení osobně zúčastnit. V rámci své odborné přípravy se snaží zaměstnanci vyhledat taková školení, kterých by se rádi v budoucnu zúčastnili, a která by pro ně byla v jejich práci přínosná. Vzdělávání zaměstnanců a rozšiřování jejich znalostí je tedy dosti individuálního charakteru. V obecné rovině lze říci, že vzdělávací oddělení Památníku Lidice zastřešují takoví lidé, kteří jsou na tuto problematiku zdatnými odborníky. Odbornost bylo možné pozorovat na výpovědích uvedených v rozhovorech s autorkou diplomové práce. Autorka diplomové práce zjišťovala, jaké metody sebevzdělávání zaměstnanci preferují. K oblíbeným metodám patří u některých zaměstnanců samostudium odborné literatury, publikací, sledování webových stránek s podobnou tematikou nebo sociálních sítí. Zaměstnanci působící ve vzdělávacím oddělení plánují v rámci šíření osvěty a vzdělávání mezi veřejností široké množství novinek zaměřené právě na vzdělávání, posilování vlastenectví a národního ducha. Šíření osvěty a vzdělávání by v současné době, nebýt epidemie covid-19, probíhalo formou programů, které autorka popsala v teoretické části diplomové práce. Protiepidemická opatření a potřeba neustálého přibližování vzdělání lidem až do jejich domovů přinesla ideu týkající se vzniku online vzdělávacích programů a webinářů. V rámci kvalitativního výzkumného šetření přinesla autorka diplomové práce zaměstnancům ideu, zda by nebylo vhodné připravit webináře i pro širší veřejnost. Památník Lidice v oblasti vzdělávání a šíření osvěty mimo online vzdělávací programy připravuje interaktivní web a hry. Z rozhovoru se zaměstnanci vzdělávacího oddělení vyplynulo, že mimo výše uvedené novinky připravují zaměstnanci také inovace na sociálních sítích, konkrétně

na Facebooku. Sociální síť v současné době nabízí pro své fanoušky oficiální stránku, která zachovává pietního ducha. Neformální facebooková stránka by dle představ respondentů sloužila hlavně pro upozornění na nadcházející neformální akce a události konané v Lidicích. V šíření osvěty a vzdělávání pomáhají rovněž audiovizuální záznamy pamětníků, které hrůzné události poznali osobně a stáli lidické tragédii tváří v tvář. Tyto záznamy jsou promítány v muzeu, které náleží k Památníku Lidice a je součástí pietního území.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo seznámit čtenáře s problematikou spjatou s využitelností Památníku Lidice v souvislosti se vzdělávacími programy, které Památník Lidice nabízí. Na počátku teoretické části diplomové práce autorka charakterizovala nejen osobnost Reinharda Heydricha, ale vylíčila na základě teoretických poznatků získaných studiem odborné literatury i jeho životopis. Seznámení nejprve s osobností Reinharda Heydricha je klíčové, neboť právě události spojené s atentátem na jeho osobu zpečetily další osud obce Lidice. Květnový den roku 1942 se tak významným způsobem vepsal do dějin a života mnoha lidí. Datum 27. 5. 1942 navždy změnilo nejen osud významného prominentního nacistického pohlavára, jenž se snažil vynutit si prostřednictvím politiky cukru a biče poslušnost a oddanost obyvatel Čech a Moravy, ale rovněž i několika dalších obyvatel Protektorátu Čechy a Morava. Osud se změnil také obyvatelům žijícím v obci Lidice. Tito obyvatelé byli krátce po smrti Reinharda Heydricha perzekuováni a následovaly další tragické represe spojené s jejich životy a zničením celé obce. Po skončení druhé světové války vznikly nové Lidice, neboť přeživším lidickým ženám a dětem bylo zapotřebí dát nový domov. V nových Lidicích vznikl Památník Lidice, muzeum, galerie včetně pietního území připomínající tragické události spáchané na obci Lidice. K funkcím Památníku Lidice patří péče o zachování odkazu původních Lidic, šíření osvěty a vzdělávání napříč všemi generacemi a spolupráce s přeživšími obyvateli lidické tragédie. Autorka diplomové práce reflektuje historické události v podrobnější míře z toho důvodu, že historie je obsahem vzdělávacích programů a Památník Lidice kontext historických událostí využívá jako způsob, kterým lze šířit mezi veřejností osvětu.

V rámci výzkumné části diplomové práce autorka cílí na zjištění toho, jak Památník Lidice využít v rámci občanského vzdělávání. V první řadě přistoupila v rámci kvantitativního výzkumného šetření k ověření dosavadních znalostí občanů týkajících se historických událostí spjatých s osobností Reinharda Heydricha, atentátem provedeným na jeho osobu a obcí Lidice. Vedle znalostních otázek obsahovalo dotazníkové šetření také otázky vztahující se k zájmu občanů o vzdělávací programy, které Památník Lidice aktuálně nabízí. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že lidé ve věkové kategorii 30 a více let mají o vzdělávací aktivity větší zájem, než lidé

pod věkovou hranicí 30 let a všichni mladší. Na základě výše uvedeného dotazníkového šetření je tedy patrné, že je třeba zacílit na věkovou skupinu mladších dospělých ve věkové kategorii od 30 let výše, kteří mají zájem rozvíjet svůj vzdělávací potenciál zaměřený na historii Lidic, a je u nich tak předpoklad vzniku předávání svých historických poznatků dále mladším generacím.

V důsledku zjištěných informací plynoucích z dotazníkového šetření a potřeby proniknutí do hloubky problematiky související s využitelností Památníku Lidice při občanském vzdělávání se autorka rozhodla přistoupit také ke kvalitativnímu výzkumnému šetření, jež bylo zacíleno na zjištění faktu, jaké novinky Památník Lidice v rámci šíření osvěty a vzdělávání připravuje a jak probíhá odborné vzdělávání zaměstnanců vzdělávacího oddělení Památníku Lidice.

V rámci interpretace výsledků kvalitativního výzkumného šetření bylo zjištěno, že Památník Lidice se prostřednictvím zpřístupnění online programů a webinářů hodlá přiblížit širší veřejnosti, tedy konkrétně dospělé populaci, a nejen žákům základních a studentům středních škol, jak tomu bylo doposud. Toto zjištění má plynulou návaznost i na výsledek kvantitativního výzkumného šetření, z něhož vyplývá zájem dospělých ve věku od 30 let výše o vzdělávací aktivity, na což hodlá Památník Lidice aktivně flexibilně reagovat i právě na základě prováděného výzkumného kvalitativního šetření.

Tato diplomová práce může být pro zaměstnance Památníku Lidice i jedním z ukazatelů zájmu veřejnosti o nabízené vzdělávací aktivity. Rovněž může práce zároveň sloužit širší veřejnosti jako teoretický bazální podklad pro orientaci v příběhu Lidic a historických okolnostech spjatých s atentátem na Reinharda Heydricha. Diplomová práce tak může přispět k posílení národního ducha a vlastenectví. V připomínání historie spatřuje autorka významný potenciál. V červnu v roce 2022 uplyne 80 let od tragické události. Ti, kteří byli v té době dětmi, jsou nyní pamětníky. Vzpomínkový potenciál je zapotřebí uchovat a připomínat současné a budoucí generaci občanů všech zemí. Zabránit opakování historie nelze, ale poučit se z ní, to možné je. Šíření osvěty a vzdělávání je důležitým nástrojem pro zachování demokracie, bezpečnosti a míru v každé společnosti a každém období. Žít ve svobodné zemi, mít přístup k libovolným vzdělávacím aktivitám, nebylo vždy samozřejmostí, a je zapotřebí na tento benefit stále poukazovat a připomínat ho

především mladé generaci, aby i ona měla možnost mít skutečné informace, aniž by byla ovlivněna nedemokratickou formou ideologie. Vliv ideologického smýšlení a zneužití moci demonstruje autorka právě na příběhu obce Lidice.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTONÍKOVÁ, A. Atentát na Heydricha: Mohl prominentního nacistu zachránit penicilin? *Akta history revue*. 2019, roč. 10, č. 3, s. 39–42. ISSN 1804-5421.

ČERNOHORSKÝ, D. První stanné právo Protektorát: Pacifikace českého národa. *II. světová Speciál*. 2020, roč. 7, č. jaro, s. 88–89. ISSN 1805-0298.

DREJS, J., 1947. *Za Heydrichem stín*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko.

HAASIS, H. G., 2015. *Smrt v Praze: atentát na Reinharda Heydricha*. 2. vyd. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-315-2.

HAVLŮJOVÁ, G., 2014. *Lidice po Lidicích*. Kladno: Český svaz bojovníků za svobodu. ISBN 978-80-905223-9-8.

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HEYDRICH, L., 2012. *Můj život s Reinhardem*. 1. vyd. Praha: Toužimský & Moravec. ISBN 978-80-7264-126-0.

HRUŠKA, E., 2019. *Pán protektorátu: K. H. Frank známý a neznámý*. 2. vyd. Praha: Epoque. ISBN 978-80-7557-226-4.

JENŠÍK, M., 2020. *Anthropoid kontra Heydrich: známe celou pravdu?* 2. vyd. Praha: Epoque. ISBN 978-80-7557-202-8.

JURÁŠKOVÁ, O. a P. HORŇÁK., 2012. *Velký slovník marketingových komunikací*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4354-7.

KLEČKOVÁ, A. Vražda na tyranu není zločinem: Gesta obyčejné lidskosti v nelidské době. *100+1 historie speciál*. 2019, roč. 5, č. jaro, s. 13. ISSN 2336-5463.

- KMOCH, P., 2018. *Operace Anthropoid: Epilog: atentát na Reinharda Heydricha ve světle dobových pramenů*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2869-3.
- KONOPKA, V., 1965. *Zde stávaly Lidice*. Praha: Svaz protifašistických bojovníků v Našem vojsku.
- KOPEČEK, P., 2019. *Evropa v plamenech: protifašistický odboj v období druhé světové války se zaměřením na region střední Evropy*. 1. vyd. Praha: Epoque. ISBN 978-80-7557-239-4.
- KOZEL, R., 2006. *Moderní marketingový výzkum: nové trendy, kvantitativní a kvalitativní metody a techniky, průběh a organizace, aplikace v praxi, přínosy a možnosti*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0966-x.
- KYNCL, V. et al., 2016. *Ležáky a odboj ve východních Čechách*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2633-0.
- LÍŠKA, V., 2018. *Protektorát: éra hákového kříže*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7597-128-9.
- LÍŠKA, V., 2015. *Záhady druhé světové války*. Praha: XYZ. ISBN 978-80-7505-141-7.
- LOUDA, V., 1946. *Lidice: čin krvavého teroru a porušení zákonů i základních lidských práv*. 4. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství.
- NERADOVÁ, J., 2016. *Doskočiště Protektorát*. 1. vyd. Praha: Jalna. ISBN 978-80-86396-86-6.
- NOVOTNÝ, K. a Z. KUFNEROVÁ., 2010. *Člověk Edvard Beneš: čtení o druhém prezidentovi*. 2. vyd. Praha: BVD. ISBN 978-80-87090-33-6.
- NOVÝ, I. a A. SURYNEK., 2006. *Sociologie pro ekonomy a manažery*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1705-0.
- PLCH, M. a R. PLCH., 2018. *Tajemná místa nacismu: fascinující místa české historie*. 1. vyd. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-1856-6.

PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA., 2014. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4748-4.

ROHLÍKOVÁ, L. a J. VEJVODOVÁ., 2012. *Vyučovací metody na vysoké škole: praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4152-9.

ROLAND, P., 2019. *Tajný život nacistů: strážná tajemství pohlavárů třetí říše*. 1. vyd. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-2399-7.

STEHLÍK, E., 2004. *Lidice: příběh české vsi*. 1. vyd. Praha: V ráji. ISBN 80-86758-13-3.

STEHLÍK, E., 2007. *Lidická vzpomínání*. 1. vyd. Praha: V ráji. ISBN 978-80-86758-45-9.

ŠAFRÁNKOVÁ, D., 2019. *Pedagogika*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5511-3.

ŠERÁK, M., 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠMEJKAL, P., 2018. *Silver A*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2808-2.

ŠMEJKAL, P. a J. PADEVĚT., 2017. *Anthropoid*. 2. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2753-5.

TÓTH, J. Kam zmizely lebky parašutistů Kubiše a Gabčíka? *Magazín 2000 záhad*. 2020, roč. 27, č. 6, s. 14-15. ISSN 1211-4928.

UHLÍŘ, J. B., 2017. *Protektorát Čechy a Morava 1939-1942: srdce Třetí říše*. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 978-80-7451-602-3.

VÁŇOVÁ, H a J. SKOPAL., 2017. *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. 3. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-3621-4.

VETEŠKA, J., 2016. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1026-9.

ZORMANOVÁ, L., 2017. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0051-4.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

DONNELLEY, P., 2012 *Assassination!* 1. vyd. United Kingdom: Dataday Publishing. ISBN 978-1-908963-03-1.

YENDOL-HOPPEY, D a N. FICHTMAN DANA., 2010. *Powerful professional development: building expertise within the four walls of your school*. 2. vyd. United Kingdom: Corwin Press. ISBN 978-1-4129-7975-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKO. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2021 [cit. 17.01.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2021 [cit. 17.01.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

CHOUROVÁ PLACHÁ, J. *Vzpomínkový 24. červen* [online]. © 2015 [cit. 2020-08-02]. Dostupné z: <http://www.lezaky-memorial.cz/pamatnik/stalo-se/vzpominkovy-24-cerven/>

LIZNER, T. *SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich* [online]. © 20. 10. 2004 [cit. 2020-08-13]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10804-SS-Obergruppenfuehrer-Reinhard-Heydrich>

OCKNECHT, M. *SS: symbol lidské zvůle a bestiality* [online]. © 24. 4. 2015 [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/ss-symbol-lidske-zvule-a-bestiality-8044935>

Památník Lidice [online]. © 2015 [cit. 2020-08-15a]. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/vzdelavani/>

Památník Lidice [online]. © 2015 [cit. 2020-08-15b]. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/>

Památník Lidice [online]. © 2015 [cit. 2020-08-15c]. Dostupné z <http://www.lidice-memorial.cz/vzdelavani/seminare-pro-pedagogy/>

Památník Lidice [online]. © 2015 [cit. 2020-08-15d]. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/pamatnik/muzeum/>

Památník Lidice [online]. © 2015 [cit. 2020-08-15e]. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/obchod/>

TAUD, R. *Největší chyby Reinharda Heydricha i výsadkářů Anthropoidu* [online]. © 4. 6. 2017 [cit. 2020-07-31]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/nejvetsi-chyby-reinharda-heydricha-i-vysadkaru-anthropoidu-7462897>.

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Věk	49
Graf 2: Pohlaví.....	50
Graf 3: Funkce Reinharda Heydricha	51
Graf 4: Datum atentátu	52
Graf 5: Město poblíž Lidic.....	53
Graf 6: Represe v Lidicích.....	54
Graf 7: Obec, která měla podobný osud jako Lidice	56
Graf 8: Osobní přítomnost v Lidicích.....	57
Graf 9: Povědomí o vzdělávacích programech v Lidicích	58
Graf 10: Zájem o vzdělávací programy	59
Graf 11: Lidice pro 21. století.....	60
Graf 12: Zájem o nekontaktní formy získávání informací	61

Seznam tabulek

Tabulka 1: Věk.....	49
Tabulka 2: Pohlaví	50
Tabulka 3: Funkce Reinharda Heydricha	51
Tabulka 4: Datum atentátu.....	52
Tabulka 5: Město poblíž Lidic.....	53
Tabulka 6: Represe v Lidicích.....	54
Tabulka 7: Obec, která měla podobný osud jako Lidice	56
Tabulka 8: Osobní přítomnost v Lidicích.....	57
Tabulka 9: Povědomí o vzdělávacích programech v Lidicích.....	58
Tabulka 10: Zájem o vzdělávací programy	59
Tabulka 11: Lidice pro 21. století.....	60
Tabulka 12: Zájem o nekontaktní formy získávání informací.....	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	I
Příloha B – Informovaný souhlas ředitele památníku Lidice s provedením výzkumného šetření.....	IV
Příloha C – Informovaný souhlas s poskytnutím informací pro kvalitativní výzkumné šetření.....	VI
Příloha D – Přepis rozhovoru s respondentem č. 1	VIII
Příloha E – Přepis rozhovoru s respondentem č. 2	XII
Příloha F – Přepis rozhovoru s respondentem č. 3	XV

PŘÍLOHY

Příloha A – Dotazník

Vážení a milí dotazovaní,

jmenuji se Nikola Dařbujanová a jsem studentkou magisterského programu, oboru Andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze. V níže uvedeném dotazníku bych Vás ráda požádala o Vaši spolupráci. Do otevřených otázek prosím doplňte své odpovědi, u uzavřených otázek vyberte jednu z možností.

Za Váš čas, ochotu a vstřícnost předem velmi děkuji.

Do dotazníku prosím neuvádějte žádné osobní údaje, které by Vás mohly identifikovat, jedná se o anonymní dotazník, jehož výsledky budou určeny pouze pro výše uvedené účely diplomové práce.

Děkuji za spolupráci

1) Doplňte Váš věk:

2) Zaškrtněte své pohlaví:

a) žena

b) muž

3) S historií obce Lidice je spojeno nechvalně známé jméno Reinhard Heydrich. Vzpomenete si, o jakou politickou osobnost se v souvislosti s Protektorátem Čechy a Morava jednalo?

a) prezident Protektorátu Čechy a Morava

b) říšský protektor, který byl nahrazen Konstantinem von Neurathem

c) zastupující říšský protektor, který ve své funkci nahradil Konstantina von Neuratha

- 4) Kdy byl v Praze proveden atentát na Reinharda Heydricha?
- a) 27. 5. 1942
 - b) 28. 9. 1941
 - c) 10. 6. 1942
- 5) Obec Lidice je z geografického hlediska situována nedaleko kterého města?
- a) Kladno
 - b) Plzeň
 - c) Pardubice
- 6) K jakým krokům přistoupili nacisté v obci Lidice po atentátu na Reinharda Heydricha?
- a) Muži a ženy starší 16 let byli zastřeleni, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.
 - b) Muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy byly odvečeny do koncentračních táborů, některé děti byly dány na převýchovu, ostatní děti zemřely pravděpodobně v polském Chełmnu. Obec byla vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.
 - c) Muži starší 16 let byli zastřeleni, ženy odvečeny do koncentračních táborů, děti dány na převýchovu, obec vypálena a srovnána se zemí. Jméno obce bylo vymazáno z map.
- 7) Doplňte, kterou obec v Protektorátu Čechy a Morava zastihl podobný osud jako obec Lidice?
- 8) Navštívili jste někdy obec Lidice?
- a) ano
 - b) ne
- 9) Víte, že obec Lidice nabízí vzdělávání pro mateřské, základní, střední školy, dále další vzdělávání a semináře pro pedagogy?
- a) ano
 - b) ne

10) Měli byste sami zájem o některý z nabízených vzdělávacích programů pro sebe, případně pro své děti?

a) ano

b) ne

11) Víte, co znamená termín „Lidice pro 21. století“? Zaškrtněte správnou odpověď.

a) vědomostní soutěž, prostřednictvím které dochází k získání znalostí souvisejících s osudem obce Lidice a jejími obyvateli při tragédii v roce 1942

b) dobročinná sbírka pro současné obyvatele Lidic

c) dobročinná sbírka pro účely financování provozu Památníku Lidice

12) Měli byste zájem o využívání webinářů nebo jiné formy nekontaktních získávání informací, znalostí?

a) ano

b) ne

Příloha B – Informovaný souhlas ředitele památníku Lidice s provedením výzkumného šetření

INFORMOVANÝ SOUHLAS ŘEDITELE PAMÁTNÍKU LIDICE S PROVEDENÍM VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Organizační struktura výzkumného šetření

Název diplomové práce: Využitelnost Památníku Lidice při vzdělávání

Období realizace: 15.12.2020 – 15.1.2020

Autorka výzkumného projektu: Nikola Dařbujanová

Cíl výzkumné části práce: Zjistit využitelnost Památníku Lidice při občanském vzdělávání

Vážený pane řediteli,

dovolte autorce diplomové práce několik slov v úvodu mé žádosti o udělení informovaného souhlasu s provedením výzkumného šetření. V první řadě vám ráda nastínila podrobnější informace k výzkumnému šetření. Autorka diplomové práce by ráda zrealizovala prostřednictvím kvalitativního výzkumu rozhovory s některými z Vašich zaměstnanců působícími ve vzdělávacím oddělení. V teoretické části diplomové práce popisuje autorka problematiku spojenou s nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. V následujících kapitolách popisuje provedení atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. V další samostatné kapitole se věnuje přímo obci Lidice. Poslední kapitola teoretické části je věnována vzdělávání v Památníku Lidice.

Autorka diplomové práce by ráda poukázala na vzdělávací aktivity, které Památník Lidice veřejnosti nabízí. Dále by prostřednictvím rozhovorů zjistila, zda v oblasti vzdělávání připravuje Památník Lidice novinky a na co se případní zájemci mohou v budoucnu těšit. V rámci kvantitativního dotazníkového šetření autorka zjišťovala, zda mají lidé povědomí o vzdělávacích aktivitách nabízených Památníkem Lidice a která věková

kategorie lidí by o vzdělávání měla největší zájem. V důsledku vydaných vládních opatření a s přihlédnutím k současné epidemiologické situaci kolem nemoci covid-19 by byly rozhovory s Vašimi podřízenými provedeny přes program, který umožňuje provozovat internetovou telefonii, eventuálně videohovory.

Autorka diplomové práce předpokládá, že délka jednoho rozhovoru by byla přibližně 1,5-2 hodiny. Účast Vašich zaměstnanců považuje autorka diplomové práce za klíčovou v oblasti výzkumu kvalitativního šetření. Všichni podřízení mohou při jakémkoliv pocitu nelibosti ukončit rozhovor a neposkytovat žádné další informace. Autorka diplomové práce před realizací rozhovorů ujistí všechny dotazované, že rozhovor je zcela anonymní a jeho poskytnutím nevzniká nárok na odměnu či náhradu za poskytnuté informace. Rozhovory budou zaznamenány na nahrávací zařízení, z něhož budou po přepisu a zpracování odstraněny. Se všemi informacemi, které autorka diplomové práce získá, bude zacházeno v souladu se zákonem číslo 101/2002 Sb., O ochraně osobních údajů.

V případě Vašeho zájmu Vám autorka diplomovou práci poskytne k nahlédnutí.

Prohlášení ředitele Památníku Lidice

Svým podpisem prohlašuji, že jsem byl seznámen s výše uvedeným. Dále potvrzuji, že souhlasím s účastí svých podřízených při realizaci výzkumného šetření, jehož získané informace budou použity pro účely diplomové práce. Získaná data mohou být publikována, nicméně musí být zachována anonymita všech respondentů.

Autorka kvalitativního výzkumu: Nikola Dařbujanová

Jméno a příjmení a podpis ředitele Památníku Lidice.

PhDr. Eduard Stehlík, Ph.D., MBA

Příloha C – Informovaný souhlas s poskytnutím informací pro kvalitativní výzkumné šetření

INFORMOVANÝ SOUHLAS S POSKYTNUTÍM INFORMACÍ PRO KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Účel informovaného souhlasu: získané údaje budou sloužit pouze pro účely diplomové práce, kterou autorka nazvala: „Využitelnost Památníku Lidice při vzdělávání“.

Informace o autorce: Nikola Dařbujanová je studentkou magisterského programu, oboru Andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze, s. r.o.

Svým podpisem stvrzuji, že jsem byla autorkou diplomové práce seznámena s následujícími body:

- a) Byl/a jsem srozuměn/a s účelem výzkumného šetření v diplomové práci. Hlavním cílem práce bude zjistit využitelnost Památníku Lidice při občanském vzdělávání.
- b) Časová dotace rozhovoru bude přibližně v toleranci 1,5–2 hodin. V důsledku vydaných vládních opatření a s přihlédnutím k současné epidemiologické situaci kolem nemoci covid-19 by byly rozhovory provedeny přes program, který umožňuje provozovat internetovou telefonii, eventuálně videohovory.
- c) Autorka diplomové práce mě informovala o možnosti odmítnout na její otázky reagovat, případně svou účast na výzkumném šetření odmítnout do tří dnů od oslovení a prosby o provedení rozhovoru.
- d) Souhlasím s tím, aby si Nikola Dařbujanová náš rozhovor zaznamenala na nahrávací zařízení. Zvukový záznam bude po přepisu z nahrávacího zařízení smazán. Autorka diplomové práce se zaručila, že zvukový záznam nebude poskytnut třetím osobám.
- e) Autorka diplomové práce mě informovala o tom jakým způsobem se získanými údaji bude dále pracovat. Ze získaného rozhovoru nebude možné mou osobu identifikovat, čímž bude zaručena anonymita.

f) Autorka diplomové práce smí získaná data použít pro potřeby diplomové práce. Poskytnutím rozhovoru nevzniká dotazovaným nárok na odměnu či náhradu za poskytnuté informace.

Datum

Podpis výzkumníka:

Podpis respondenta:

Příloha D – Přepis rozhovoru s respondentem č. 1

Autorka diplomové práce: „Dobrý den, děkuji za umožnění rozhovoru s Vaší osobou. Přikývněte, jestliže můžeme začít s rozhovorem. První otázka zní: Na základě jakých kritérií si volíte odborná školení?“

Respondent č. 1: „Hmmm tak určitě je to obor, ve kterém v tu chvíli pracuji, a ve kterém si myslím, že je samozřejmostí se posouvat neustále dál. Dále je to jakýsi vlastní rozvojový plán. Jó vnitřní rozvojový plán, který říká kam se chci za nějaký časový úsek posunout, nemusí to být vztaženo k tomu oboru. Můžou to být jako jiné dovednosti typu běžných lektorských nebo technických programů jako jsou wordy, excely, powerpointy.“

Autorka diplomové práce: „O která odborná školení máte zájem a zaměstnavatel vám je nenabízí?“

Respondent č. 1: „Tak aktuálně nám zaměstnavatel nenabízí žádná školení, jó. Já jsem se pídila po tom, jaký je badget pro školení na daný rok na každého zaměstnance, abych si podle toho právě nějaká školení našla. Já vím, že nabízel při vstupu do zaměstnání školení muzejní propedeutiky. Muzejní propedeutika je však omezena počtem zaměstnanců. Takže tenhle rok ji mělo absolvovat jen část zaměstnanců a další rok další část zaměstnanců. Víím, že Památník nabídnul účetním nějaké odborná školení, ale ta nebyla zaměřena na vzdělávání. Našemu vzdělávacímu oddělení nebylo nabídnuto žádné školení a máme si sami vyhledat o jaká školení bychom měli zájem.“

Autorka diplomové práce: „Využíváte online vzdělávacích programů v době, kdy se vlivem pandemie covid-19 nemůžete osobně účastnit školení? A popřípadě, která máte oblíbená?“

Respondent č. 1: „Tak já soukromě ano a hojně. Já pořád jedu vlastně, protože léta učím angličtinu, takže techniku na British Council, to jedu online.“

Autorka diplomové práce: „Jakou metodu sebevzdělávání preferujete a proč?“

Respondent č. 1: „Tak jako asi většina je to řízené sebevzdělávání. Dále využívám hodně odbornou literaturu. Pořád ležím v nějakých odborných knihách nebo té literatuře. Samostudium určitě.“

Autorka diplomové práce: „*Jaké novinky v oblasti vzdělávání čekají Památník Lidice?*“

Respondent č. 1: „*Velké. Jsou to moje miminka tak trošku nebo úplně. Do Památníku Lidice jsem přišla s myšlenkou udělat interaktivní web, nevím do jaké míry toto zmiňovat někde veřejně, zatím asi ne, bude to takové překvapení. Chceme být první paměťová instituce, která umožní vlastně veřejnosti, když nemohou přijet se vzdělávat, se vzdělávat online. Chystáme online kurzy, budou tam různé kurzy, testy, postupně věřím, že i jazykové mutace, třeba alespoň angličtina a němčina, takže to byl ten e-learning. Potom vlastně hry, chceme vložit hry v Památníku Lidice, a to několikaterý. Aktuálně je u grafika hra pro děti *Po stopách soch*, aby nabyly aktivně nějaké poznatky formou hry přímo na území Lidic. Dále je to vlastně, že zřizujeme facebookovou stránku, na které intenzivněji začneme pracovat příští týden. Tato stránka bude taková neformální. V současné době mají Lidice formální facebookovou stránku, která dodržuje takového pietního ducha. Rádi bychom, aby existovala i neformální facebooková stránka, kde budeme moci sdělit těm zájemcům jaké budou kurzy, dílny, příměstské tábory, jaké kulturní akce se budou konat. A to jak v Lidicích, tak v Ležácích. Facebookové stránky by sloužily k tomu, že díky nim budeme moci představit tyhle možnosti a na základě nich bysme ty lidi přilákali. Ještě přemýšlím, co tam z těch novinek je. Určitě bysme chtěli zavést ty webináře. Webináře chceme nabídnout veřejnosti tak, aby se lidi vlastně vypravili online do těch Lidic, když tam nemůžou osobně.*“

Autorka diplomové práce: „*Kterých věkových skupin se budou novinky týkat? (příkladně: půjde o nové programy pro mateřské, základní, střední školy)?*“

Respondent č. 1: „*Tak aktuálně je to týden, kdy jsme zcela uzavřeli nový vzdělávací program, který se nazývá *Výchova a vzdělávání v Protektorátu*. To je velmi zajímavý program. Ten by byl pro základní až střední školy. Tam si skutečně ty děti krom toho, že je velmi interaktivní formou, samotná jakoby prezentace, tak se tam setkají s dobovými hrami. Takže základní až střední školy čeká zcela nový program. Potom tam máme nové programy pro mladší a starší děti ze školky, na těch stále pracujeme, protože jsme tam všichni noví. Některé programy jsou s dramatickými prvky, které pochází z dílny bývalé vedoucí. A potom máme nové programy pro mateřinky, kdy máme *Fantoma galerie*. Ten program je hodně hravý, tvořící a je založen na tajemném příběhu fantoma. Tenhle*

program je směřován hodně na ty smysly, umění a je to především pro ty menší děti. Vše to je udělané proto, že historie těmhle nejmladším moc nedá. Téma Lidice je emočně natolik silné, že by ho nezvládly ještě zpracovat. Potom ještě pro ty dospělé tam, jsou ty webináře.“

Autorka diplomové práce: *„Čím by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností?“*

Respondent č. 1: *„Tak hm, určitě tím, že bude mít intenzivní promo akce na události, které se v Památníku Lidice konají a nejsou to jenom takové ty oficiální pietní akce. Pro příklad bych uvedla skautské roznášení světla, jsou to taky lidické večery, které vlastně byly pro tento rok zrušeny. Lidické večery znamenaly setkávání umělců nad rozhovory v tom kino sále. Takže určitě více aktivit, které teď nejsou možné. Promo akce by se měly vztahovat nejen k tragédii, ale k obci, která stále žije.“*

Autorka diplomové práce: *„Nově se v nabídce vzdělávání na vašich webových stránkách objevila nabídka webinářů pro základní a střední školy. Proč nejsou webináře přístupny širší veřejnosti?“*

Respondent č. 1: *„Tak vlastně ony vlastně jsou, akorát že primárně byly vytvořeny, a to vlastně i ten webinář z programu, který vznikl pro základní a střední školy. Je to primárně cílová skupina, ale ten obsah je tak univerzální, že není třeba jej měnit pro veřejnost. V důsledku toho jsme nabídli webináře v různých zpravodajích a na webových stránkách i veřejnosti.“*

Autorka diplomové práce: *„Plánuje Památník Lidice poskytovat online vzdělávání/webináře i dospělým/veřejnosti? Pokud ano, v jaké oblasti? Pokud ne, z jakých důvodů?“*

Respondent č. 1: *“Plánuje, právě protože se pracuje na learning management systému, tak tam vlastně budou postupně všechny programy, které ti návštěvníci mohou navštívit jak fyzicky, tak budou i online. To samé vlastně pro tu veřejnost. Webináře jsou jim nabízeny, a jsou to programy, které jsou historické, nejsou to ty smyslové, ty galerijní, pro ty menší děti. Jsou to programy, které jsou historické, kde se prostřednictvím dobových fotografií nebo dobových historických materiálů setkají s tou historií, s tím příběhem a osudnou tragédií. Prostřednictvím toho si vlastně mohou následně i v rámci nějakých aktivit ucelit ty poznatky anebo si je ověřit. Takže budou propojené nejen ty poznatky a vědomosti, ale zároveň budou propojeny s nějakými aktivitami.“*

Autorka diplomové práce: *„Děkuji za Váš čas a vyčerpávající odpovědi na mé otázky.
Pokud budete souhlasit, nyní bych nahrávání a rozhovor ukončila.“*

Respondent č. 1: *„Ano souhlasím.“*

Příloha E – Přepis rozhovoru s respondentem č. 2

Autorka diplomové práce: „Dobrý den, děkuji za umožnění rozhovoru s Vaší osobou. Přikývněte, jestliže můžeme začít s rozhovorem. První otázka zní, na základě jakých kritérií si volíte odborná školení?“

Respondent č. 2: „Tak školení odborná v tudle chvíli v podstatě žádná plánovaná nejsou, ale jsou samozřejmě v plánu. Památník Lidice je v podstatě malá organizace, nemá tam oddělení personalistiky. Chci říct, že jsme domluveni, že jakmile to bude možné, tak samozřejmě odborná školení ano, na základě v podstatě našich návrhů, co si najdeme. Jó ale já jsem ještě sama žádné odborné školení neabsolvovala. Takže tak. „

Autorka diplomové práce: „O která odborná školení máte zájem a zaměstnavatel vám je nenabízí?“

Respondent č. 2: „To souvisí s tím, co jsem říkala v předešlé otázce, nedokážu odpovědět, protože já jsem osobně neměla ještě možnost ani o ta školení zavadit. Doba je blbá a není to teď kon na pořadu dne, abych si hledala školení. V současné chvíli čekáme, až se situace zlepší. Myslím si, že je vždy lepší, když ta školení absolvuje člověk osobně. Určitě jsou nějaká školení formou online nebo takhle, ale o to jsem se v tuto chvíli nezajímala.“

Autorka diplomové práce: „Využíváte online vzdělávacích programů v době, kdy se vlivem pandemie covid-19 nemůžete osobně účastnit školení? A popřípadě, která máte oblíbená?“

Respondent č. 2: „V tuto chvíli nic, bohužel. Nemůžu být nápomocna. V současné době se soustředíme na vylepšování toho vzdělávacího oddělení a práce je dost, takže školení v tuto chvíli nenavštěvujeme.“

Autorka diplomové práce: „Jakou metodu sebezvzdělávání preferujete a proč?“

Respondent č. 2: „Nó, (smích) Tady asi taky neodpovím, protože jak jsem opravdu nová, tak mě to všechno čeká. Nebudu si teď něco cucat z prstu.“

Autorka diplomové práce: „Jaké novinky v oblasti vzdělávání čekají Památník Lidice?“

Respondent č. 2: „Tak snažíme se přizpůsobit dobře a nabízíme webináře pro školy. Na váš podnět musím říct, jak jste se nás ptala na webináře pro veřejnost, tak jsme se rozhodli přistoupit k webinářům určeným širší veřejnosti. Domluvili jsme se, že nahlásíme nějaké termíny, aby se ti lidé mohli na webináře přihlásit. V případě, že se někdo přihlásí, a minimální kapacita účastníků bude naplněna, tak by ten webinář proběhl, takže to nás v tu chvíli čeká. Tento týden bychom měli mít zkušební webinář, který ověří, zda všechno funguje po technické stránce. No a pak doufám, že se to nějakým způsobem rozjede. Jinak pro školy to nabízíme, ale v tuto chvíli nemají příliš zájem, protože řeší distanční výuku a byly Vánoce, tak se nám ještě nepřihlásili.“

Autorka diplomové práce: „Kterých věkových skupin se budou novinky týkat? (příkladně: půjde o nové programy pro mateřské, základní, střední školy)?“

Respondent č. 2: „Nové programy máme pro všechny věkové skupiny. Tyto programy jsou od mateřských škol, kdy to je vhodné pro děti od 4 let. Tyto programy se týkají většinou galerijních programů. Máme to rozděleno na těžkou historii Lidic, a potom to hezké, co patří k Lidické galerii a výstavě Lidice pro 21. století. Tyto programy jsou vhodné i pro žáky prvního stupně základní školy. Pro žáky druhého stupně základní školy máme programy, které se přímo týkají historie Lidic a tam jsme nyní dokončili nový program. Ten program se jmenuje *Výchova a vzdělávání v Protektorátu*. Program bude obsahovat i převýchovu lidických dětí, která je velice aktuální a hodí se k tomu.“

Autorka diplomové práce: „Čím by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností?“

Respondent č. 2: „No, tak určitě ten odkaz, který kromě toho, že seznamuje s tou historií Lidic, s tím příběhem, který je strašlivý, tak vlastně to, že je to důležité si to stále říkat i pro ty nové generace. Opakování je důležité z toho důvodu, aby se ta historie nikdy neopakovala. To mě přijde jako důležité, protože se často zapomíná a lidi si nedovedou představit, jak snadno se vrátit do těch tragických dob. To berte jako můj osobní názor. A pak posláni je prostě ten odkaz těch pamětníků, kteří to přežili. Někteří přeživší jsou stále mezi námi, takže vlastně pokud to šlo, tak jsme dělali debaty s těmi přeživšími. Z lidických žen žije dneska v podstatě už jen paní Skleničková. A pak tam jsou ty lidické děti, tam ta spolupráce stále funguje. Teď je bohužel vše zastaveno tou epidemií,

ale máme to všechno zpracované. Orální historie byla vlastně k tomu využita. Je důležité, že máme zachovány ty nahrávky, kde lidičtí vzpomínají na tyto události. “

Autorka diplomové práce: *„Nově se v nabídce vzdělávání na vašich webových stránkách objevila nabídka webinářů pro základní a střední školy. Proč nejsou webináře přístupny širší veřejnosti? “*

Respondent č. 2: *„Tak to už jsme se bavily. Cílem určitě nebylo odepřít to širší veřejnosti, ale jako první jsme to nabídli školám, a teď kon bychom to rádi dali k dispozici i širší veřejnosti. Uvidíme, jaký bude zájem. “*

Autorka diplomové práce: *„Plánuje Památník Lidice poskytovat online vzdělávání/webináře i dospělým/veřejnosti? Pokud ano, v jaké oblasti? Pokud ne, z jakých důvodů? “*

Respondent č. 2: *„Tak souvisí to s předešlou otázkou. Ano, v tuto chvíli máme zpracován příběh obce Lidice, což si myslím, že je takové základní. O to je největší zájem a uvidíme, jak se to bude vyvíjet dál. Pokud o to bude zájem, tak bychom ostatní programy mohli touto formou odvykládat též. Pokud zájem nebude, zůstaneme u příběhu obce Lidice. V tuto chvíli pracujeme na interaktivním webu, kdy vlastně ty témata, která nabízíme, si bude moct návštěvník interaktivní formou sám projít. Obsahuje to spousta kvízu a podobně. To je zatím ještě ve fázi příprav. “*

Autorka diplomové práce: *„Já bych Vám v tuto chvíli poděkovala za Váš čas poskytnutý mému rozhovoru a za Vaše odpovědi. S Vaším svolením bych v tuto chvíli nahrávání ukončila“*

Respondent č. 2: *„Ano, můžete, také děkuji. “*

Příloha F – Přepis rozhovoru s respondentem č. 3

Autorka diplomové práce: „Dobrý den, děkuji za umožnění rozhovoru s Vaší osobou. Přikývněte, jestliže můžeme začít s rozhovorem. První otázka zní: Na základě jakých kritérií si volíte odborná školení?“

Respondent č. 3: „Tak na základě toho, že jsme na oddělení vzdělávání, takže vybíráme školení, která se zaměřují na vzdělávání pracovníků. Dále jsou to různá školení pro edukátory. Kritériem bude samozřejmě edukační činnost pro muzejní praxi.“

Autorka diplomové práce: „O která odborná školení máte zájem a zaměstnavatel vám je nenabízí?“

Respondent č. 3: „Nó, já si myslím, že takové žádné není. Zaměstnavatel mi poskytne jakékoliv školení, které souvisí s výkonem mé práce.“

Autorka diplomové práce: „Využíváte online vzdělávacích programů v době, kdy se vlivem pandemie covid-19 nemůžete osobně účastnit školení? A popřípadě, která máte oblíbená?“

Respondent č. 3: „Tak přímo na oddělení vzdělávání si myslím, že jsme zatím žádné online školení neabsolvovali. Nicméně účastníme se samozřejmě různých konferencí a pracovních setkání. Kolegyně z jiných oddělení absolvují různá online školení, jó různá účetnictví k daním a takhle.“

Autorka diplomové práce: „Jakou metodu sebevzdělávání preferujete a proč?“

Respondent č. 3: „Takhle, zaměstnavatel nás vyslal na různé kurzy, které neprobíhají online, ale prezenčně, takže zaměstnavatel mě vysílá na kurzy. Pokud se jedná o samostatné vzdělávání, tak sleduji samozřejmě různé facebookové skupiny, různé stránky podobných institucí, které mají podobné zaměření. Snažím se čerpat inspiraci, čtu různé knihy jak pracovat s klienty. Takže takhle.“

Autorka diplomové práce: „Jaké novinky v oblasti vzdělávání čekají Památník Lidice?“

Respondent č. 3: „Nově letos jsme přistoupili s ohledem na epidemiologickou situaci k realizaci online webinářů, interaktivního webu.“

Autorka diplomové práce: „Kterých věkových skupin se budou novinky týkat? (příkladně: půjde o nové programy pro mateřské, základní, střední školy)?“

Respondent č. 3: „Tak v tuhle chvíli máme připravené programy, kde půjde primárně o starší žáky druhého stupně základních škol a gymnázií. Nicméně není problém nabídnout tyto programy i dospělým účastníkům, již jsme to testovali. Myslím, že Památník Lidice může tyto programy nabízet i dospělým zájemcům.“

Autorka diplomové práce: „Čím by Památník Lidice mohl přispět k šíření osvěty mezi veřejností?“

Respondent č. 3: „Tak ono je to v podstatě posláním Památníku Lidice, a to na základě té historické zkušenosti šířit osvětu proti nějaké rasové nenávisti a vést lidi k toleranci.“

Autorka diplomové práce: „Nově se v nabídce vzdělávání na vašich webových stránkách objevila nabídka webinářů pro základní a střední školy. Proč nejsou webináře přístupny širší veřejnosti?“

Respondent č. 3: „Zatím nejsou, protože je budeme nabízet v rámci nějakého testování. Tyto webináře se chystáme nabídnout širší veřejnosti, ale primárně jsou určeny právě pro školy. To je naše cílová skupina v rámci vzdělávání.“

Autorka diplomové práce: „Plánuje Památník Lidice poskytovat online vzdělávání/webináře i dospělým/veřejnosti? Pokud ano, v jaké oblasti? Pokud ne, z jakých důvodů?“

Respondent č. 3: „Tak jak jsem již říkala, ty programy, které máme nachystané, jsou primárně určeny pro žáky druhého stupně základních škol. Nicméně pokud bude mít veřejnost zájem, není problém absolvovat webinář určený této věkové kategorii. Veřejnost pro nás není primárně cílová skupina.“

Autorka diplomové práce: „Já vám v tuto chvíli poděkuji za váš čas věnovaný rozhovoru do diplomové práce. Dovolila bych si nahrávání ukončit. Dovolte mi popřát Vám krásný zbytek dne.“

Respondentka č. 3: „Určitě, Vám také. Hodně štěstí přeji“.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Nikola Dařbujanová

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Využitelnost Památníku Lidice při vzdělávání

Rok: 2021

Počet stran textu bez příloh: 69

Celkový počet stran příloh: 16

Počet titulů českých použitých zdrojů: 37

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 11

Vedoucí práce: doc. Dr. Milan Beneš